

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“**

**ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ,
КАТЕДРА „ПОЛИТОЛОГИЯ“**

**НАУЧНО НАПРАВЛЕНИЕ 3.3. ПОЛИТИЧЕСКИ
НАУКИ, ДОКТОРСКА ПРОГРАМА "ПОЛИТОЛОГИЯ"
(МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ)**

**АВТОРЕФЕРАТ НА ДИСЕРТАЦИОНЕН
ТРУД ЗА ПУБЛИЧНА ЗАЩИТА**

НА ТЕМА:

**ПЕРФЕКТНАТА БУРЯ: ВЛИЯНИЕТО НА
КОНЦЕПЦИЯТА ЗА ХИБРИДНИТЕ
ЗАПЛАХИ ВЪРХУ ОТНОШЕНИЯТА
МЕЖДУ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ И НАТО**

ДОКТОРАНТ:
БОРИСЛАВ БАНКОВ

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:
ДОЦ. Д-Р ИСКРЕН ИВАНОВ

СОФИЯ
2025 г.

ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

Имена на докторанта:	Борислав Мартинов Банков
Научна специалност:	3.3. Политически науки, докторска програма "Политология" – Международни отношения
Зачислен със заповед:	№ РД-20-647/13.03.2023 г.
Форма на докторантура:	Докторантура на самостоятелна подготовка
Финансова обезпеченост:	Платена форма на обучение
Научно звено:	Философски факултет, катедра "Политология"
Научен ръководител:	Доц. д-р Искрен Пламенов Иванов
Тема на дисертацията:	Перфектната буря: влиянието на концепцията за хибридните заплахи върху отношенията между Европейския съюз и НАТО
Темата е утвърдена с:	Решение от заседание на Факултетния съвет на Философски факултет, проведено на 07.02.2023 г., протокол № 7 и електронен доклад на декана на Философски факултет с вх. № 70-01-219/07.03.2023 г.
Параметри на дисертацията:	135707 думи; 327 страници
Параметри на автореферата:	35207 думи; 73 страници
Дата:	25.01.2025 г.

РАЗШИРЕН АБСТРАКТ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Ключови думи: Европейски съюз, НАТО, мисии и операции, хибридни заплахи, хибридни войни, криза с бежанци и мигранти в Средиземно море, теоретичен модел на Кингдън.

Дисертационният труд изследва влиянието на концепцията за хибридните заплахи върху отношенията между Европейския съюз (ЕС) и Организацията на Северноатлантическия договор (НАТО). Анализът бе мотивиран от факта, че въпреки дългогодишния застой в отношенията между двете организации, през 2016 г. ЕС и НАТО подписват необичайно амбициозна обща декларация, която поставя противодействието на хибридните заплахи като първи приоритет за общата им работа. За да разгледа този въпрос, трудът обедини научното поле на сигурността с науката за публичните политики и анализира данни от разнородни източници, включително интервюта, проведени със служители в ЕС и НАТО.

За да удостовери, че ЕС и НАТО действително са преоткрили своите отношения, анализът най-напред оцени техните оперативни действия за овладяването на кризата с бежанци и мигранти в Средиземно море; в нейния разгар, кризата бе дефинирана като една от най-сериозните хибридни заплахи за сигурността. Въпреки че изходи от техните полеви отношения, следвайки специфична методологическа логика, анализът направи заключения не само за оперативните отношения между ЕС и НАТО, но и за цялостното им сътрудничество. В резултат, ние констатирахме, че след 2016 г. диалогът между двете организации безспорно е претърпял съществена промяна в редица значими сфери.

Последва подробен анализ на концепцията за хибридните заплахи. Стана ясно, че макар напоследък тя да придоби особена популярност, от терминологична и научна гледна точка концепцията все още е твърде неясна. Изследването предложи иновативен начин за излизане от въпросния терминологичен хаос, съставяйки „родословно дърво“ на „хибридните“ термини в сферата на сигурността; това упражнение бе от полза, тъй като понятийният апарат на хибридните заплахи е само един от редица сродни термини (напр. „хибридни войни“ и „хибридно влияние“), които напоследък формират цял нов концептуален клъстер в научното поле на сигурността и отбраната. В текущата научна литература съществуват и други опити за съставяне на подобна терминологична справка; целта на анализа бе да надгради предходните усилия до изцяло нов концептуален мащаб, идентифицирайки редица нови хибридни понятия. В допълнение, дисертационният труд не просто предложи теоретична дефиниция на всяко отделно хибридно понятие, но също илюстрира неговите специфични особености въз основа на конкретен емпиричен казус.

Въпреки противоречивата научна репутация на понятието „хибридни заплахи“, анализът разкри, че новият понятийен апарат е вдъхнал живот на изключително гъвкава рамкова политика за сътрудничество между ЕС и НАТО; още повече, тя превъзхожда предходния механизъм за взаимодействие между двете организации, по-познат като пакета „Берлин Плюс“. Причината е, че дори да не носи терминологична конкретика, новата концепция успява да наложи идеята, че успешната отбрана срещу новите заплахи минава през мултимодален подход, който комбинира граждански и военни способности. Тази комбинация е невъзможна само в границите на НАТО, което разполага с експертиза само в употребата на военни инструменти за осъществяване на отбранителна политика; напротив, успехът на усилията е обвързан с диалог с ЕС, който има еднаквите по важност в днешно време граждански способности за постигане на целта на трансатлантическата общност или така наречената устойчивост срещу нововъзникващите хибридни заплахи. С други думи, от една страна е необходима военна поддръжка на гражданските власти (напр. по време на бедствия и аварии като горски пожари и наводнения), а от друга – гражданска подкрепа за военните операции и отбранителната политика в нейната цялост (напр. чрез изграждане на пътна инфраструктура в полза на военната мобилност). Този наратив се оказва много ефективен политически, институционален и юридически лост за потушаване на някои различия между ЕС и НАТО и за канализиране на техния диалог.

Въпреки големия потенциал на новосъздадените междуведомствени процеси по линия на борбата с хибридните заплахи обаче, стана ясно, че дори те не успяват напълно да заобиколят основната бариера между ЕС и НАТО, така наречения Кипърски въпрос. Затова, в допълнение, изследването щрихира кои са останалите фактори в диалога между ЕС и НАТО, който се развива въпреки различията между двете организации с епицентър Кипър. Разкрихме, че текаат няколко паралелни процеса, които спомагат за засилването на диалога между ЕС и НАТО. Въпросната съвкупност от събития или „перфектна буря“, както е популярно на разговорен език, води до пробив в отношенията на организациите. От една страна, кризата с бежанците и мигрантите в Средиземно море е сериозен стимул за съвместна работа. От друга се оказва, че динамичната геополитическа обстановка, белязана от Брекзит, победата на Тръмп през 2016 г. и определени усилия за постигане на стратегическа автономност на ЕС също имат положителен ефект по оста ЕС-НАТО.

От гледна точка на дисертационност, трудът направи няколко конкретни научно-теоретични приноса. Най-напред, той приложи иновативен интердисциплинарен научен подход, интегрирайки концепции от областта на сигурността и отбраната с понятия, свързани с публичните политики, сред които така наречения „политически прозорец“; политическият прозорец е важен компонент от модела на политолога Джон Кингдън за анализ на промяната в политическия живот. Още повече, текущият труд не просто приложи модела на Кингдън, но направи проверка дали неговите теоретични идеи са валидни спрямо настоящия емпиричен казус, разкривайки силните и слабите страни на модела, което липсва в текущата литература. Картографирането на хибридните термини, което обсъдихме по-рано, също представлява конкретен научен принос. Анализът успя да запълни и други пропуски в научната литература, например върху операциите на ЕС и НАТО за овладяване на кризата с бежанци и мигранти по море, които други автори не разглеждат в детайл. Дори към този момент кризата в Средиземно море да е относително утихнала, миграционните въпроси ще останат актуален проблем в Европа за още дълго време, поради продължителната нестабилност в страни като Сирия и Афганистан. След 2022 г. темата придоби още повече тежест, заради събитията в Украйна и Близкия изток.

В този контекст, анализът бе и продължава да бъде особено актуален. Например, наскоро НАТО създаде Екипи за борба с хибридните заплахи. Дългосрочната стойност на екипите тепърва ще бъде оценявана, тъй като през 2020 г. първите такива екипи бяха командирани в Западните Балкани. В резултат, от известно време има критична нужда от нов анализ върху подхода на ЕС и НАТО за противодействие на хибридните заплахи. Актуалността и стойността на този труд за практиката бяха допълнени от: динамичните промени във външната политика на Вашингтон след всеки избори за президент, особено предвид повторната победа на Тръмп в края на 2024 г.; усилията на ЕС за стратегическа автономност, предвождани от Франция; ефектът от Брекзит върху трансатлантическите отношения. Тези въпроси също касаят България, предвид членството ѝ в ЕС и НАТО.

В този смисъл, настоящият труд също доведе до няколко конкретни практико-приложни приноса. По-точно, изследването отправи препоръки към служителите на ЕС и на НАТО, ориентирани към по-засилено сътрудничество между двете организации, което да доведе до по-успешно противодействие на хибридните заплахи. В допълнение, бяха формулирани редица препоръки и към България, които целят да извлекат стойност от членствата на страната в ЕС и НАТО по линия на възпирането на хибридните заплахи за държавата. Всички препоръки бяха формулирани и биха могли да бъдат реализирани на базата на гъвкавата концепция за хибридните заплахи. Това потвърди, че определена концептуална слабост от научна гледна точка – в случая липсата на терминологична конкретика в понятието „хибридни заплахи“ – лесно може да се превърне в практическо предимство, ако вземем предвид проблемите, с които служителите в националните и в международните администрации се срещат всеки ден. В този смисъл, един от ключовите изводи на текущото изследване бе, че основната стойност на концепции като тази за хибридните заплахи не се крие в създаването на академичен шедевър, който обяснява емпиричната реалност по някакъв нов революционен начин, а в насърчаването на нови институционални и оперативни способности и процеси, които водят до повече синергии и взаимна подкрепа в противодействието на нововъзникващите заплахи за сигурността.

ПАРАМЕТРИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД И СЪПЪТСТВАЩИТЕ ДЕЙНОСТИ

ОБЩ ОБЕМ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1	Думи в дисертационния труд	135707
2	Страници в дисертационния труд	327
3	Глави в дисертационния труд	6
4	Приложения в дисертационния труд	4

ПОМОЩНИ СРЕДСТВА В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1	Фигури в дисертационния труд	13
2	Таблицы в дисертационния труд	9
3	Графики в дисертационния труд	1
4	Бележки под линия в дисертационния труд	71

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1	Източници на български език	38
2	Източници на английски език	543
3	Източници на руски език	5
4	Общ брой използвани източници ¹	586

СЪПЪТСТВАЩИ ДЕЙНОСТИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1	Научни публикации и научни доклади	6
2	Участие в проекти и педагогически дейности	6
3	Участие в допълнителни курсове по темата	2
4	Дейности по темата извън периода на обучение	2

---

¹ Авторефератът започва с по-задълбочен разбор на използваните източници по вид и други параметри.

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1	Списък с фигури и таблици в автореферата	6
2	Списък с използвани съкращения в автореферата	6

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1	Обем на изследването и използваната литература	7
2	Обект и предмет на изследването	8
3	Актуалност на изследването	10
4	Пропуски в научната литература по темата на изследването	12
5	Цел, задачи, променливи и хипотеза на изследването	14
6	Методология, дизайн и ограничения на изследването	18
7	Научна новост на изследването	22
8	Стойност на изследването за практиката	23

СТРУКТУРА И КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1	Встъпителни думи	25
2	Първа глава: Теоретична рамка на изследването	26
3	Втора глава: Сравнителен политически анализ	30
4	Трета глава: Понятието в научните среди	36
5	Четвърта глава: Понятието в международните организации	41
6	Пета глава: Сравнение с механизма „Берлин Плюс“	46
7	Шеста глава: Останалите фактори по оста ЕС-НАТО	52
8	Заклучителни думи	57

ПРЕГЛЕД НА ПРИНОСИТЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1	Встъпителни думи	58
2	Научно-теоретични приноси на изследването	58
3	Практико-приложни приноси на изследването	64
4	Заклучителни думи	70

СЪПЪТСТВАЩИ ДЕЙНОСТИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1	Научни публикации и научни доклади	71
2	Участие в проекти и педагогически дейности	72
3	Участие в допълнителни курсове по темата	72
4	Дейности по темата извън периода на обучение	72

СПИСЪК С ФИГУРИ И ТАБЛИЦИ В АВТОРЕФЕРАТА

Списък с фигури

Фигура А	Нива на отношения между организации	стр. 15
Фигура Б	Картографиране на „хибридните“ понятия във военната наука	стр. 39

Списък с таблици

Таблица А	Разбор на използваните източници	стр. 8
Таблица Б	Сравнение на полевите отношения между ЕС и НАТО	стр. 35
Таблица В	Съпоставка на влиянието на различните пакети по оста ЕС-НАТО	стр. 52

СПИСЪК С ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ В АВТОРЕФЕРАТА

На български език

БВП	Брутен вътрешен продукт
ЕС	Европейски съюз
ЕСВД	Европейска служба за външна дейност
ИИ	Изкуствен интелект
НАТО	Организацията на Северноатлантическия договор
ООН	Организация на обединените нации
ОПСО	Общата политика на ЕС за сигурност и отбрана
ПГС	Помощник-генералният секретар на НАТО
ПзМ	Партньорство за мир
САЩ	Съединени американски щати
Фронтекс	Европейска агенция за гранична и брегова охрана

На английски език

ACT	Allied Command Transformation
CARD	Coordinated Annual Review on Defence
DIANA	Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic
EDF	European Defence Fund
EUGS	European Union Global Strategy
PESCO	Permanent Structured Cooperation
SHADE	Shared Awareness and Deconfliction Mechanism
SNMG2	NATO Standing Naval Maritime Group 2
VJTF	NATO Very High Readiness Joint Task Force

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

---

1. ОБЕМ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО И ИЗПОЛЗВАНАТА ЛИТЕРАТУРА

Дисертационният труд е с общ обем от 327 стандартни машинописни страници, които са разпределени в седем основни градивни елементи на изследването: 1) заглавна страница, административна информация, абстракт и съдържание на дисертацията (11 страници); 2) списъци със съкращения, фигури, таблици и графики (4 страници); 3) въведение (30 страници); 4) изложение, състоящо се от шест глави (168 страници); 5) заключение (48 страници); 6) четири приложения (18 страници); 7) списъци с използвани източници (48 страници). Следователно, ако извадим началните страници, списъците с използвани съкращения, фигури, таблици и графики, приложенията и библиографията, същинският обем на дисертационния труд се равнява на 246 стандартни машинописни страници.

Отвъд същинския обем на труда, четирите приложения с общ обем от 18 страници са разпределени по следния начин: 1) описание на проведените дълбочинни интервюта със служители на ЕС и на НАТО (5 страници); 2) календар на отношенията между ЕС и НАТО (7 страници); 3) „гълковен речник“ на новите понятия и концепции във военната наука (4 страници); 4) разширена „карта“ на хибридните военни понятия (2 страници). Освен приложенията, списъците с използвани източници с общ обем от 48 страници са разпределени в три подгрупи: 1) източници на български (4 страници или 38 източници); 2) източници на английски (43 страници или 543 източници); 3) източници на руски (1 страница или 5 източника). По-долу ще направим по-задълбочен разбор на източниците.

Изследването анализира първични, вторични и третични източници. Таблица А представя детайлен отчет на използваните източници, разпределяйки ги в три основни групи (научна литература, официални документи и други източници); всяка от групите има три подгрупи, организирани в зависимост от спецификата. Например, третата група „други източници“ съдържа следните три подгрупи: 1) мнения, коментари (на англ. „op-eds“) и информация от лични блогове на различни експерти; 2) новини и други медийни публикации; 3) публикации на други организации, сред които са групи по интереси (на англ. „interest groups“), но също позиции, брифинги и статистика на други международни организации (отвъд ЕС и НАТО) като Международната организация по миграция. Освен това, следва да уточним, че втората група „официални документи“ съдържа информация, взета от институциите и агенциите на ЕС, НАТО, България, но и държавни учреждения на други държави, сред които Съединените американски щати (САЩ), Великобритания и Франция. Въпросният по-широк обхват е отчетен в Таблица А в съответната подгрупа.

Освен да изрежда различните източници, Таблица А ги подрежда в низходящ ред, започвайки от типа източници, използвани най-често. В този смисъл, дисертационният труд използва най-много научна литература (359 източници), последвана от официални документи (135 източници) и, накрая, друг тип информация (92 източници). Любопитно е да обърнем внимание и на подгрупите и съотношението им според различните езици. Например, важно е да отбележим, че литературната справка на български език е върнала по-малко научни статии и доклади от конференции (12 източници) отколкото коментари, мнения и блогове, които не представляват научна литература (15 източници). В същото време, съотношението на английски език е в полза на научните статии (196 източници) спрямо неакадемичните публикации (24 източници). Както ще стане ясно по-нататък в

автореферата, основната част от източниците са върху темата за хибридните заплахи. Тоест, статистиката по-горе подсказва, че – за разлика от чужбина – към този момент в България темата не намира толкова голямо отражение в научната литература, а по-скоро е обект на публицистиката. Тази тенденция увеличава риска от създаването на различни предубеждения по темата. В този смисъл, един от научните приноси на дисертационния труд е внасянето на повече обективност по отношение на концепцията и понятийния апарат на хибридните заплахи и ползите и проблемите, свързани с тяхната употреба, включително на български. Научните приноси на изследването ще бъдат дискутирани по-нататък, а сега ще очертаем обекта и предмета на изследването в по-голям детайл.

Таблица А: Разбор на използваните източници

	<i>Английски</i>	<i>Български</i>	<i>Руски</i>	Общо
<i>Група 1: Научна литература</i>				
Научни статии и доклади от конференции	196	12	0	208
Анализи на институти и мозъчни тръстове	78	4	0	82
Хартиени и електронни книги	63	3	3	69
				359
<i>Група 2: Официални документи</i>				
Документи и прессъобщения на ЕС	57	1	0	58
Документи и прессъобщения на НАТО	57	0	0	57
Държавни документи на България и други	18	2	0	20
				135
<i>Група 3: Други източници</i>				
Мнения, коментари и блогове	24	15	2	41
Новини и други медийни публикации	29	1	0	30
Публикации на други организации	21	0	0	21
				92
Общо	543	38	5	586

2. ОБЕКТ И ПРЕДМЕТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Обектът на дисертационния труд са отношенията между ЕС и НАТО. Кратък исторически преглед показва, че в първите години на XXI век отношенията между двете организации са изключително обещаващи. През 2002 г. ЕС и НАТО декларират, че ще работят в името на „стратегическо партньорство“², а само една година по-късно слагат подписа си под пакетна сделка, по-позната като „Берлин Плюс“. Целта на въпросния механизъм е да бъде използван по време на мисии и операции, давайки на ЕС достъп до оперативните способности на НАТО. В рамките на две години механизъмът е активиран два пъти: при операцията в Република Северна Македония (когато операцията на ЕС „Concordia“ наследява Операция „Allied Harmony“ на НАТО) и в Босна и Херцеговина (когато мястото на Операция „Stabilisation Force“ на НАТО заема Операция „Althea“ на ЕС). В резултат, по това време съществуват големи надежди, че отношенията между ЕС

² NATO. 2002. EU-NATO Declaration on ESDP. [online]. http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_19544.htm [Accessed 2 April 2021].

и НАТО ще се развият положително. Надеждите обаче се оказват напразни, тъй като до момента това остават единствените два случая, когато „Берлин Плюс“ е активиран.

Застоят по оста ЕС-НАТО е по политически причини, които рефлектират и върху оперативните отношения между ЕС и НАТО. По-точно, разширяването на ЕС през 2004 г. има решаваща роля в създаването на бариера между двете организации. След като Кипър става член на ЕС, дългогодишният конфликт с Турция, значим съюзник в НАТО, създава сериозна пречка в диалога между ЕС и НАТО. Турция и Кипър често използват правото си на вето, за да възпрат диалога с ответната страна. В резултат, НАТО и Кипър не успяват да подпишат дори рутинното при други обстоятелства споразумение за обмен на класифицирана информация. Липсата на споразумение е сериозен проблем, тъй като практически изключва възможността за провеждането на официални общи срещи между всички държави-членки на двете организации³. В този смисъл, в продължение на много дълго време отношенията между ЕС и НАТО са в политически и оперативен застой.

Предвид дългогодишните тенденции, събитията от 2016 г. заслужават специално внимание. Само в рамките на няколко месеца, двете организации одобриха значително количество нови общи документи, които загатват за съществена промяна в отношенията им. По време на юлската среща на върха на НАТО във Варшава, двете организации подписват съвместна декларация за сътрудничество. През декември тази декларация е „облечена“ в план за действие, чрез който ЕС и НАТО се ангажират да съградят „тясно и взаимно утвърждаващо се сътрудничество“⁴. Първата версия на въпросния план съдържа 42 точки за съвместна работа, които през 2017 г. нарастват до 74. Първите 20 от всички точки касаят съвместното противодействие срещу така наречените хибридни заплахи, произведено на понятието „хибридни войни“ (на англ. „hybrid threats” и „hybrid warfare”⁵). Съвместната декларация от Варшава по идентичен начин по-рано помества противодействието на хибридните заплахи на челно място в списъка с общи приоритети. Централното място на концепцията във всички новоприети рамки за сътрудничество загатва, че евентуалната промяна в отношенията между ЕС и НАТО би могла да е в резултат на успоредната работа на двете организации за противодействие на хибридните заплахи. **Предметът на дисертацията разглежда влиянието на концепцията за хибридните заплахи върху отношенията между ЕС и НАТО.** Преди да започнем по-задълбочена дискусия върху темата и защо тя е актуална, ще дадем работна дефиниция на термина „хибридни заплахи“, която би дала по-солидна основа на анализа по-късно.

За баща на понятието се счита Франк Хофман⁶. В най-известния си труд от 2007 г., ученият се фокусира върху 34-дневната война между Израел и Хизбула, водена през лятото на 2006 г. Хофман използва този казус, за да привлече вниманието на учени и практики към задълбочаващата се тенденция традиционните военни действия да бъдат комбинирани с нетрадиционни. Тоест, даден съперник представлява хибридна заплаха, когато е развил оперативна готовност да таргетира уязвимостите на ответната страна

³ Такива са възможни само върху операциите в Босна и Херцеговина, защото те предхождат 2004 г.

⁴ NATO. 2016a. Statement. [online].

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_138829.htm?selectedLocale=en [Accessed 7 April 2021].

⁵ Доста голям брой автори и експерти в институциите използват двете понятия почти взаимозаменяемо. Дисертационният труд ще обърне специално внимание на тази тенденция и доколко тя е подходяща.

⁶ Следва да отбележим, че Франк Хофман е първият военен стратег, който прави задълбочен разбор на понятието; въпреки това, той нито създава понятието, нито пък е първият анализатор, който прави сходни наблюдения относно военното дело. Още в средата на XX век, Евгений Меснер – блестящ руски военен стратег от немски произход, който цял живот води физическа и интелектуална борба срещу комунизма – говори за така наречените „метежни войни“, които са сходни по значение на хибридните войни. По тази причина, понятието „метежни войни“ често се разглежда като първообраз на понятието „хибридни войни“.

чрез конвенционални и неконвенционални методи и способности. Пример са горските пожари в Израел, използвани и в някои случаи предизвикани от Хизбула, за да поставят Израел в уязвима ситуация през 2006 г. Междувременно шиитската групировка използва конвенционални ракети земя-въздух и разгръща масова пропаганда срещу Израел. Друг важен елемент в дефиницията гласи, че такъв тип злонамерени действия обикновено се осъществяват чрез взаимноизгодни отношения между различни държавни и недържавни актьори. Въпросните играчи имат за цел да запазят взаимоотношенията си в тайна, за да оставят международната общност в неведение кои са извършителите на злонамерените оперативни действия. Елемент на тайно сътрудничество можем да доловим и в случая с Хизбула, чийто ключов партньор е Иран. Дълго време Техеран отрича да е подпомагал Хизбула, но в крайна сметка бе осветлено, че Иран е снабдявал шиитските милиции с оръжие в името на дългосрочната обща стратегическа цел за отслабването на Израел.

Следва да отбележим, че в много отношения стратегията, както и оперативните и тактически действия на Хизбула през 2006 г. наподобяват действията на Хамас през октомври 2023 г. Bachmann (2023) твърди, че въпросните прилики не са случайни, тъй като Хамас се е постарал да разучи 34-дневната война и кои от хибридните действия на Хизбула са били сполучливи⁷. Например, точно както Хизбула, Хамас комбинира явни и неяви действия в различни домейни за провеждане на операции. Координираният подход на Хамас е предизвикателство за Израел и ще бъде основна тема за разговор във връзка с активните военни действия в Близкия Изток. В този ред на мисли, наред е да споменем защо хибридните заплахи са сред актуалните теми за разговор в ЕС и НАТО.

3. АКТУАЛНОСТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Темата на дисертационния труд е актуална поради поне три причини. **Първата причина е, че ЕС и НАТО в момента развиват своите способности за противодействие на хибридните заплахи.** Има много доказателства, че тази вътрешноинституционална работа назрява и ще остане на фокус за дълго време. От страна на НАТО, вече от няколко години симулативните учения по управление на кризи винаги включват „хибридни“ сценарии. Понятието е обект на дискусия не само между технократи, а заема видимо място и в политическия дневен ред. Министрите на отбраната и тези на външните работи редовно дискутират хибридните заплахи по време на срещите си. Сред последните усилия в Алианса е използването на така наречените „Екипи за борба с хибридните заплахи“. Действията на ЕС следват същата траектория. Съветът по външни работи на ЕС редовно разисква темата, която е отразена и във всички стратегически документи на ЕС в сферата на външните работи, сигурността и отбраната. Освен това, Европейската служба за външна дейност (ЕСВД), особено важна агенция на ЕС, редовно контактува по темата с Европейския научноизследователски съвет. През 2016 г. ЕСВД дори създаде Звено за синтез на информация относно потенциални хибридни заплахи. Дълго време звеното продължи да набира различни експерти. Тук е важно да уточним, че още преди този екип официално да бе започнал работа, бяха отправени предложения той да изпълнява функциите и на междуведомствен координационен център за ЕС и НАТО.

Втората причина за актуалността на тази тема е междуведомствената дейност, която ЕС и НАТО осъществяват за противодействието на хибридните заплахи. Тези усилия могат да имат ефект и върху цялостните отношения между организациите. Първоначалните идеи Звено в ЕСВД да има междуведомствена роля

---

⁷ Bachmann, S.D. 2023. Hamas' Attack on Israel: A Lesson in Contemporary Hybrid Warfare. Australian Institute of International Affairs [online]. <https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/hamas-attack-on-israel-a-lesson-in-contemporary-hybrid-warfare/> [Accessed 18 September 2023].

се осъществиха и то е един от комуникационните канали на експертно ниво между ЕС и НАТО, наред с натовския Клон за анализ на хибридните заплахи; но новите канали за комуникация не са единствените нововъведения в диалога между ЕС и НАТО. Както стана ясно, двете организации сложиха подписа си под 74 предложения за обща работа. Договорката включва синхронизация на протоколите на ЕС и НАТО за противодействие на хибридните заплахи и други сфери за обща работа. Европейският център за високи постижения в противодействието на хибридни заплахи в Хелзинки също е домакин на редовни съвместни дискусии на експертно равнище. Междуведомственият потенциал е демонстриран и на политическо ниво. Например, още през 2016 г. Европейският съвет и срещата на високо равнище на НАТО добавиха хибридните заплахи към своя дневен ред и политическите лидери разискаха как ЕС и НАТО могат да си бъдат взаимно полезни.

На какво се дължи засиления диалог между ЕС и НАТО? Една от възможните причини са новите институционални способности и процеси, разработени в отговор на хибридните заплахи. В документите, приети от двете организации, откриваме, че ЕС и НАТО отдават голямо значение на начина, по който хибридните агресори таргетират своите опоненти – те често атакуват тяхната критична инфраструктура. Тоест, едно от най-важните отбранителни усилия срещу текущите хибридни заплахи е увеличаването на устойчивостта на критичната инфраструктура у дома. Подобен вид инфраструктура е логично не само от военен, но и от граждански характер (напр. електроразпределителната мрежа). В резултат, ЕС и НАТО достигат до един и същ извод, че увеличаването на устойчивостта би могло да се осъществи единствено чрез комбинацията на различни политически, икономически, социални и военни усилия. С други думи, от една страна е необходима военна поддръжка на гражданските власти (напр. по време на бедствия като урагани, горски пожари и наводнения), а от друга – гражданска подкрепа за военните операции и отбранителната политика в нейната цялост (напр. създаване на дигитална среда за осъществяване на секретни военни комуникации). Затова противодействието на хибридните заплахи не зависи от създаването на изцяло нови оперативни способности, а от развитието на нови процеси, които интегрират вече съществуващи способности.

Тук е важно да отбележим, че в своите стратегически документи ЕС и НАТО вече признават, че нито една от тях не е в състояние самостоятелно да комбинира всички нужни способности. Докато НАТО е политико-военен съюз, който традиционно няма задълбочена гражданска експертиза, ЕС разполага с широк набор от граждански ресурси, но няма традиции във военното дело. Това твърдение е валидно от доста време, но за пръв път ЕС и НАТО слагат подписа си под него. Двете организации декларират, че нужната комбинация от способности за борба с хибридните заплахи би могла да бъде постигната само на базата на подходящи партньорства, назовавайки именно обратната страна за естествен партньор във въпросното начинание. Подобно заявление присъства в много от новите стратегии на ЕС и на НАТО. Ясни примери са новата Стратегическа концепция на НАТО от 2022 г. и Стратегическият компас на ЕС от 2023 г. Тук остава да предположим защо ЕС и НАТО правят подобно самопризнание точно сега.

Третата причина за актуалността на дисертационния труд са заплахите, пред които ЕС и НАТО са изправени в момента. Сред тях са дългогодишните действия на Русия и кризата с бежанците и мигрантите в Средиземно море. Този труд разглежда втория казус⁸. Дори към настоящия момент кризата в Средиземно море да е относително утихнала, миграционните вълни към Европа са актуален проблем, поради продължителната нестабилност в държави като Сирия и Афганистан. През 2022 г. и 2023 г. въпросната тематика доби допълнителна тежест, заради миграционния ефект

---

⁸ Този избор е надлежно аргументиран в дискусията относно дизайна на дисертационния труд.

от войните в Украйна и Близкия изток. Но защо кризата с бежанци и мигранти в по море би могла да бъде определена като хибридна заплаха? Дисертационният труд разглежда този въпрос в детайл, но накратко, кризата доведе до голяма загуба на човешки живот в Средиземно море, както и до увеличение в трафика на оръжие, което създава значителни уязвимости от военно и гражданско естество. Уязвимостите могат да бъдат използвани от различни злонамерени играчи, което представлява хибридна заплаха. Например, Бен Ходжис, бивш командир на американските сили в Европа, неколкратно се застъпва за наратива, че Русия използва мигрантския натиск, за да дестабилизира политическата обстановка на Запад⁹. Тоест, разглеждането на кризата с бежанците и мигрантите има потребност и за практиката. Този аспект е разгледан в края на въвеждащата част.

4. ПРОПУСКИ В НАУЧНАТА ЛИТЕРАТУРА ПО ТЕМАТА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Очертаното по-горе прави диалога между ЕС и НАТО в средата на хибридните заплахи особено актуален. Въпреки това, дали съществуващата литература вече не покрива темата? Първоначален литературен обзор разкрива, че текущите разработки страдат от два основни пропуски. Първо, задълбочен анализ върху влиянието на хибридните заплахи върху отношенията на ЕС и НАТО почти не съществува, а изключенията страдат от други слабости. Съществуват само няколко труда върху институционалния отговор срещу хибридните заплахи. Въпреки това, повечето от тях се фокусират или единствено върху ЕС¹⁰, или върху НАТО¹¹. Те не разглеждат ролята на понятието по оста ЕС-НАТО, което е съществен пропуск. Съществуват изключения, но те разглеждат само правните или онтологичните последици от употребата на понятийно-терминологичния апарат на хибридните заплахи¹². В същото време, биват пропускани оперативните въпроси и не се разглежда конкретен емпиричен казус. Подобен пропуск правят и други автори¹³, чиито изключително кратък поглед е за сметка на също толкова нужния задълбочен анализ на емпиричната реалност. Малко на брой автори добавят повече емпирични данни¹⁴, но пък обвързват концепцията за хибридните заплахи с друга инициатива на НАТО, наречена „политика за стабилност“ (на англ. “projecting stability”). Както стана ясно, мерките срещу хибридните заплахи се развиват успоредно с друга

---

⁹ United States Congress. 2022. Defending U.S. Allies and Interests Against Russian Aggression in Eastern. United States House of Representatives [online]. <https://www.congress.gov/117/meeting/house/114421/witnesses/HHRG-117-GO06-Wstate-HodgesB-20220216-U1.pdf> [Accessed 28 December 2024].

¹⁰ Например: **Fiott, D.** and **Parkes, R.** 2019. Protecting Europe. The EU’s Response to Hybrid Threats. European Union Institute for Security Studies [online]. <https://www.iss.europa.eu/content/protecting-europe-0> [Accessed 24 May 2022].;

¹¹ Например: **Allen, J.R., Breedlove, P.M., Lindley-French, J.** and **Zambellas, G.** 2017. Future War NATO? From Hybrid War to Hyper War via Cyber War. GLOBSEC [online]. <https://www.globsec.org/what-we-do/projects/globsec-nato-adaptation-initiative> [Accessed 2 December 2021].; **Ducaru, S. D.** 2016. Framing NATO’s Approach to Hybrid Warfare. In: **Iancu, N., Fortuna, A., Barna, C.** and **Teodor, M.** eds. Countering Hybrid Threats: Lessons Learned from Ukraine. NATO Science for Peace and Security Programme, 2016.;

¹² Например: **Gaiser, L.** 2019. NATO - EU Collaboration On Hybrid Threats: Cooperation Out Of Necessity With Potential Consequences On International Legal Framework. *National Security and the Future*. 20(1-2), pp. 13-24.;

¹³ Например: **Kremidas-Courtney, C.** 2019a. Working with NATO to Address Hybrid Threats. American Foreign Service Association [online]. <https://afsa.org/working-nato-address-hybrid-threats> [Accessed 1 September 2021].; **Helwig, N.** 2018. New Tasks for EU-NATO Cooperation. German Institute for International and Security Affairs [online]. https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2018C04_hlw.pdf [Accessed 19 June 2022].;

¹⁴ Например: **Yaniz, F.** 2018. Projecting Stability: Hybrid warfare and cooperation with the EU. EU-Logos Athéna [online]. <https://www.eu-logos.org/2018/02/02/atlantic-treaty-association-projecting-stability-hybrid-warfare-and-cooperation-with-the-eu/> [Accessed 27 September 2022].;

концепция – „устойчивост“ – и затова асоциирането на хибридните заплахи с „политика за стабилност“ е донякъде подвеждащо. Подобна грешка правят и онези автори, които използват понятието „хибридни заплахи“ като синоним на кибердейности¹⁵. Въпросният подход не помага в създаването на ясна теоретична и емпирична картина. Следва да се отбележи, че няколко публикации не допускат подобни пропуски¹⁶. Въпреки това, те страдат от друг недостатък. Всички те са издадени от филиал на НАТО – Колежа по отбрана в Рим. По този начин се намалява академичната им стойност. Като служители в организацията под въпрос, научните ръководители, както и редактори на въпросните трудове биха могли да бъдат предубедени относно тематиката, дори това да е непреднамерено. Освен това, техните публикации се фокусират върху действията на Русия¹⁷, а не върху кризата с бежанците и мигрантите в Средиземно море от 2015 г.

Вторият пропуск в литературата е липсата на анализ върху оперативните действия и връзки между операциите на ЕС и НАТО спрямо кризата в Средиземно море. Научните трудове върху дейностите за овладяването на кризата не са много, а мнозинството от тях обръщат внимание или само на усилията на ЕС¹⁸, или на усилията на НАТО в лицето на Операция „Sea Guardian”¹⁹. Други пък отделят еднакво внимание на двете организации, но не разглеждат връзките между тях. Например, Garelli и Tazzioli (2018) разглеждат полевите действия на ЕС и НАТО от един и същи теоретичен ъгъл, но не назовават дали ЕС и НАТО сътрудничат по тази линия²⁰. Това е любопитно, тъй като от самото начало натовската Операция „Sea Guardian” бе разработена в помощ на Гърция и Турция, но и на Операция „Sophia” на ЕС, така че някакви връзки между двете дейности съществуват. В този смисъл, въпросните публикации представляват пропуснат шанс да бъде проучено какви точно са тези връзки и доколко те са пълноценни. Едно от изключенията е публикацията на Sarantaki (2019), но този труд разглежда отношенията на НАТО само с Агенцията на ЕС за гранична и брегова охрана (Фронтекс). Фронтекс е само една от агенциите на ЕС, която участва в оперативната дейност по границите²¹. По този начин, трудът на Sarantaki (2019) не би могъл да представи пълна и задълбочена аналитична картина на оперативните отношения между ЕС и НАТО. Съществуват единствено два труда, които се задълбават в полевите отношения между „Sophia” и „Sea Guardian”²². Въпреки това, сме задължени да гледаме на тези два текста критично, тъй

¹⁵ Например: Centre for Global Studies. 2019. Ukraine – EU – NATO Cooperation for Countering Hybrid Threats in the Cyber Sphere. [online]. <http://www.encycouncil.org/wp-content/uploads/2019/10/ENG-Ukraine-EU-NATO-cooperation-to-counter-hybrid-threats-in-cyber-sphere.pdf> [Accessed 22 November 2021].

¹⁶ Например: Pindják, P. 2015. Deterring hybrid warfare: a chance for NATO and the EU to work together? NATO Review Magazine [online]. <http://www.nato.int/docu/review/2014/Also-in-2014/Deterring-hybrid-warfare/EN/index.htm> [Accessed 1 February 2022].;

¹⁷ Например: Ratsiborynska, V. 2018. When Hybrid Warfare Supports Ideology: Russia Today. Research Division - NATO Defence College: Rome [online]. <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=994> [Accessed 1 September 2022].;

¹⁸ Например: Bigo, D., 2014. Death in the Mediterranean sea: The results of the three fields of action of European Union border controls. In: Jansen, Y., Celikates, R. and De Bloois, J. eds. The Irregularization of Migration in Contemporary Europe. Rowman & Littlefield Publishers, 2014.;

¹⁹ Например: Kasapoğlu, C. 2019. Why and How NATO Should Adapt to a New Mediterranean Security Environment. German Institute for International and Security Affairs [online]. <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2019C15/> [Accessed 17 January 2021].;

²⁰ Garelli, G. and Tazzioli, M. 2018. The biopolitical warfare on migrants: EU Naval Force and NATO operations of migration government in the Mediterranean. *Critical Military Studies*. 4(2), pp. 181-200.

²¹ Sarantaki, A-M. 2019. Frontex & NATO: A New Partnership in the Making. ELIAMEP [online]. https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2019/02/100_2018_-WORKING-PAPER-_Antonia-Maria-Sarantaki.pdf [Accessed 25 July 2021].;

²² Dibenedetto, A.G., 2016. Implementing the Alliance Maritime Strategy in the Mediterranean: NATO’s Operation Sea Guardian. Research Division – NATO Defence College, Rome [online]. <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1005> [Accessed 10 June 2022].; Marcuzzi, S., 2018. NATO-

като те отново са издадени от филиал на НАТО. Като такива, техните разсъждения може би отразяват темата по определен начин, поради официалното асоцииране с НАТО.

На фона на текущите литературни пропуски назрява критична нужда от ново изследване. Макар тематиката да е особено актуална, текущата литература не е в състояние да отговори на поставените въпроси относно диалога между ЕС и НАТО в контекста на хибридните заплахи и кризата с бежанци и мигранти в Средиземно море.

5. ЦЕЛ, ЗАДАЧИ, ПРОМЕНЛИВИ И ХИПОТЕЗА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Целта на изследването е да анализира влиянието на концепцията за хибридните заплахи и институционалните мерки за противодействие на този феномен върху отношенията между ЕС и НАТО. Анализът взема предвид гореспоменатата версия на понятието, сродните му термини (напр. „хибридни войни“), както и цялостния набор от способности и процеси, разработени от ЕС и НАТО за борба срещу хибридните заплахи.

За да оцени текущото ниво на диалог между ЕС и НАТО, текстът анализира отношенията им при изпълнение на операции. По-конкретно, за своя отправна точка анализът използва техните операции за овладяване на кризата с бежанци и мигранти в Средиземно море. Изборът на емпиричен казус е подробно защитен по-късно, но вследствие на въпросния подход основната задача да бъде изследвана ролята на концепцията за хибридните заплахи е подкрепена от първоначална подзадача: да бъдат анализирани полевите отношения между двете организации по време на операции и в частност тези в Средиземно море. Списъкът по-долу резюмира всички задачи, които настоящият анализ разрешава, за да реализира поставената научноизследователска цел. Нужно е да отбележим, че за някои от задачите контекст ще бъде предоставен по-късно.

- **Основна задача:** Да се анализира въздействието на концепцията за хибридните заплахи върху отношенията между ЕС и НАТО;
- **Подзадача 1:** Да се оцени текущото ниво на диалог между ЕС и НАТО в контекста на дългогодишните проблеми между двете организации;
- **Подзадача 2:** Да се представи и операционализира (с други думи, да се приведе в действие) теоретичната рамка на изследването;
- **Подзадача 3:** Да се проследи произхода и развитието на понятието „хибридни заплахи“ в научните среди;
- **Подзадача 4:** Да се анализират мерките, които ЕС и НАТО са предприели, за да противодействат на хибридните заплахи;
- **Подзадача 5:** Да се сравнят новите рамки за сътрудничество между ЕС и НАТО с предишната „сделка“ между двете организации, „Берлин Плюс“;
- **Подзадача 6:** Да се шрихират останалите фактори в отношенията между ЕС и НАТО, за да се представят идеи за по-нататъшни научни разработки.

Фокусът пада върху периода между 2016 г. и 2018 г., като изборът е аргументиран по-късно в дискусията за методологията на изследването. Нека уточним, че наличие на полево сътрудничество в посочения период би представлявало съществено изменение в отношенията между ЕС и НАТО спрямо дългогодишния застой. Във връзка с полевите усилия на двете организации в Средиземно море, са разгледани следните оперативни дейности за справяне с кризата: в рамките на ЕС, това са Операция „Sophia“, както и

дейностите на агенцията Фронтекс. В контекста на НАТО, фокусът пада върху Операция „Sea Guardian“ на фона на цялостните полеви дейности на Алианса в Егейско море.

Макар настоящият труд да поставя акцент върху казуса с бежанците и мигрантите и оперативните отношения между ЕС и НАТО, анализът ще се опита да направи заключения относно цялостния диалог между двете организации. Въпросната задача е изпълнима по две причини. От една страна, оперативните отношения са показателни за нивото на политически диалог между двете международни организации. От друга страна, текстът прилага специално изработена методологическа логика, разгърната в следващите страници. В този контекст, анализът разглежда редица независими и зависими променливи, свързани с цялостните отношения между двете организации.

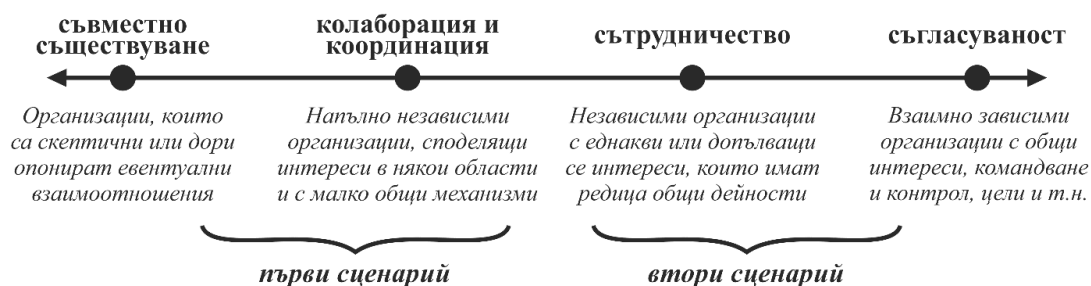
Независимите променливи в научното изследване са:

- **Основна независима променлива:** всички нови оперативни способности и институционални процеси, обвързани с концепцията за хибридните заплахи и сродните термини на понятието, например „хибридни войни“;
- **Допълнителна независима променлива 1:** кризата с бежанците и мигрантите в Средиземно море;
- **Допълнителна независима променлива 2:** политиката на САЩ спрямо ЕС и НАТО;
- **Допълнителна независима променлива 3:** традиционните пречки пред сътрудничеството между ЕС и НАТО, например Кипърския въпрос;
- **Допълнителна независима променлива 4:** политиките на европейските държави, например Франция, спрямо ЕС и НАТО.

Зависимата променлива на научното изследване е:

- **Зависима променлива:** нивото на полеви отношения между ЕС и НАТО и нивото на цялостните отношения между двете организации, например институционални връзки, политически инициативи и експертни дейности.

Фигура А: Нива на отношения между организации (Friis & Jarmyr, 2008)

За яснота, трудът представя теоретична класификация на нивата на отношения между които и да е две организации. Използваме класификация на Friis и Jarmyr (2008)²³, представена във Фигура А. Те предлагат четири възможни нива на отношения в следния възходящ ред: 1) съвместно съществуване (на англ. „coexistence“); 2) колаборация и координация (на англ. „collaboration” и “coordination”); 3) сътрудничество (на англ. „cooperation”); и 4) съгласуваност (на англ. „coherence”). Както е представено схематично, въпросните нива не са самоизключващи се категории, а част от един и същ

²³ Friis, K. & Jarmyr, P. 2008. Comprehensive Approach: Challenges and opportunities in complex crisis management. NUPI Report [online]. http://archives.cerium.ca/IMG/pdf/Friis_2008_06_Comprehensive_Approach.pdf [Accessed 20 February 2021].;

диапазон. В този смисъл е възможно отношенията между ЕС и НАТО да заемат позиция върху диапазона, която излиза извън границите на едно-единствено ниво на отношения.

Работната хипотеза е съставена от следните взаимносвързани съждения:

- **Актуалната среда за сигурност, белязана от хибридните заплахи, налага интегриране на редица военни и граждански усилия и нито една от двете международни организации не би могла самостоятелно да подсигури целия набор от нужни усилия в сферата на сигурността;**
- **Новосъздадените общи способности и институционални процеси за противодействие на хибридните заплахи имат много по-сериозен потенциал да задълбочат сътрудничеството между ЕС и НАТО спрямо предишната „делка“ между двете организации, по-позната като пакета „Берлин плюс“ от 2002 г.;**
- **Въпреки стойността на новите рамки за сътрудничество между ЕС и НАТО, създадени на базата на концепцията за хибридните заплахи, те няма как еднолично да сближат двете организации до нивото на диалог, което анализът разкрива, че ЕС и НАТО са постигнали за кратък период от време; Тоест, процесът по сближаване на двете международни организации е бил възможен само в присъствието на „перфектна буря“ от определени други фактори и събития.**

С други думи, дори противодействието на хибридните заплахи винаги да е първи приоритет в стратегическите рамки за сътрудничество между ЕС и НАТО, влиянието на въпросното досие върху разрастващия се диалог между двете организации има своите обективни ограничения. В резултат, новото досие би могло да трансформира диалога между ЕС и НАТО от едно ниво на друго единствено при наличието на други фактори, например някаква криза с външен произход или определена политика, водена от един или повече международни властови центрове. Независимите променливи по-горе вече загатнаха кои фактори биха могли да имат роля тук. Преди да изложи два хипотетични сценария как всички променливи взаимодействат, трудът прави първоначални съждения относно понятието „хибридни заплахи“ и кои на пръв поглед са неговите недостатъци.

Макар понятието „хибридни заплахи“ да е особено популярно в ЕС и НАТО, към момента то не претендира за особена концептуална прецизност. Терминологичните проблеми на понятието се дължат на факта, че все още отсъства консенсус какво точно са и какво не са хибридните заплахи или хибридните войни. Служителите в ЕС и НАТО по-скоро са придобили базово разбиране за явлението и могат да го характеризират, но не да го дефинират. Подобни тенденции са лесно забележими и в академичните среди, където голяма част от научните разработки не само не спомагат за разясняването на понятието, а дори му пречат. Редица научни трудове използват понятието без да влизат в присъщите за науката методология или теоретични дискусии²⁴. Други пък представят нужните теоретични съждения, но са непоследователни в тях или не обединяват тези съждения с емпирични доказателства²⁵. Това несъмнено рефлектира негативно върху

²⁴ Например: **Magen, A.** 2011. Hybrid War and the “Gulliverization” of Israel. *Israel Journal of Foreign Affairs*. 5(1), pp. 59-72.; **Brandt, M.** 2013. Sufyān’s ‘Hybrid’ War: Tribal Politics during the Hūthī Conflict. *Journal of Arabian Studies: Arabia, the Gulf and the Red Sea*. 3(1), pp. 120-138.;

²⁵ Например: **Jarstad, A.K. & Belloni, R.** 2012. Introducing Hybrid Peace Governance: Impact and Prospects of Liberal Peacebuilding. *Global Governance*. 18, pp. 1-6.; **Boege, V., Brown, M.A. and Clements, K.P.** 2009. Hybrid Political Orders, Not Fragile States. *Peace Review: A Journal of Social Justice*. 21(1), pp. 13-21.;

интелектуалната им стойност и създава климат на особен терминологичен хаос около понятийния апарат на хибридните заплахи, което превръща термина в лесна мишена за критика. В този смисъл се формулира и въпросът защо ЕС и НАТО не само са възприели термин с толкова обременена концептуална рамка, а дори го поставят начело на новите си рамки за сътрудничество. Затова хипотезата по-горе гласи, че понятието е в състояние да повлияе върху отношенията между ЕС и НАТО само при наличие на други фактори.

В този контекст, дисертацията представя два различни хипотетични сценария как точно изглеждат отношенията между ЕС и НАТО под въздействието на хибридните заплахи. Двата сценария са класифицирани по скалата на междуинституционалните отношения, която бе представена във Фигура А. Нужно е да отбележим, че също както класификацията на Friis и Jarmyr (2008), тези сценарии не следва да бъдат разглеждани като абсолютни единици и са възможни комбинации. Ролята им е по-скоро на ориентир, за да изследваме въпросните комбинации на базата на емпиричните доказателства.

Първи сценарий: отношенията между ЕС и НАТО остават органичени и редица възможности за общи усилия са неоползотворени. Мерките за борба с хибридните заплахи имат само символична роля. В този случай, отношенията между ЕС и НАТО (зависимите променливи) ще бъдат в долната част на диапазона на Фигура А, близко до нивата на съвместно съществуване и колаборация.

Би било логично да допуснем, че терминологичният хаос около понятийно-терминологичния апарат на хибридните заплахи е ограничил ролята му по оста ЕС-НАТО. По-точно, липсата на конкретика в концепцията „хибридни заплахи“ вероятно е затруднила привеждането на понятието в конкретни и изпълними дейности на практика. В този случай, общите оперативни способности и институционални процеси на ЕС и НАТО за противодействие на хибридните заплахи биха останали повърхностни и стойността им не би излязла извън границите на символичен политически акт между двете организации, следвайки съдбата на механизма „Берлин плюс“ от 2002 г. Все пак, понятието би могло да има роля в ограничен брой досиета като киберотбраната. Макар киберпространството да не е формална част от ресора „хибридни заплахи“, експертите често го възприемат като уязвима инфраструктура и потенциална мишена за хибридни кампании. Ако анализът разкрие, че влиянието на концепцията е останало спорадично в малък брой сфери, това ще наложи изследване на пречките за междуинституционален диалог (напр. Кипърския въпрос), ограничили отношенията между ЕС и НАТО.

Втори сценарий: отношенията между ЕС и НАТО бележат значим напредък в резултат на „перфектна буря“ от различни фактори. В този случай, концепцията за хибридните заплахи изпълнява ключовата посредническа роля, нужна за диалога между двете организации, бидейки достатъчно гъвкав общ език за потушаване или заобикаляне на някои основни търкания между ЕС и НАТО. В този случай, отношенията между тях (зависимите променливи) се доближават до горната част на диапазона във Фигура А в близост до нивото на сътрудничество.

Възможно е новото досие за борба с хибридните заплахи да има канализираща роля в отношенията между ЕС и НАТО. За разлика от научните среди, в международната бюрокрация липсата на концептуална прецизност в някои случаи е търсен резултат от служителите в ЕС и НАТО. По-точно, заради нуждата от единодушие при вземането на решения в сферата на сигурността, понякога комитетите в ЕС и НАТО попадат в задънена улица, тъй като една или повече държави дават знак, че ще използват правото си на вето по каквито и да е причини. В повечето случаи, от подобни ситуации може да се излезе само посредством гъвкав политически език, лишен от конкретика. Употребата на подобен език позволява на дипломатите от определена държава или група от държави

да се присъединят към общия консенсус без обаче да прекратят указанията, които са получили от столиците си. Така, поради своята неясност, понятието „хибридни заплахи“ би могло да се окаже необходим политически инструмент за постигане на единодушие по определени въпроси. Въпросните процеси подкрепят хипотезата, че понятийният апарат на хибридните заплахи може да е проправил път в международните организации не *въпреки* липсата си на конкретика, а точно *заради* нея. Тези въпроси се отнасят както за вътрешноинституционалния живот в ЕС и НАТО, така и за техните отношения.

Изхождайки от натрупаните знания за понятието до момента, бихме могли да предложим хипотеза, че терминът „хибридни заплахи“ действително има положително влияние върху диалога между ЕС и НАТО. Предложената хипотеза допуска, че дори да не навлиза в терминологична конкретика, досието за противодействие на хибридните заплахи призовава ангажираните в политическия процес субекти да комбинират военни и граждански усилия. С други думи, от една страна е необходима военна поддръжка на гражданските власти (напр. в управлението на възникнали бедствия, аварии, инциденти и кризи), а от друга – гражданска подкрепа за военните операции и отбранителната политика в нейната цялост (напр. чрез изграждане на пътна инфраструктура в полза на военната мобилност). Подобна комбинация е невъзможна единствено в рамките на НАТО, което има експертиза единствено относно военните средства за осъществяване на отбранителна политика. Напротив, успехът на тези усилия е обвързан с активна работа с ЕС, който има еднакви по важност в днешно време граждански способности за постигане на общата цел на Запада или така наречената „устойчивост“ срещу хибридните заплахи. Въпросният наратив и другите позитиви, които концепцията за хибридните заплахи носи, например гъвкавия политически език, биха могли да се окажат добър лост за потушаване на някои основни търкания между ЕС и НАТО.

При все това, сложността на факторите, които традиционно пречат на диалога между ЕС и НАТО като Кипърския въпрос, ни кара да бъдем по-малко амбициозни относно възможностите на концепцията за хибридните заплахи да раздвижи отношенията между двете организации. С други думи, дивидентите, които понятието носи, вероятно биха проработили единствено в комбинация с други фактори, сред които са динамичната политическа среда, белязана от Брекзит, победата на Доналд Тръмп през 2016 г. и политическото движение за надграждането на стратегическата автономност на ЕС в сферата на сигурността; към амалгамата от фактори и събития следва да прибавим и сериозната криза с бежанците и мигрантите в Средиземно море. Ако установим, че въпросните фактори са определящи за отношенията между двете организации, настоящият труд би направил конкретни предложения за бъдещи научни изследвания, които да надградят разбирането за динамиката между ЕС и НАТО.

6. МЕТОДОЛОГИЯ, ДИЗАЙН И ОГРАНИЧЕНИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Избор на теоретична рамка

Редица теории са потенциално добри кандидати за теоретична рамка на труда. **Въпреки това, вземайки предвид специфичните изисквания спрямо теоретичната рамка на изследването, най-добрият избор са идеите, заложените в „модела на трите потока“ (на англ. „the three streams model”), разработен от Kingdon (1995).** Въпросният избор на теория е разгледан и обоснован в теоретичната глава, която е резюмирана по-късно.

Накратко, Кингдън предлага обяснение защо даден политически проект получава повече внимание в конкретен период и как тази идея събира подкрепа за реализацията си. Обяснението почива върху метафората за „трите потока“: 1) поток на политиките или решенията (на англ. „policy stream” или „solutions stream”); 2) поток на проблемите (на

англ. „problems stream”); и 3) поток на политическата среда (на англ. “politics stream”). Трите потока по принцип текат независимо и всеки един оказва различно влияние върху политическия живот. Въпреки това, има периоди, в които се отварят така наречените „политически прозорци“ (на англ. „policy window” или „window of opportunity”). Това се случва рядко, след появата на дадени „извънредни събития“ (на англ. „focusing event”), например терористични атаки, или пък след промени във властта. В такива моменти, иначе независимите три потока биха могли да се съберат в случай, че „политическите предприемачи“ (на англ. „policy entrepreneurs”) използват момента да лобират в полза на определена промяна. Ако успеят, възможността за съществена промяна е реализирана.

Така, моделът се вписва в задачата да разгледаме дали и как отношенията между ЕС и НАТО са се променили съществено спрямо дългогодишното статукво. По-точно, този труд би могъл да разгледа понятието „хибридни заплахи“ и разработените мерки за тяхното противодействие през теоретичния обектив на „потока на политиките“, който обяснява как една идея се заражда и как тя оцелява, за да бъде приложена на практика. По този начин, анализът би успял да разкрие как понятието си е проправило път в науката и в международната бюрокрация и каква точно е ролята му в предполагаемия „политически прозорец“, който се е отворил по оста ЕС-НАТО, и който дава възможност за промяна в техните отношения. Идеите на Кингдън са също от полза в щрихирането на останалите фактори по оста ЕС-НАТО. От една страна, сериозната криза с бежанците и мигрантите в Средиземно море може да бъде разбрана като извънредно събитие, част от „потока на проблемите“. От друга, потокът на политическата среда позволява да бъде анализирана динамичната геополитическа обстановка, белязана от Брекзит, победата на Тръмп през 2016 г. и идеята за надграждането на стратегическата автономност на ЕС.

Избор на метод

Преди да се спрем на подходящ научен метод бе нужно да направим кратки онтологични и епистемологични разсъждения. **Тъй като Кингдън се разграничава от течението на рационализма, логичният избор остава постструктурализъм. Трудът се придържа към онтологичните и епистемологични принципи именно на постструктурализма.** Един от важните аспекти на постструктурализма е признанието, че изследването не би могло да избегне определена доза предубеденост по различни въпроси. В резултат, авторът следва да бъде себекритичен. Рефлексивният подход бе важен от гледна точка на темата, тъй като понятието „хибридни заплахи“ е част от цяло ново поколение термини, които целят да избягат от традиционните схващания във военната наука.

Постструктурализмът позволява употреба на позитивистка методология. **Затова този труд приложи така наречения метод за проследяване на процесите (на англ. „process-tracing”), добре познат инструмент за провеждане на качествени по вид изследвания.** Единствено такъв метод, за който е характерно внимателното „вслушване“ в емпиричните данни, щеше да послужи добре тук. Въпросният метод за проследяване на процесите оставя на емпиричните доказателства да разкрият причинно-следствената връзка около дадено явление и остава на безопасно разстояние от каквито и да е строги теоретични възгледи, които биха повлияли негативно на обективността на даден анализ.

Задълбоченият поглед върху емпиричните данни, който методът за проследяване на процесите наложи, бе от полза за намерението ни да направим изводи не само относно полевите отношения между ЕС и НАТО, но и относно цялостния диалог между двете организации. Въпреки това, текущото изследване бе внимателно в намеренията си да направи изводи относно цялостните отношения между ЕС и НАТО. Макар методът за проследяване на процесите да позволява извеждането на по-обща твърдения относно

дадено явление на базата на един-единствен казус, повечето научни среди с право са скептични доколкото това е напълно възможно. Действително, по принцип следва да бъдем недоверчиви относно общи твърдения, направени на базата на само един казус (в случая кризата с бежанците и мигрантите). Все пак, голямо значение има кой точно е този казус в дадения контекст и каква изследователска стратегия е довела до неговия избор спрямо останалите опции. Възможно е дадена стратегия в тази насока да увеличи доверието ни спрямо направените твърдения. Такава стратегия е очертана по-долу.

Избор на казус

Изборът да се разгледат отношенията между ЕС и НАТО, изхождайки от казуса с бежанците и мигрантите, бе продукт на целенасочена стратегия. От приетата през 2016 г. съвместна декларация на ЕС и НАТО става ясно, че съществуват седем сфери на потенциално сътрудничество, но борбата срещу хибридни заплахи е първи приоритет. Хибридните заплахи са конкретен проблем за сигурността, което е съществен стимул за екипна работа. Но, както уточнихме, понятието „хибридни заплахи“ назовава както кризата с бежанците и мигрантите в Средиземно море, така и дългогодишните действия на Русия в и около Украйна. Макар тези два казуса да имат множество допирни точки, тъй като от дълго време насам Кремъл използва мигрантския натиск върху Европа, за да дестабилизира евроатлантическата общност, по политически, правни и икономически причини тези два въпроса нерядко биват разглеждани поотделно. Още повече, поне преди 2022 г., от тези два казуса, бежанската и мигрантската криза представляваше по-непротиворечив проблем за двете организации. Именно затова общата им декларация от 2016 г. постави като втори приоритет морските операции, които бяха нужни за справяне с кризата в Средиземно море. На първо място, тъй като ЕС работи върху далеч по-широк набор от сфери на обществения живот, организацията не би могла да си позволи да антагонизира Русия по директен начин, например поради енергийните въпроси. Това е още по-видимо дори след събитията в Украйна през 2022 г. След инвазията на Русия, ЕС реши да намали своето потребление на природен газ с 15%, за да намали енергийната си зависимост от Русия. Въпреки това, някои членки на ЕС настояха да бъдат освободени от изискването. Малко по-рано пък, Макрон в прав текст подкани Запада „да не унижава Русия“. Изказването му бе силно разкритикувано, но още веднъж показа, че от доста време насам ЕС предпочита да има предпазлива стратегия, наподобявайки избирателна пропускливост, относно действията на Русия. Второ, от правна гледна точка, към този момент дългогодишните действия на Москва в и около Украйна не засягат по директен начин територии на НАТО или ЕС, за да активират определени контрадействия (напр. член 5 от Договора на НАТО). В същото време, редица терористични атаки в границите на НАТО и ЕС бяха (поне публично) свързани с бежанците и мигрантите от Средиземно море, правейки гласоподавателите в държави като Франция особено чувствителни по темата миграция. В този смисъл, докато дълго време твърда обща позиция на НАТО и ЕС спрямо Русия беше непосилна, такава позиция относно кризата в Средиземно море бе не само реализуема, а и нужна от гледна точка на изостреното обществено мнение.

Споменатите фактори правят кризата с бежанците и мигрантите най-вероятното поле за изява на тандема ЕС-НАТО в периода, върху който текущия анализ се фокусира. Макар да сме скептични към използването на един-единствен казус за извличане на общи заключения, бихме могли да направим тези заключения възможно най-значими, ако този казус има решаващ характер. **С други думи, за дълго време никой друг казус не предложи по-голям стимул за сътрудничество между ЕС и НАТО от кризата с бежанците и мигрантите, така че ако съществува някакъв потенциал техните отношения да прераснат в сътрудничество, то той би следвало да се прояви**

именно в рамките на казуса с бежанците и мигрантите в Средиземно море. В този смисъл, кризата с бежанците и мигрантите не е поредният казус в отношенията между ЕС и НАТО, а казусът, който следва логиката на така наречения „най-възможен случай“ (на англ. „most likely case“) за техния диалог. Ако анализът открие, че отношенията им не са прераснали в сътрудничество и тук, ще можем да кажем с много по-голяма увереност, че техните отношения няма как да прераснат въобще. Има редица научни трудове, които прилагат подобна логика, за да подсилят изводите си²⁶.

Избор на период на изследването, събиране на данни и предизвикателства

Този труд ще се фокусира върху периода между 2016 г. и 2018 г. Това е поради три причини, свързани с 1) официалните документи на ЕС и НАТО; 2) пика на кризата в Средиземно море; 3) политическите развития в САЩ. Първо, институционалните документи загатват, че тези две години са изключително динамичен период по оста ЕС-НАТО. През 2016 г. ЕС и НАТО приеха обща декларация във Варшава, която след това бе превърната в план за действие от 42 точки. През 2017 г. точките нарастват до 74 и всичко кулминира в нова обща декларация през юли 2018 г. В този смисъл, каквито и да е фактори да влияят върху отношенията между двете институции, то те би трябвало да бъдат ясно изразени във въпросния период. Второ, този период съвпада и с развитието на кризата с бежанците и мигрантите в Средиземно море. Според официални данни на ЕС, кризата е достигнала своя пик през 2016 г. с тогавашните милион и триста хиляди молби за убежище като този брой е намалял значително през 2018 г.²⁷ Още повече, в началото на 2019 г. Европейската комисия официално обяви тази вълна на кризата за приключила. Трето, един от хипотетичните допълнителни фактори в диалога между ЕС и НАТО, които изложихме по-горе, е Тръмп. Поглед върху периода между 2016 г. и 2018 г. е важен и по това направление, защото покрива победата на Тръмп срещу Клинтън, встъпването му във власт и междинните избори в САЩ през 2018 г. Междинните избори в САЩ са добър лакмусов тест за състоянието на политиките на който и да е нов кабинет.

Относно емпиричните данни, анализът прилага триангулация (на англ. „data triangulation“). Задълбоченият поглед върху процесите налага такъв подход. С други думи, анализът наслабва данни от различни източници, за да бъде емпиричната картина възможно най-достоверна. За тази цел са използвани най-различни първични, вторични и третични източници, както бе отбелязано в началото. Макар на места изследването да се позовава на статистически данни, то представлява качествен, а не количествен по вид анализ. Анализът също се възползва от интервюта, проведени през 2020 г., с редица длъжностни лица в ЕС и НАТО, работещи в изследваните сфери.

Интервюта спомогат да преодолеем основното предизвикателство пред изследването, а именно вероятността част от данните за (операциите на) ЕС и НАТО да са класифицирана информация. Макар изследователските посещения в ЕС и НАТО да осигуриха достъп до най-различни документи, включително декласифицирани текстове, рискът от непълна емпирична картина трябваше да бъде сведен до минимум и тук помогнаха дълбочинните интервюта. Черпейки от опита на служителите в ЕС и НАТО, проведените интервюта в двете организации дават уникален поглед от иначе

---

²⁶ Например: Sagan, S. 1995. The limits of safety: Organizations, accidents, and nuclear weapons. Princeton: Princeton University Press.; Tsai, L. 2007. Accountability without democracy: How solidary groups provide public goods in rural China. Cambridge: Cambridge University Press.;

²⁷ European Parliament. 2019. Asylum and migration in the EU: facts and figures. [online]. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20170629STO78630/asylum-and-migration-in-the-eu-facts-and-figures> [Accessed 3 May 2021].

трудно достижима перспектива – тази на „вътрешния човек“, който е отговорен за всекидневната работа в ЕС и в НАТО. Тези научноизследователски усилия целят да увеличат стойността на анализа, разисквана в последните две части на въведението.

Друго ограничение на работата е, че тя не анализира политическия ефект от последните събития в Украйна и в Близкия изток върху отношенията между ЕС и НАТО. Изводите от изследването биха могли да бъдат съотнесени към развитието в Украйна и Близкия изток след 2022 г., тъй като сред ключовите последици на военните действия са изострените миграционни потоци към Европа. В този смисъл, текущият анализ не е безразличен и има касателство към ситуацията в Украйна и в Близкия изток в контекста на хибридните заплахи, свързани с миграционните потоци, и оперативното управление на миграцията, които са във фокуса на текущото изследване. Въпреки това, анализът не взема предвид доколко събитията след 2022 г. са довели и до политическа консолидация между ЕС и НАТО, макар да съществуват данни за такава: например, в първите часове на руската военна офанзива през февруари 2022 г., двете организации проведоха съвместна пресконференция, осъждайки агресивната война на Кремъл срещу Украйна. Въпреки това ограничение, изследването завършва с конкретни препоръки и идеи за последващи научни трудове, които да надградят анализа върху отношенията между ЕС и НАТО, обхващайки военните действия в Украйна и в Близкия изток.

7. НАУЧНА НОВОСТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Както бе установено в литературния обзор, този труд цели да запълни редица пропуски в текущата научна литература. Въпреки това, обединявайки вековната военна наука с тази за публичните политики (на англ. „public policy“), която се заражда едва през 50-те години на ХХ век, този труд има за цел не само да запълни съществуващи пропуски, но и да направи академични нововъведения в още две посоки. **Първо, изследването има възможност да надгради научната дискусия относно понятието „хибридни заплахи“, отвъд неговата употреба в ЕС и НАТО.** Дискусията относно термина страда от ред проблеми и немалък брой академици открито признават, че понятието страда от терминологичен хаос.²⁸ В резултат, мнозина учени избягват да изразят позиция относно научната стойност на понятието. По този начин, те необосновано пречат на понятието да еволюира в правилната посока. Други текстове твърдят, че понятието няма стойност, без да предлагат аргументирани основания за това.²⁹ За разлика от тях, настоящото изследване подхожда към понятието без предубеждения, като се опитва да предложи малко по-иновативен начин за излизане от създалия се терминологичен хаос, съставяйки „родословно дърво“ или таксономия на „хибридните“ понятия в сферата на сигурността. Макар понятия като „хибридни заплахи“, „хибридни конфликти“ и „хибридни войни“ често да биват използвани взаимозаменяемо, те назовават различни емпирични нюанси. Първата стъпка за излизане от създалия се терминологичен хаос е всички „хибридни“ понятия в сферата на сигурността да бъдат картографирани и ясно съпоставени. В текущата академична литература съществуват и други опити за съставяне на подобна терминологична справка; целта на настоящият труд е да надгради предходните усилия до изцяло нов концептуален мащаб, идентифицирайки редица нови хибридни понятия, които напоследък спонтанно се налагат в науката и практиката. В допълнение, този труд

²⁸ Aguirre, M. and van der Borgh, C. 2010. Building peace, states and hybrids. The Broker [online]. <http://www.thebrokeronline.eu/Articles/Building-peace-states-and-hybrids> [Accessed 4 March 2021].

²⁹ Например: Topychkanov, P. 2015. “Hybrid War” – a Scholarly Term or a Propaganda Cliché? Carnegie Endowment for International Peace [online]. <http://carnegieendowment.org/2015/07/17/hybrid-war-scholarly-term-or-propaganda-clich-pub-60855> [Accessed 17 April 2020].;

дава теоретична дефиниция на всяко отделно хибридно понятие, но също илюстрира неговите специфични особености въз основа на конкретен емпиричен казус. Въпросната ясна таксономия би подпомогнала в установяването на повече ред в новата концепция.

Второто научно нововъведение цели да постави основите на по-сериозна дискусия за силните и слабите страни на модела на Кингдън. В момента такава дискусия не съществува. Макар редица автори да използват идеите на Кингдън в своите разсъждения, те рядко дават оценка на модела. Някои защитават липсата си на критичен преглед на идеите на Кингдън с аргумента, че моделът е прекалено абстрактен и труден за привеждане към емпирични експерименти. Дори моделът да е труден за емпирични тестове, провеждането на такива е постижимо. Темата на този труд може да произведе редица примери в тази насока. Например, една от хипотезите на Кингдън е, че дадена идея набира скорост, ако политическите актьори я разпространят, когато се намират в международните властови центрове. Такъв е Брюксел, например с места като сградата на Европейския парламент. Тоест, ние трябва да проучим дали Генералният секретар на НАТО, основен политически предприемач, набляга върху сътрудничеството между ЕС и НАТО в контекста на хибридните заплахи при посещенията си при евродепутатите. Неговите визити са много добре документирани, което прави задачата постижима.

8. СТОЙНОСТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО ЗА ПРАКТИКАТА

Отвъд академичната им стойност, заключенията на този анализ имат потребност и за реалния свят. **Първата причина за практическата стойност е фактът, че кризата с бежанците и мигрантите в Средиземно море е и ще продължи да бъде обект на изострено обществено внимание; съществуват много спекулации кой е правилният начин да се овладее масовата миграция.** Логично настоящият труд ще разгледа успеха на действията от страна на ЕС и НАТО спрямо миграционните вълни. Макар кризата в момента да е утихнала, някои автори твърдят, че поради продължителната нестабилност в страни като Сирия и Афганистан тя не е приключила и съвсем скоро Европа ще се изправи пред друга вълна. През 2022 г. и 2023 г. проблематиката придоби допълнителна тежест, заради войните в Украйна и Близкия Изток. Евентуалната неподготвеност за нова голяма вълна от бежанци и мигранти би създавала сериозни репутационни проблеми за Брюксел. По време на предходната миграционна вълна от Средиземно море бяха отправени остри критики към ЕС, например в контекста на сделката между Брюксел и Анкара. В този смисъл, заключенията от анализа могат да се използват при наличието на нов миграционен натиск, което затвърждава практическата стойност на този труд.

Втората причина за практическата стойност на настоящото изследване е свързана с политическите усилия на някои държави-членки на ЕС да гарантират стратегическата автономност на Европа. Тази дискусия набра повече социално значение, поради обществените опасения за връзката между бежанските и мигрантските вълни и терористичните атаки в ЕС. Използвайки изострените обществени нагласи по въпроса, държави като Франция, особено с идването на Макрон на власт, започнаха да тиражират, че Европа би трябвало да може да се справя сама с въпросите по сигурността и отбраната, без помощта на НАТО или САЩ. Този наратив бе тиражиран още по време на мандата на президента на Европейската комисия, Жан-Клод Юнкер. Например, Юнкер промотира тази идея в речта си за състоянието на Съюза през септември 2016 г. По обективни причини, НАТО изпитва неудобство относно подобни инициативи, които евентуално поставят под въпрос неговия абсолютен авторитет относно въпросите на отбраната; затова НАТО призовава за взаимно допълване в сферата, а не за дублиране на усилия. Изследването ще хвърли светлина в каква посока се развиват въпросните

усилия. Изводите от анализа биха били изключителни значими за практиката и в частност за политиката на държави като България, които членуват едновременно в ЕС и в НАТО, и които следва да балансират между позициите на двете организации. Още повече, дискусиите за стратегическата автономност на ЕС не са подтикнати единствено от оперативни въпроси, но и от геостратегически такива, свързани с властта в Белия дом.

Трета, допълнителна причина за практическата стойност на научния труд са промените във външната политика на САЩ, които идват след всеки избори за американски президент. Анализът ще засегне различни аспекти от външната политика на САЩ. Заключениета от него са важни, предвид динамичните промени в Белия дом през последните няколко години. Фактът, че през 2024 г. Тръмп спечели втори мандат допълнително увеличава практико-приложната стойност на настоящото изследване.

Следва да отбележим, че Вашингтон е сцена на динамични промени от известно време насам и в хипотезата, че Камала Харис бе спечелила ние също щяхме да бъдем изправени пред някои неизвестни по отношение на трансатлантическите отношения. Например, на пръв поглед Байдън донесе големи промени в международната политика на Вашингтон. Недвусмислени доказателства за промяната бяха връщането на САЩ в Световната здравна организация, повторното им присъединяване към Парижкото споразумение за климата, както и усилията за съживяване на ядрената сделка с Иран (Maizland, 2021). Всички тези усилия бяха в противовес на политиките, водени от неговия предшественик, а сега и наследник, Тръмп. Така би било лесно да заключим, че Байдън също е изменил подхода на САЩ спрямо НАТО; по-конкретно, той може би е сложил край на ултиматума, който Доналд Тръмп постави, че всички съюзници следва да увеличат компонента от своя брутен вътрешен продукт (БВП) за отбрана до поне 2% до 2024 г. Следва да припомним обаче, че не Тръмп, а Обама формира изискването на САЩ за по-справедливо разпределение на разходите за отбрана в НАТО. Това се случи през 2014 г. на срещата на НАТО в Уелс, когато негов вицепрезидент бе именно Байдън. Някои анализатори забравят, че Тръмп само засили този иск и го превърна в ултиматум, но не е негов автор. В този смисъл, естеството на отношенията между Европа и САЩ не следва да бъдат вземани за даденост в зависимост от дадена конфигурация в Белия дом.

Въпреки всичко обаче, изглежда, че повторната победа на Тръмп създава климат на особена несигурност. Това прави анализа на първия мандат на Тръмп, който този труд извършва, още по-значим. Емпиричният анализ на първия престой на Тръмп в Белия дом е единственият научно издържан начин да оставим политическите емоции настрана и да потърсим правилната геополитическа стратегия според ситуацията. С други думи, целта е да формулираме конкретни препоръки, основани на обективни доказателства и исторически факти, как европейските държави биха могли да навигират отношенията си с Вашингтон през следващите четири години. Нека припомним, че 2024 г. бе не само година на избори в САЩ, но също и крайният срок, който съюзниците в НАТО имаха, за да изпълнят ангажимента си за 2% от БВП. В този смисъл, има вероятност по време на втория си мандат Тръмп да засили критичния си подход към НАТО още повече. Освен това, по конституция той няма как да се кандидатира за трети мандат, което хипотетично би го направило още по-фриволен в международен план, тъй като в последния си мандат Тръмп няма стимул да се съобразява с електоралните нагласи. Всичко това превръща темата за външната политика на САЩ и разходите в НАТО в особено актуални въпроси.

Последно, съществуват няколко второстепенни причини за практическата стойност на този труд, чиито специфики неминуемо ще намерят място в анализа. Сред тях са конфликтът между Турция и Кипър, както и дълготрайните последици от Брекзит върху НАТО и ЕС. Като държава-членка и на двете организации, България също има значително касателство, особено по отношение на втория въпрос.

СТРУКТУРА И КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

---

1. ВСТЪПИТЕЛНИ ДУМИ

Анализът е разделен на шест глави. Първата съдържа теоретична дискусия относно идеите на Кингдън и защо те са най-подходящият инструмент за провеждане на изследването в сравнение с други теории и модели. Главата разглежда концепцията за „потока на политиките“, който е основен теоретичен обектив в анализа. Въпреки това, текстът анализира и всички други елементи от модела на Кингдън, като по този начин се поставя началото на дискусията кои са силните и кои слабите страни на теоретичния модел. Въпросната дискусия продължава в емпиричния анализ. Преди да пристъпим към същинския анализ обаче, първа глава също операционализира модела, тоест привежда теоретичните идеи на Кингдън към конкретните особености на настоящия казус.

Втората глава прави сравнителен политически анализ на отношенията на ЕС и НАТО преди и след 2016 г. с фокус върху мисии и операции. Анализът разглежда дългогодишните отношения между двете международни организации и ги съпоставя със скорошните усилия на ЕС и на НАТО за овладяване на кризата с бежанци и мигранти в Средиземно море. Впоследствие, главата надгражда сравнителния анализ с поглед върху останалите сфери за потенциална обща работа отвъд морските операции, като например киберотбраната. Веднъж запознати в детайл с текущите отношения между ЕС и НАТО, следващите глави ще потърсят точните причини за тяхното актуално състояние.

Третата, четвъртата и петата глава анализират понятието „хибридни заплахи“ и институционалните мерки на ЕС и на НАТО за тяхното овладяване. Текстът започва със зараждането на понятието в научните среди. След това преминаваме към въпроса защо и как терминологията за „хибридните заплахи“ си е проправила път в ЕС и НАТО, като извеждаме дали „рейтингът на одобрение“ на понятието е еднакъв сред учени и сред практики. Накрая, изследването внимателно анализира влиянието на концепцията, както и основаните на нея политики и механизми за сътрудничество, върху вътрешните и външните отношения на ЕС и НАТО; за да бъде максимално изчерпателен, анализът също съпоставя ефекта от употребата на концепцията с този на предходната сделка за сътрудничество между двете институции, по-позната като „Берлин Плюс“.

Шестата глава шрихира останалите фактори в отношенията между ЕС и НАТО, отвъд мерките за противодействие на хибридните заплахи. Изводите от анализа в предните три глави определят кои са въпросните други фактори и как е най-подходящо те да бъдат изследвани. Например, в шеста глава намират място различните проблеми, свързани с кризата с бежанци и мигранти в Средиземно море, засилените усилия за стратегическа автономност на ЕС и политиката на САЩ спрямо ЕС и НАТО.

Следва заключение, което резюмира откритията и ги позиционира спрямо направените в началото хипотези. Текстът отделя специално внимание на откритията относно модела на Джон Кингдън, както и тези относно отношенията между ЕС и НАТО в средата на хибридните заплахи. На тази база, заключението прави редица конкретни предложения за последващи анализи. Накрая са формулирани и конкретни препоръки за практиката, насочени към постигането на по-успешно противодействие на хибридните заплахи на базата на засилен диалог между ЕС и НАТО; също са направени предложения как служителите в българската администрация могат да се възползват от членствата на страната в двете организации, за да се извлече максимална полза от международните

позиции на България в ЕС и НАТО. Текстът по-долу представя главите в по-сериозна дълбочина и извежда акцентите на теоретичните и емпиричните открития.

2. ПЪРВА ГЛАВА: ТЕОРЕТИЧНА РАМКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

В първа глава трудът защитава избора си на теоретична рамка, стартирайки с кратка беседа относно мястото на Джон Кингдън в науката. Тази дискусия поставя основите на критичния преглед на теорията, който започва тук и продължава в емпиричния анализ.

Кингдън спада към науката за публичните политики, която се формира едва през втората половина на ХХ век. Тя е резултат от развитието на модерното общество, при което вековният въпрос за справедливостта на реда, който централната власт внася в обществото, е недостатъчен. Възникват още много въпроси: дали този ред е ефективен; как обществеността участва в него; и други. Въпроси от такъв вид слагат началото на науката за публичните политики. Във времето изникват все по-трудни въпроси, което усложнява сферата. Много автори са опитвали да конструират модел, който да улавя тази сложна реалност по елегантен начин. Ние групирахме техните опити (модели или теории) в четири философски течения, за да подберем най-подходящата рамка за нашия анализ. Първото течение включва моделите, които гледат на публичните политики като цикъл от определени стъпки. В основите на второто течение пък стои концепцията за „ограничената рационалност“. От своя страна, третото течение е базирано на идеята за така наречената постепенно нарастваща промяна (на англ. „incrementalism“). В края на ХХ век набира скорост четвърто течение: това на еволюционните модели. То заимства от Дарвин. Например, чрез концепцията за естествения подбор се анализира защо някои проекторешения „оцеляват“ и се превръщат в реалност, а други остават само на хартия.

Разглеждайки тези идеи, ние заключихме какви са нашите собствени изисквания към теоретичната рамка на този труд. Първо, нуждаехме се не от модел, който предписва строго определени стъпки, а от такъв, който оставя емпиричните данни да водят анализа. Второ, моделът трябваше да може да разглежда внезапни промени в статуквото, понеже първи прочит на текстовете на ЕС и НАТО подсказа, че евентуалната промяна в техните отношения се е случила в относително кратки срокове. Този факт изключи моделите на постепенно нарастващата промяна. Не на последно място, моделът трябваше да може да разглежда общите държавни интереси на международно равнище. Това също ограничи избора ни, тъй като някои от предложенията раздробяват публичните политики твърде много. В резултат, стана ясно, че идеите на Джон Кингдън, ключов представител на еволюционното течение, покриват зададените изисквания в най-голяма степен.

Идеите на Джон Кингдън отблизо

Според Кингдън тиражираното твърдение, че „нищо не може да спре идея, чието време е дошло“ е наивно. Той твърди, че промяната е резултат от наличието на редица значими фактори. Освен това, няма как да предопределим тяхната хронология, а съществува елемент на изненада. За да създаде своя модел, Джон Кингдън черпи опит от „модела на политическия кош за боклук“, но прави три промени: 1) отнема някои компоненти; 2) прибавя еволюционни елементи; 3) създава идеята за „политическия прозорец“, която и до днес е неговата запазена марка. Въпреки това, тази глава не се фокусира само върху нововъведенията на Кингдън, а разгледа модела в цялост. Макар немалко изследователи да използват модела, те почти никога не правят оценка на теорията³⁰. Те по-скоро слагат

³⁰ Например: Lieberman, J.M. 2002. Three Streams and Four Policy Entrepreneurs Converge. *Education and Urban Society*. 34(4), pp. 438-450.; Farley, J., Baker, D., Batker, D., Koliba, C., Matteson, R., Mills, R. and

автоматични отметки в „кутийките“ на модела на Джон Кингдън, без да ги анализират. Ако някой от компонентите на модела не работи, авторите въобще не ги споменат, което има негативни последици за създаването на сериозна дискусия относно аналитичната стойност на идеите на Кингдън. Този труд опита да компенсира текущите тенденции със стриктно тълкуване на модела. За тази цел, текстът групира всички идеи на Кингдън под общия знаменател на две тези, които можем да открием в неговите разсъждения.

Първата теза гласи, че във всеки един момент съществува политически или държавен дневен ред (на англ. „policy agenda” или „governmental agenda”). В същото време обаче за неговото място се борят редица негови алтернативи. Тази динамика рефлектира и върху ролята на играчите в процеса: колкото „по-видими“ са те (напр. политически лидери), толкова повече те влияят на политическия дневен ред, но не на създаването на алтернативите му. Обратното също е вярно: „по-невидимите“ актьори (напр. държавни служители) влияят върху създаването на различни алтернативи за дневен ред, но не и върху текущата му формулировка. Въпреки това, Кингдън отделя внимание на всички, защото всеки има важна роля. Например, част от „видимата“ група играчи намира място в потока на политическата среда (на англ. „politics stream”).

Първият независим поток³¹ според Кингдън е този на политическата среда. Той има специфични закономерности и включва различни фактори като парламентарни избори, влиянието на опозицията, медийните наративи и други. Всички те присъстват в общественото полезрение, тоест този поток влияе по-скоро на текущия дневен ред, а не на неговите алтернативи. Всички играчи са разделени само на един принцип – дали са част от управлението (напр. управляващата коалиция) или са извън него (напр. медиите). Независимо от това, всеки има важна роля. Например, макар общественото мнение да е фактор извън управлението, Джон Кингдън разглежда неговата роля в дълбочина. Ученият потвърждава идеята, че ако съществена част от хората в държавата разсъждават по сходен начин, то това неминуемо има въздействие върху политическия дневен ред.

Вторият независим поток е този на проблемите (на англ. „problems stream”) и по-точно кои обективно съществуващи проблеми в реалността са обществено дефинирани като такива. В този смисъл, този поток също засяга текущия дневен ред, а не неговите алтернативи. По принцип има най-различни проблеми – икономически, образователни, социални и много други. Кингдън обаче посочва, че тяхното обективно съществуване в реалността не означава, че те непременно ще повлияят на дневния ред. За тази цел фактическите обстоятелства трябва да бъдат разбрани като проблеми. Този процес има субективен елемент, свързан с възприятието на хората. Според Кингдън има три начина нечие възприятие да дефинира дадено обстоятелство като проблем: 1) чрез индикатори като доклади на независими агенции, които интерпретират „сухите факти“; 2) чрез сравнение на базата на мониторинг; 3) след „извънредно събитие“. Последното е необикновено събитие (напр. отвлечение на самолет), което фокусира общественото внимание върху даден латентен проблем (напр. недостатъчни проверки на летището). В резултат, един обективно съществуващ проблем в реалността се превръща в такъв и в общественото съзнание. Това обаче не означава, че вече съществува и идея за неговото разрешаване. Това загатва за съществуването на най-важния, трети поток на модела.

Третият независим поток е този на политиките или на решенията (на англ. „policy stream” или „solutions stream”). Потокът съдържа всички идеи, разработени от

Pittman, J. 2006. Opening the policy window for ecological economics: Katrina as a focusing event. *Ecological Economics*. 63, pp. 344-354.

³¹ Нужно е да се отбележи, че Кингдън не прави разлика относно това кой е „първият“, „вторият“ или „третият“ поток. Както бе казано, те текат отделно, така че е без съществено значение как ще ги разгледаме.

администрацията, научната общност и други експерти, за създаване на нови или промяна на вече съществуващи публични политики. В резултат, този поток е единственият, който влияе на алтернативите на дневния ред. Също е важно, че потокът на политиките е този, в който Кингдън прибавя най-много еволюционни елементи с цел да обясни как дадено проекторешение се появява на бял свят, за да може след това да бъде прието и приложено на практика. Авторът заема понятия като „генетична рекомбинация“ и „репликация“ от еволюционната биология. Кингдън го прави, за да представи генезиса на идеите, както и как те постепенно биват отсявани на базата на определени критерии, за да може всички заинтересовани страни в крайна сметка да достигнат до относителен консенсус кои от идеите са осъществими. Участниците в процеса обмислят различните идеи, комбинират ги, репликират ги и, в общи линии, търсят начини да ги направят по-смилаеми за повече хора. Джон Кингдън отделя специално внимание на един контраинтуитивен факт, който обуславя съществуването на този независим поток. Често пъти експертите разработват дадени проекторешения без въпросните идеи да бъдат обвързани с конкретен проблем. В противен случай, този поток би бил един и същ с потока на проблемите. Напротив, в повечето случаи потоците са независими, тъй като експертите създават някаква идея и само впоследствие търсят проблем, с който да я обвържат и представят пред общността. По същата логика, както стана ясно, проблемите не биват дефинирани като проблеми единствено при наличието на дадено решение. Въпреки тази независимост на потоците, има моменти, когато те се сливат. Това ни води до втората основна теза на Кингдън.

Втората теза гласи, че не всички тематика, които намират място в общия държавен дневен ред обезателно достигат до етапите на пленарно заседание, за да бъде взето решение (на англ. „decision agenda“). Заключителните етапи достигат единствено темите, които се считат за най-важни политически приоритети във всеки даден момент. Според Кингдън, промяната в публичните политики се случва само, ако нуждата от нея попадне в този ексклузивен списък от приоритети. Процесът от преместването на една тема от общия дневен ред до пленарната зала започва по един от следните два начина: 1) съставът на потока на политическата среда се променя след избори; 2) съществен проблем е идентифициран в потока на проблемите, например след извънредно събитие. Тези две отправни точки водят до един и същ феномен: отваряне на политически прозорец за промяна. Необходимо е да се отбележи, че свойствата на политическия прозорец не са зависими от това дали той е продиктуван от проблем или избори в самото си начало. И в двата случая, резултатът е, че даден въпрос е намерил място в общия държавен дневен ред. От там нататък процесите са напълно идентични; **политическият прозорец представлява времето, с което въпросът разполага, за да се премести от общия държавен дневен ред до обсъждане и решение в пленарната зала.** Ако въпросът стигне до пленарната зала, това означава, че иначе независимите три потока са моментно пресечени: належащ проблем привлича вниманието към себе си; налице е предложение за политика, която има потенциал да го разреши; и тези процеси получават нужната политическа подкрепа. Въпреки това, е важно е да се отбележи, че не всички прозорци приключват по този начин, а именно с решение по дадения въпрос.

Напротив, Кингдън твърди, че постигането на такъв резултат зависи и от действията на така наречените „политически предприемачи“. Това са актьорите, които след отварянето на прозореца опитват да въздействат на процесите и да превърнат дадения въпрос в приоритет за повече хора. Кингдън спекулира, че предприемачите обикновено полагат подобни усилия в очакване на ползи под формата на репутация, удовлетворение или други лични интереси. Ако те успеят, трите потока се пресичат и даденият въпрос се е превърнал в приоритет. Въпреки това, политическият прозорец не трае дълго и предприемачите имат ограничено време да въздействат на процесите.

Силните и слабите страни на модела на Джон Кингдън

Преди да пристъпи към операционализация на модела, този труд разгледа разработки на други автори, които прилагат теорията на Кингдън, за да добием възможно най-ясни очаквания относно модела. Тази дискусия доведе до три заключения. **Първо, моделът е по-приложим за изследвания на големи промени.** Логично промените в публичните политики могат да бъдат малки или по-съществени. Кингдън е еднозначен, че моделът му е пригоден за втората категория. Трябва да се отбележи, че мнозинството трудове, които прилагат модела, целят да анализират съществени промени. Например, Damania (2011) изследва "Патриотичния акт" (на англ. "Patriot Act") на САЩ, една от най-радикалните законодателни промени във Вашингтон, приета след терористичните атаки от 11 септември³². В същото време, няма добри примери за приложение на модела за по-малки промени; тези, които опитват това, модифицират модела до неузнаваемост³³.

Второ, макар първоначално да е създаден за американската политическа сцена, моделът може да бъде използван на международно ниво. Има примери, че той е приложим отвъд океана. Например, Guldbrandsson и Fossum (2009) го използват върху реформите в здравеопазването в Швеция³⁴. Zahariadis (1995) пък използва модела, за да обясни приватизацията във Великобритания и Франция³⁵. Още повече, немалко научни трудове използват модела в контекста на международните организации. Например, Copeland и James (2013) проучват икономическите реформи на ЕС през 2010 г.³⁶ Двата автори разглеждат Европейската комисия като основен политически предприемач, който се възползва от политическите прозорци. Подобна стратегия има Maltby (2013)³⁷.

Трето, докато моделът на Кингдън е приложим за качествени изследвания, няма данни, че той е годен за статистически анализи и прогностична дейност. Кингдън се интересува предимно от причинно-следствените връзки на отделни казуси и от елементите на изненада в тях или стохастичните феномени. Тоест, неговата теория трудно би могла да бъде приложена със статистически методи за извеждане на общи тенденции в миналото или с цел прогностичен анализ. **В резюме, имаме справедлива изходна точка за създаването на критичен анализ на Кингдън, тъй като този труд не излиза извън установената „зона на комфорт“ на модела: трудът разглежда съществена промяна на международно ниво на базата на качествена методология.**

Привеждане на модела на Джон Кингдън в действие

По-горе стана ясно, че моделът не може да предвиди как изглеждат отношенията на ЕС и НАТО. Силата му се крие в анализирането на различните фактори, които са довели до

³² Damania, S. 2011. The perfect storm: The politics, policies, and people of the USA Patriot Act [online]. http://web.stanford.edu/group/journal/cgi-bin/wordpress/wp-content/uploads/2012/09/Damania_SocSci_2011.pdf [Accessed 1 April 2021].

³³ Например: Travis, R. and Zahariadis, N. 2002. A Multiple Streams Model of U.S. Foreign Aid Policy. *Policy Studies Journal*. 30(4), pp. 495-514.

³⁴ Guldbrandsson, K. and Fossum, B. 2009. An exploration of the theoretical concepts policy windows and policy entrepreneurs at the Swedish public health arena. *Health Promotion International* [online]. October. <http://heapro.oxfordjournals.org/content/24/4/434.abstract> [Accessed 18 March 2022].

³⁵ Zahariadis, N. 1995. Markets, States, and Public Policy: Privatization in Britain and France. Ann Harbor: University of Michigan Press.

³⁶ Copeland, P. and James, S. 2013. Policy Windows, ambiguity and Commission entrepreneurship: explaining the relaunch of the European Union's economic reform agenda. *Journal of European Public Policy*. 21(1), pp. 1-19.

³⁷ Maltby, T. 2013. European Union energy policy integration: A case of European Commission policy entrepreneurship and increasing supranationalism. *Energy Policy*. 55, pp. 435-444.

евентуална промяна, само след като знаем дали тя действително се е случила. Това не е проблем, тъй като задачата на настоящия труд не е просто да *опише* промяната, а да я *анализира*. **В резултат, втора глава прави традиционен сравнителен политически анализ на отношенията между ЕС и НАТО преди и след 2016 г. с фокус върху морските операции.** Веднъж запознати в детайл *какви* са текущите отношения между ЕС и НАТО, в следващите глави изследваме *защо* те са такива с помощта на Кингдън.

Прилагането на модела и по-точно „потока на политиките“ ще започне от третата глава, която ще стартира с анализ на произхода на понятието „хибридни заплахи“ в научните среди. Ще започнем с мястото на понятието в науката. Според Кингдън, библейската мъдрост, че „няма нищо ново под слънцето“ е валидна в сферата на публичните политики, така че ние ще се опитаме да разберем какви идеи от военното дело са били комбинирани в едно цяло, за да произведат понятието „хибридни заплахи“. След това, ще направим разбор на различните академични мнения относно понятието.

Четвъртата глава разглежда еволюцията на понятието в рамките на ЕС и НАТО. Текстът ще надникне в ЕС и НАТО с цел да разбере как и защо те са развили своите институционални способности и понятиен апарат срещу хибридните заплахи и кои са били политическите предприемачи, които са се застъпили за тези процеси. Според Кингдън, ролята на предприемачите е ключова в прокарването на идеи и в тласкането на проекторешения до стадий, в който мнозинството ги намира за полезни и приложими.

Петата глава съпоставя мерките срещу хибридните заплахи с предишните предложения за сътрудничество между ЕС и НАТО. Текстът разглежда предишния механизъм „Берлин Плюс“ и цели да анализира дали той или нововъведенията по оста ЕС-НАТО имат по-положително влияние върху отношенията между двете организации. И тук Кингдън идва на помощ като ни предлага индикатори, чрез които да измерим кой пакет от мерки има повече потенциал да сближи двете организации. Само така ще можем отговорим на въпроса какво точно е влиянието на концепцията за хибридните заплахи и институционалните мерки за борба срещу тях върху отношенията между ЕС и НАТО.

Шеста глава шрихира кои са останалите фактори в отношенията между ЕС и НАТО. Текстът разглежда накратко кризата с бежанците и мигрантите по море през призмата на „потока на проблемите“ на Кингдън. Не на последно място, текстът операционализира и последния елемент от модела на Джон Кингдън, „потока на политическата среда“, като ще разгледаме Тръмп, политическия проект за стратегическа автономност на ЕС и Брекзит. Дискусията отдава заслуженото на другите компоненти от модела на Кингдън, които не са намерили място в рамките на основното изложение.

3. ВТОРА ГЛАВА: СРАВНИТЕЛЕН ПОЛИТИЧЕСКИ АНАЛИЗ

Стана ясно, че Кингдън би помогнал в анализирането на евентуална промяна по оста ЕС-НАТО само след като установим дали такава промяна действително съществува. Втора глава покрива въпросното изискване, извършвайки сравнителен политически анализ на отношенията между ЕС и НАТО преди и след 2016 г. Макар трудът да се фокусира върху интеракцията между двете международни организации по време на мисии и операции, изследването също очертава общите тенденции в отношенията между ЕС и НАТО.

Рамка на сравнителния анализ

За да разкрие дали полевите отношения между ЕС и НАТО са се променили, трудът съпоставя техните операции в Средиземно море с предходните им усилия за борба

с пиратството в Сомалия и Аденския залив. Анализът избира тази база за сравнение след преглед на най-горещите точки, в които ЕС и НАТО са оперирали, сред които Босна и Херцеговина, Дарфур и Косово. От всички казуси, кризата в Сомалия и Аденския залив се доближава най-много до ситуацията в Средиземно море. Най-напред, операциите са хронологически близки. Например, операцията на НАТО „Ocean Shield” срещу пиратите завършва през 2016 г., когато пък започват усилията на Алианса за овладяване на кризата в Средиземно море. Тази непосредственост съпоставя операциите по-категорично, тъй като и ЕС и НАТО са имали еднаква „членска маса“ и институционална структура по време на двата казуса. Освен това, ако промяна има, тя е била внезапна. В допълнение, преди „Sophia”, „Atalanta”, която е операцията на ЕС срещу пиратите, е единствената военноморска операция под шапката общата политика за сигурност и отбрана (ОПСО) на ЕС. Еднаквото естество на операциите прави сравнението значително по-ясно.

Преди да пристъпим към анализа също заложихме критерии, чрез които да дефинираме отношенията между ЕС и НАТО. Тук помогнаха Friis и Jarmyr (2008), чиято работа бе представена в увода. Дватама създават класификация от четири възможни нива на отношения между две организации. Най-ниското ниво е „съвместно съществуване“.

Тогава две организации са скептични или дори опониращи отношения помежду си. Данни за наличието на подобна ситуация биха били липсващи на обмен между ЕС и НАТО на оперативен и политическо ниво. А ако комуникация съществува, тя би била по-скоро враждебна. Второто ниво е „колаборация и координация“. Тук отношенията между организациите се изразяват само в механизми от тип „избягване на сблъсъци“ по невнимание (на англ. „deconfliction mechanisms”). В този случай, ЕС и НАТО биха имали различни мандати и комуникацията между тях би била само неформална. Третото ниво е „сътрудничество“, когато две независими организации имат еднакви или допълващи се мандати и общи задачи. За да бъде възможно изпълнението на общите задачи, тук ЕС и НАТО биха имали стандартизирани канали за комуникация. Чрез тези канали ЕС и НАТО биха обменяли и разузнавателна информация, която почти винаги е поверителна. Четвъртото и последно ниво е „съгласуваност“. Този стадий означава взаимозависими организации с еднакви мандати и общи командни структури. За наличието на такъв стадий би говорила обща планировка на операциите и старши офицер с две „шапки“, изпълняващ две длъжности едновременно, по една в ЕС и НАТО.

Отношенията между ЕС и НАТО преди 2016 г.

Предисторията на операциите в Сомалия и Аденския залив започва около 2005 г. Тогава сомалийските пирати добиват „международна слава“ след успешни атаки срещу редица сериозни имена в морския бизнес. Пиратите тормозят един от възловите морски пътища в света, което води до пакет от резолюции на Съвета за Сигурност на Организацията на обединените нации (ООН). В крайна сметка, НАТО разполага части в Аденския залив през октомври 2008 г. Алиансът използва своята Втора постоянна морска група (на англ. „Standing Naval Maritime Group 2” (SNMG2)), която по това време оперира наблизо. В този смисъл, в началото въпросните усилия на НАТО биват разглеждани като временни, единствено докато ЕС не разположи своята специално разработена за казуса операция „Atalanta”. Участието на SNMG2 приключва през декември 2008 г., когато операцията на ЕС започва своя ход. Затова по това време изглежда, че ЕС и НАТО са постигнали добра обща планировка. С течение на времето обаче, става ясно обратното. Всъщност напускането на SNMG2 и началото на „Atalanta” съвпадат по чиста случайност и ЕС и НАТО не са координирали действията си. Ясно доказателство за това е, че само няколко месеца след началото на „Atalanta”, НАТО решава да разположи нова собствена мисия „Ocean Shield” срещу пиратството без да ангажира мнението или институциите на ЕС.

Начинът, по който полевите действия на ЕС и на НАТО стартират, говори за сериозна липса на сътрудничество между двете организации. Тези модалности се запазват до края на този казус, което според използваната класификация значи, че към онзи етап няма данни за сътрудничество между ЕС и НАТО.

Някои автори разглеждат факта, че ЕС и НАТО дублират своите полеви усилия за борба с пиратството, като мерене на сили между тях или израз на ново геополитическо съревнование³⁸. Дори този извод да преекспонира реалността, нашият анализ потвърди, че двете организации не работят заедно. Първо, мандатите на „Atalanta” и „Ocean Shield” се различават и двете операции нямат общи задачи. Операцията на ЕС цели осигуряването на безпрепятствен маршрут за хуманитарните кораби на ООН, а НАТО се фокусира в усъвършенстване на способностите на сомалийските служби за сигурност. Все пак, различните мандати не означават обезателно, че ЕС и НАТО не работят в тандем. Липсата на координация обаче се проявява, когато разгледаме единствената пресечна точка между двете организации: предотвратяването на пиратски дейности. Двете операции не са синхронизирали своите правила за намеса (на англ. „rules of engagement”), когато дадена ситуация трябва да бъде овладяна, макар да действат в едни и същи води. Това води до оперативни търкания.

Второ, двете операции не създават официални институционални връзки помежду си. Липсата на общи форуми води до постоянно дублиране на усилия. Един от начините въпросното дублиране да не се превърне в сблъсък е един неформален полеви форум, който двете организации посещават, тоест така наречения „Механизъм за ситуационна осведоменост и избягване на сблъсъци“ (на англ. „Shared Awareness and Deconfliction” mechanism (SHADE)). Някои изследователи твърдят, че съществуването на SHADE е доказателство за добрите оперативни отношения между ЕС и НАТО³⁹. Това твърдение е подвеждащо. SHADE не е създаден от ЕС и НАТО и съществува много преди началото на техните операции. Той е в резултат на присъствието на други международни усилия за борба с пиратството от страна на Китай, Индия и други страни. Освен това, срещите в рамките на въпросния форум са нередовни и присъствието е незадължително.

Трето, плавателните съдове на ЕС и НАТО не изграждат стандартизирани начини за комуникация и не обменят разузнавателна информация. Мисиите „Atalanta” и „Ocean Shield” разполагат с идентична класифицирана комуникационна система – CENTRIXS. В случай, че тя не работи, има втора техническа опция – MERCURY. Въпреки наличието на тази техническа възможност обаче, операциите на ЕС и НАТО не създават култура на обмен на неклассифицирана или пък класифицирана информация. Двете операции не подписват нито един общ формален документ за споделяне на оперативна информация.

Подобно на операциите, общите отношения между ЕС и НАТО преди 2016 г. са маркирани от спорадична комуникация и липса на общи дейности.

Пример е сферата на развитието на способности. Тази област по принцип е деликатна тема, заради ресурсите за производство: големите държави с повече ресурси предпочитат да запазят контрол върху своята материална база. По оста ЕС-НАТО обаче, има предпоставки тези проблеми да бъдат превъзможнати. През 2003 г. двете организации дори формират обща експертна група в сферата. Така те могат да започнат да уеднаквяват механизмите си за развитие на способности, което да доведе до повече ефективност на индустриалния процес. Това би било от полза и за големите страни, защото намалява риска от монопол. За съжаление обаче, форумът остава неоползотворен. След създаването си, групата се среща ограничен брой пъти и членовете ѝ не комуникират по продуктивен начин.

³⁸ Например: Willett, L. 2011. Pirates and Power Politics. *The RUSI Journal*. 156(6), pp. 20-25.

³⁹ Например: Muratore, A. 2010. EU-NATO Co-operation and the Pirates of the Gulf of Aden. *Australian Journal of Maritime & Ocean Affairs*. 2(3), pp. 90-102.

Като цяло политическите и оперативните срещи между ЕС и НАТО в този период са редки. Институционалните връзки се изчерпват в няколко liaisona на НАТО в ЕС и малка клетка на ЕС във военната щабквартира на Алиаса (за сравнение, ЕС има цяла делегация в ООН). Създаването на клетката не става лесно, понеже САЩ имат опасения, че тя ще стане твърде влиятелна. В крайна сметка се постига съгласие, което обаче не носи резултати и в този период ЕС и НАТО не обменят разузнавателна информация и като цяло не комуникират. Обменът е по-скоро на неформално ниво между технократи.

Липсата на комуникация и сътрудничество между ЕС и НАТО преди 2016 г. е по политически причини. Първо, дългогодишният конфликт между Кипър и Турция поставя пречка между двете организации. Кризата избухва през 1974 г., но решение на казуса все още няма. В резултат, Кипър и Турция използват своето право на вето, за да блокират диалога между ЕС и НАТО от своята страна на бариерата. Вторият проблем е свързан с нежеланието на Франция за повече влияние на САЩ в Европа. От край време Франция полага усилия за стратегическа автономност на Европа от САЩ. Причините са много, но основната е, че Франция желае да бъде разглеждана наравно със САЩ. Ярък пример за това са думите на френския външен министър Юбер Ведрин, че „Франция е приятел и съюзник на САЩ, но не им прави шпалир“⁴⁰. Третата причина е липсата на консенсус по отношение на ролята на ЕС в отбранителния сектор. По-точно, САЩ не подкрепят развития по оста ЕС-НАТО, когато такива развития означават прехвърляне на отговорността за отбраната от НАТО към ЕС. Трябва да се подчертае, че САЩ не са неразривно против развитията по оста ЕС-НАТО. Тяхното недоволство идва само, когато тези развития излязат от дадени граници и застрашат Алианса да излезе извън употреба.

Отношенията между ЕС и НАТО след 2016 г.

Последва анализ на полевите отношения между ЕС и НАТО в контекста на кризата с бежанци и мигранти в Средиземно море. Няколко са основните морски маршрути, които се използват за достигане до Европа; един от тях минава през Егейско море. Точно този маршрут наложи включването на НАТО в усилията по овладяването на кризата. През 2016 г. НАТО разположи флотилията SNMG2 в Егейско море в отговор на искане от ЕС, чиято първоначална мисия „Triton“ за овладяване на миграцията е неуспешна. „Triton“ е заместен от „Sophia“, но новата операция също е посрещната със скептицизъм, защото се фокусира върху централното Средиземноморие, но оставя Егейско море без покритие. Въпросната оперативна „дупка“ води до включването на SNMG2. В крайна сметка, след нов призив от ЕС, НАТО започва нова средиземноморска операция „Sea Guardian“. Този път обаче Алиансът не започва операцията по собствена преценка, както стана с „Ocean Shield“, а в отговор на желанието на ЕС за по-сериозна роля на НАТО. Този контекст създава подходящи условия за оперативно сътрудничество между двете организации.

Действително, първоначалните перспективи се осъществяват на практика и полевите отношения между ЕС и НАТО за овладяването на кризата в Средиземно море могат да бъдат характеризирани като сътрудничество. Първо, мандатите на операциите на ЕС и НАТО са допълващи се. Сред официалните задачи на „Sophia“ са разбиването на бизнес модела на трафикантите, както и повишаването на капацитета на либийската охрана. За разлика от казуса с пиратството, където мандатите на ЕС и НАТО бяха различни, в този случай „Sea Guardian“ споделя много задачи с ЕС. Както „Sophia“, НАТО подкрепя капацитета на Либия и събира разузнаване. В своите документи „Sea Guardian“ изброява въпросните задачи не самоцелно, а изрично в подкрепа на „Sophia“.

⁴⁰ Charillon, F. 2017. The ups and downs of Franco-American relations. The Conversation [online]. <https://theconversation.com/the-ups-and-downs-of-franco-american-relations-81215> [Accessed 24 May 2023]

Особено важно е, че „Sea Guardian” работи с ЕС за създаване на ситуационна картина чрез обмен на разузнаване. Както открихме по-рано, обменът на разузнаване между ЕС и НАТО по традиция е табу. За разлика от дългогодишното статукво обаче, тази дейност в случая с кризата в Средиземно море е представена не като второстепенно усилие, а е официално декларирана като основна сфера на сътрудничество между „Sophia” и „Sea Guardian”. Това говори за значителна промяна в полевите отношения между ЕС и НАТО.

Второ, ЕС и НАТО създават стандартизирани канали за комуникация. За разлика от борбата с пиратството, където ЕС и НАТО не подписаха нито едно споразумение, през 2017 г. Съюзното военноморско командване на НАТО подписва административни разпоредби с операция „Sophia”, като Marcuzzi (2018) подчертава, че главен аспект на договорката е поставяне на началото на формален обмен на информация⁴¹. За обмена, включително на разузнавателна информация, потвърждават и официални протоколи на ЕС⁴². За целта, двете операции използват системата SMART, еквивалент на MERCURY.

Трето, операциите на ЕС и НАТО създават редица официални институционални връзки, включително за общо планиране. Това се случва чрез офицери за връзка на ЕС, позиционирани в Съюзното военноморско командване на НАТО. Бреговата агенция на ЕС също има офицери на борда на корабите на Алианса, включително в Егейско море. Общите дейности също са подпомогнати от механизма SHADE, който съществуваше и в борбата с пиратството. Разликата тук е, че този път създаването на SHADE (във формат „MED“ от Средиземно море) е целенасочено усилие от страна на ЕС и НАТО, за което декларират вътрешни документи, които по-късно попадат в публичното пространство⁴³. Фактът, че двете организации този път инициират SHADE говори за сътрудничество.

Въпреки това, след 2016 г. отношенията на ЕС и НАТО не се изчерпват само на оперативен ниво в Средиземно море. Има внушителни доказателства за повече институционални връзки и общи задачи. Първо, екипите на ЕС и НАТО за борба с хибридните заплахи започват да обменят данни. Те създават обща ситуационна картина, което преди бе немислимо. ЕС и НАТО участват и в общи дейности на терен, например в Грузия. Второ, по линия на киберотбраната, ЕС и НАТО подписват споразумение през 2016 г., позволяващо обмен на информация. Сключването на въпросното споразумение е показателно, тъй като въпросите за киберотбраната са фундаментални. Тоест, те не касаят отделна операция, ограничена във времето, а постоянни институционални усилия в дългосрочен план и с нарастващ обхват. Трето, ЕС и НАТО започват да използват съвместната работна група за развитие на способности, създадена в началото на века, но неизползвана преди. Така ЕС и НАТО синхронизират своите институционални процеси по създаване на способности, като военната мобилност е добър пример. Друг напредък е създаването на общ екип за стандартизация и хармонизация на материалната база. Четвърто, започва сътрудничество в сферата на научноизследователската дейност. Например, експерти на ЕС и на НАТО на регулярна база започват да изнасят брифинги пред своите колеги от ответната организация как малкият и среден бизнес може да бъде ангажиран в създаването на по-устойчива военна индустрия. Пето, общите учения на ЕС и НАТО започват да бъдат ежегодни на фона на само две такива за всички години преди 2016 г. Последно, ЕС и НАТО също започват общи усилия и в изграждане на капацитета на държави-партньори (напр. Молдова и Тунис); такива усилия липсваха преди 2016 г.

---

⁴¹ Marcuzzi, S., 2018. NATO-EU maritime cooperation: for what strategic effect? Research Division – NATO Defence College, Rome [online]. <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1251> [Accessed 12 June 2022].

⁴² EEAS. 2016. EUNAVFOR MED Op SOPHIA - Six Monthly Report 22 June – 31 December 2015. Wikileaks [online]. <https://wikileaks.org/eu-military-refugees/EEAS/EEAS-2016-126.pdf> [Accessed 3 June 2023].

⁴³ Ibid.

Заключителен сравнителен анализ

Анализът разкри, че в борбата с пиратството (преди 2016 г.) ЕС и НАТО достигат само ниво на колаборация и координация. В сравнение, оперативните отношения между двете международни организации в Средиземно море (след 2016 г.) са на ниво сътрудничество. Таблица Б резюмира емпиричните открития според скалата на Friis и Jar mug (2008). „V” означава, че сме открили достатъчно доказателства за даден феномен, а „X” гласи, че има данни за неговата липса или, че съответният критерий е неприложим.

Таблица Б: Сравнение на полевите отношения между ЕС и НАТО

<i>Ниво</i>	<i>Критерии</i>	<u>Операции под въпрос</u>	
		Нива на полеве отношения и съответните критерии	„Atalanta” и „Ocean Shield”
Съвместно съществуване	Липса на обмен на информация	X	X
	Агресивни комуникации	X	X
Колаборация и координация	Различни мандати на операциите	V	X
	Неформален обмен на информация	V	V
	Механизми за „избягване на сблъсъци“	V	V
Сътрудничество	Еднакви или допълващи се мандати	X	V
	Стандартизиран обмен на информация	X	V
	Изпълнение на общи задачи	X	V
Съгласуваност	Общи мандати	X	X
	Обща планировка на операциите	X	O*
	Общо командване на операциите	X	X

*Съществуват частични данни за този феномен.

Непосредствеността между двата казуса прави разликата в отношенията на ЕС и НАТО още по-очевидна. В резултат се формира въпросът какво се е случило само за няколко месеца, което да доведе до промяна от такава величина. Стана ясно, че проблемите между ЕС и НАТО, които са възпрели сътрудничеството им преди 2016 г. са сериозни. На пръв поглед няма белези, че тези въпроси са били разрешени, още повече само за месеци. Въпреки това, следният довод е възможен: макар политическите проблеми да остават, за разлика от пиратството, кризата с бежанците и мигрантите е толкова екзистенциален проблем за ЕС и НАТО, че сътрудничеството между тях е било неизбежно. Този аргумент обаче е невалиден. Ако кризата е необичаен и отделен случай в отношенията между ЕС и НАТО, то ние нямаше да бъдем свидетели на всички други положителни промени в останалите сфери. В този смисъл, въпросът какво довежда до всички тези промени остава отворен. В следващите три глави, изследването разкрива доколко концепцията за хибридни заплахи, която е поставена на челна позиция в новата стратегическа рамка за сътрудничество между ЕС и НАТО, има роля в това.

Тук направихме и едно уточнение за практиката. Обективното заключение, че към настоящия момент ЕС и НАТО вече са преоткрили своите отношения в редица сфери, не значи, че усилията на политическите предприемачи, ангажирани със задачата

да подобрят отношенията между двете организации, следва да приключат. Вземайки сътрудничеството между ЕС и НАТО за даденост не би била успешна стратегия в ежедневната работа. Напротив, отговорниците да трансформират отношенията между двете организации следва да продължат да търсят поводи за политическо и оперативно сближаване между ЕС и НАТО. Например, руските зловредни операции срещу Запада (напр. вмешателство в изборния процес и атаки срещу енергийната инфраструктура) също следва да насърчават по-нататъшната интеграция между държавите от ЕС и НАТО. Въз основа на направените емпирични открития в следващите четири глави на анализа, заключението на дисертацията съдържа конкретни предложения как диалогът между двете организации може да бъде доразвит в полза на борбата срещу хибридните заплахи.

4. ТРЕТА ГЛАВА: ПОНЯТИЕТО В НАУЧНИТЕ СРЕДИ

В предходната глава открихме, че въпреки дългогодишния застой в диалога им, през 2016 г. ЕС и НАТО преобразяват оперативните си отношения в реално сътрудничество. Двете организации също обновяват диалога си в много други сфери като киберотбрана. С помощта на Кингдън, тук започва анализът на причините за промяната от гледна точка на понятийния апарат на хибридните заплахи, който е поставен на първо място в новата рамка за сътрудничество между ЕС и НАТО. Важно уточнение е, че „хибридни заплахи“ е производно на термина „хибридни войни“, който първи придобива гражданственост и се утвърждава като отделна аналитична категория във военната наука. В този смисъл, тази част ще започне с анализ върху мястото на хибридните войни във военната наука, за да разкрие разликите между оригиналната концепция и тази за хибридните заплахи.

Военната наука и мястото на „хибридните войни“ в нея

Войните са постоянен феномен в човешката история, затова разнообразието на идеи във военната наука е впечатляващо. Например, van der Dennen (1980) резюмира повече от 50 дефиниции за война⁴⁴. Според Кингдън въпросите за взаимовръзките между различните понятия са особено важни, за да разберем как една идея се превръща в политика. В този смисъл, за да разберем термина „хибридни войни“, направихме условно периодизиране на етапите във военната наука. Това разкри контекста, в който терминът се е зародил.

Първият етап на военната наука е доминиран от схващането, че войната има две нива: стратегическо и тактическо. Пример са разсъжденията на Сун Дзъ и Карл фон Клаузевиц. Двамата нямат еднакъв подход: Докато Сун Дзъ отделя повече внимание на стратегията, Клаузевиц се фокусира върху бойното поле и тактиката. Така или иначе, и двамата изследват само тези две нива. Във вторият етап се появява идеята, че войната притежава и междинно, оперативно ниво. То се оформя през XX век. Тогава монарсите са заменени от избрани държавници, които назначават министри и генерали като свои представители пред врага. Новите попълнения „превеждат“ стратегическите решения в операции. Това прави войната по-продължителна и комплексна и води до прибавянето на оперативното ниво. Третият и текущ етап във военната наука стартира в края на XX век. Прокарана е тезата, че нивата на войната взаимодействат по нов начин и се сливат. Поради технологичния напредък и глобализацията, понятията като „военно“ и „мирно“ време“, и „военнослужещите“ и „цивилни“, започват да губят смисъл като отделни емпирични категории и, в резултат, обхватът на военната наука се увеличава още повече.

---

⁴⁴ van der Dennen, J.M.G. 1980. On War: Concepts, Definitions, Research Data - A Short Literature Review And Bibliography. The Open University, United Kingdom [online]. <https://core.ac.uk/download/pdf/12857871.pdf> [Accessed 12 June 2023].

Понятието „хибридни войни“ е представител на последните тенденции във военната наука. Анализът разкри, че то заема идеи от три други актуални теории.

Първо, понятието заема идеята, заложена в термина „войни от четвъртата генерация“, според който недържавните играчи вече имат много важна роля; това е така, защото тези играчи поглъщат вакуума след ерозията на централната власт в някои региони. Второ, друг термин, близък до „хибридните войни“, са „сложните войни“. Както сложните думи са образувани от корените на две или повече думи, така и „сложните войни“ са водени от редовни и нередовни части, които вече могат да се координират благодарение на новите средства за комуникация. Трето, „хибридните войни“ са обвързани и с термина „безграничната война“, разработен от двама полковници от Народната освободителна армия на Китай. Според тях, поради глобализацията различните домейни за провеждане на операции вече са лесно достъпни. Примери са информационните инструменти, които не изискват толкова специфична експертиза или пък дългогодишни инвестиции в тежка техника за разлика от традиционните военни способности като военноморските сили.

Комбинирани по този начин, трите идеи по-горе рисуват мрачна картина за днешната война. В нея, различните държавни и недържавни субекти, възползвайки се от „дупките“ в международните правни стандарти, вече биха могли лесно да се координират и да използват разнородни методи за постигане на стратегическите си цели.

Кой тогава комбинира тези три идеи в една цялостна концепция? Архивите посочват, че словосъчетанието „хибридни войни“ се среща още в края на 90-те. Въпреки това, терминът добива популярност само след като попада в Националната стратегия за отбрана на САЩ от 2005 г. В резултат, той започва да се използва все по-често и назрява нуждата да се изясни. Със задачата се заемат Франк Хофман и генерал Джеймс Матис. Те пишат статия в специализираното списание на Военноморския институт на САЩ и по този начин понятието действително започва да привлича повече внимание зад океана. Хофман използва създалата се инерция и през 2007 г. публикува авторски труд, в който разглежда Хизбула. Хофман успява да издигне понятието до нови величини, защото прави конкретни изводи за общите и различните черти на хибридните войни спрямо други три известни понятия, а именно гореспоменатите. Изследването на Хофман от 2007 г. е *taghit opus* в кариерата му и затова той често е наричан „баща“ на понятието. Неговата дефиниция от 2007 г., считана за оригиналната дефиниция на термина, е:

„Хибридните войни обединяват различни начини на водене на война, включително на базата на конвенционални оперативни способности, нередовни тактики и разнородни военни формирания. [Те също включват] терористични атаки, безразборно насилие, принуда и масови безредици. Тези мултимодални действия могат да се провеждат от различни военни единици или от една и съща военна единица, но обикновено са добре координирани с цел постигане на синергични ефекти. Резултатите от тези усилия са усетени на всички нива на войната.“⁴⁵

По-рано разкрихме, че с всеки следващ етап военната наука възприема все повече елементи, за да обясни по-голямата продължителност и сложност на войната. **Тоест, в този си вид понятието изглежда като логична стъпка в развитието на военната наука.** Следващите части разкриха дали понятието действително се разбира като такава.

---

⁴⁵ Hoffman, F.G. 2007. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Potomac Institute for Policy Studies [online]. https://potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf [Accessed 17 April 2020].

Разбор на „хибридните войни“ в научната литература

Според Кингдън, веднъж получило отзвук в публичното пространство, дадено понятие става обект на по-голям разбор сред експертите. Действително, броят на трудовете върху понятиения апарат на хибридните войни е впечатляващ. Впрочем българската наука не е изключение. Тук можем да отличим книгата „Хибридни войни и ненасилствени революции“ на Никола Стоянов, в която авторът прави опит да открие различните фази на хибридните войни в Украйна и Сирия⁴⁶. Други автори със сериозен принос към дискусиите са Явор Райчев с книгата „Modern Hybrid Wars“⁴⁷; Татяна Дронзина чрез работата на Центъра за изследване на глобални хибридни заплахи⁴⁸; Орлин Николов чрез Центъра за върхови постижения за управление на кризи и реагиране при бедствия⁴⁹; Тодор Тагарев⁵⁰; Искрен Иванов⁵¹; Велизар Шаламанов⁵²; и други български експерти. Анализирайки тези и други чуждестранни трудове, тази част проследи предполагаемия период на „узряване“ на понятието в научните среди, след неговата първоначална поява.

За да анализира научните дискусии върху термина, дисертацията адресира шест въпроса относно хибридните войни. Първо, каква е идейно-философската рамка зад понятието? Дори Хофман да е считан за „баща“ на понятието, немалка заслуга зад развитието на общата рамка има Евгений Меснер, руски имперски офицер и участник в Първата световна война. Меснер е изявен антикомунист и, в този смисъл, творчеството му е интелектуално продължение на физическата борба срещу болшевишкото движение, която Меснер води след Октомврийската революция, но губи. Впоследствие той създава терминът „метежна война“, който е първообраз на хибридните войни. Предвид горчивия си опит с болшевиките, Меснер твърди, че основният противник вече са революционни движения и пропагандисти, чиято цел е да завладеят сърцата и умовете на населението.

Второ, кои актове на конфронтация не спадат към хибридните войни? Анализът разкрива, че всъщност има две схващания относно явлението: 1) кинетично на Хофман, което доминира науката преди 2014 г.; и 2) некинетично след 2014 г. Причината е, че след незаконната анексия на Крим през 2014 г., различни автори започнаха да използват понятието, за да анализират действията на Кремъл. В резултат, фокусът на понятието се измести към невоенните и неяви методи за постигане на стратегически цели, защото по време на Крим, Кремъл все още не бе разгърнал пълномащабни военни действия срещу Украйна. Съществуването на различни схващания какво е хибридна война не е проблем само по себе си. То обаче се превръща в такъв, тъй като повечето анализатори не правят разлика между различните дефиниции, което създава терминологичен хаос. В резултат, понятието се използва донякъде безразборно относно най-различни емпирични явления.

Трето, хибридните войни принадлежат ли към емпиричната категория „война“? Хофман заявява категорично, че неговата концепция се отнася до военни действия. Все

---

⁴⁶ Стоянов, Н. 2016. Хибридни войни и ненасилствени революции. София: Издателство: Изток-Запад.

⁴⁷ Raychev, Y. 2022. Modern Hybrid Wars. Sofia: European Partners Foundation 2007.

⁴⁸ Например: Дронзина, Т. 2023. В Украйна руската победа на бойното поле се оказва непостижима. Център за изследване на глобални хибридни заплахи [онлайн]. <https://hybridglobal.eu/prof-tatyana-dronzina-pred-fakti-v-ukrajna-ruskata-pobeda-na-bojnoto-pole-se-okaza-nepostizhima/> [Прегледан 25 януари 2024].

⁴⁹ Например: Nikolov, O. 2018. Building Societal Resilience against Hybrid Threats. *Information & Security: An International Journal*. 39(1), pp. 91-109.

⁵⁰ Например: Tagarev, T. 2018. Hybrid Warfare: Emerging Research Topics. *Information & Security: An International Journal*. 39(3), pp. 289-300.

⁵¹ Например: Иванов, И. 2018. Хибридните конфликти: заплаха за българската национална сигурност? *Военен журнал*. 2, стр.26-38.

⁵² Например: Shalamanov, V. 2018. Hybrid warfare against (the naming of) the Hybrid warfare. Procon [online]. <https://procon.bg/article/hybrid-warfare-against-naming-hybrid-warfare> [Accessed 19 July 2023].

пак, отговорът на същия въпрос е по-сложен, що се отнася до некинетично разбиране за хибридните войни. Анализът достига до извода, че въпросът има значение единствено доколкото от употребата на понятийния апарат зависи решението за отведен отговор на дадена атака. В основата си този въпрос е юридически и разделя научната общност. Първата група твърдят, че международните правни норми трябва да се напаснат към този нов тип война чрез разширяване на правната дефиниция на думата „атака“, което да намали опасността даден злонамерен играч да се възползва от високата летва на текущата дефиниция. Втората група съветва да изключим понятието „хибридни войни“ от стратегическите дискусии, а не да се опитваме да променяме правните рамки. Според тази група то е политическа „бомба със закъснител“, тъй като в случай на хибридна атака Западът трудно би постигнал консенсус дали трябва да предприеме конкретни действия.

Четвърто, хибридната война ново емпирично явление ли е? Този въпрос също разединява учените. Някои твърдят, че в хибридните войни няма нищо ново. Например, според Murray (2012) сливането на нередовни и редовни единици в Американската война за независимост влиза в дефиницията на хибридна война⁵³. Сходни примери дава и Lasey (2012) за съпротивата на германите срещу римляните. Въпреки въпросните исторически съпоставки, съществува втора група учени, която все пак смята, че хибридните войни са ново явление. Те признават, че миналото също има спорадични симптоми на такъв вид действия, но според тях понятието е важно, защото описва количественото покачване на този вид война до точка, в която тя вече е правилото, а не изключението в наши дни⁵⁴.

Пето, кои нива на войната обхващат хибридните военни действия? Друга критика към понятието гласи, че то не би трябвало да е отделна аналитична категория, защото теоретичните му нововъведения са само на оперативното и тактическото ниво. Въпреки това, тази критика не е отправяна често. Липсата ѝ се дължи на факта, че самото понятие не отдава голямо значение на нивата на войната; както стана ясно по-рано, концепцията принадлежи към третото поколение теории, които сливат нивата на войната в едно цяло.

Шесто, какви са конкретните причини за терминологичните проблеми на термина „хибридни войни“? Този въпрос обобщава всичко дискутирано досега. Повечето аспекти на понятието предизвикват разединение в научната гилдия. Макар хибридните войни да са обект на разгорещени дискусии вече 15 години, изглежда, че научните среди не се приближават към консенсус, а стават още по-разединени по темата. Една от конкретните причини е относително произволната употреба на епитета „хибридни“ в най-различни словосъчетания, например „хибриден държавен порядък“, без всички новосъздадени понятия да бъдат ясно разграничени едни от други. Макар всяко от тези понятия да може да бъде зачислено към едно и също „хибридно семейство“ или клъстер на хибридни понятия във военната наука, всяко от тях се опитва да улови различен емпиричен нюанс. Липсата на ясно позициониране на всяко от тези понятия спрямо понятието „хибридни войни“ (или каквато и да е било друга отправна точка) създава голям академичен хаос.

Тези тенденции водят до сериозна научна критика по адрес на понятието. Фомулира се въпросът защо ЕС и НАТО са решили да възприемат понятие с такава терминологична обремененост и дори го поставят на челно място в своите общи документи. Това е в разрез с представите на модела на Кингдън, който би предположил, че щом ЕС и НАТО са започнали да употребяват термина, вече съществува относително

⁵³ Murray, W. 2012. The American revolution: hybrid war in America's past. In: Murray, W. and Mansoor, P.R. eds. Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

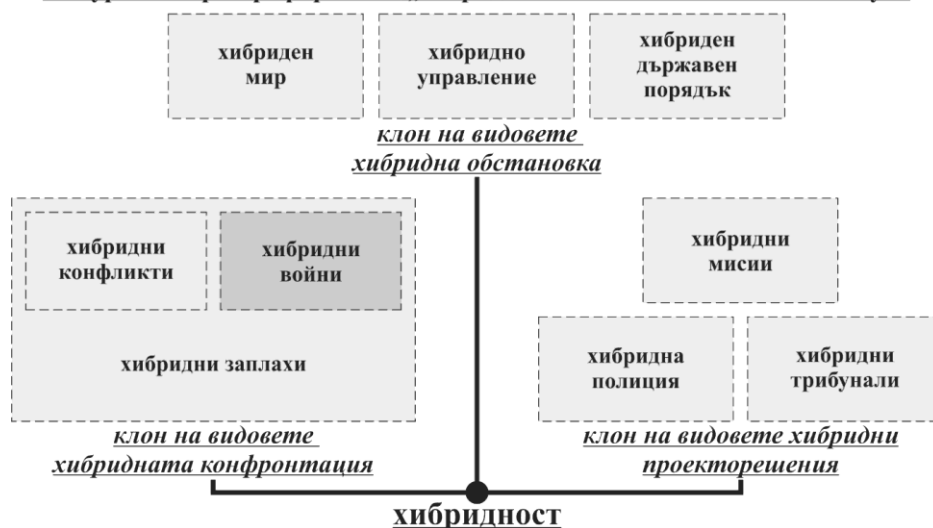
⁵⁴ Например: Schroefl, J. and Kaufman, S.J. 2014. Hybrid Actors, Tactical Variety: Rethinking Asymmetric and Hybrid War. *Studies in Conflict & Terrorism*. 37(10), pp. 862-880.; Azani, E. 2013. The Hybrid Terrorist Organization: Hezbollah as a Case Study. *Studies in Conflict & Terrorism*. 36(11), pp. 899-916.

широк научен консенсус върху понятието. Преди да разгледаме живота на понятието в ЕС и НАТО в търсене на отговор на този въпрос, пред нас се отвори възможност да предложим как понятието да излезе от терминологичния хаос, в който се намира.

Картографиране на „хибридните“ понятия във военната наука

Много учени виждат нуждата от повече терминологичен ред в концепцията. Те често вярват, че могат да решат тази задача, като направят нов прочит на понятието с надеждата, че той ще бъде толкова авторитетен, че ще даде край на разгорещените дискусии. Въпреки добрите им намерения, често пъти техните усилия са непродуктивни. Усилията им водят до прибавянето на поредното „хибридно“ понятие или дефиниция към вече голямата опашка от разнородни предложения. Затова и нашият принос не бе във формата на нова дефиниция. По-полезно и иновативно бе да съставим „родословно дърво“ на хибридните понятия. **С други думи, дисертационният труд картографира „хибридните“ понятия във военната наука, за да подкрепи дискусията по какво те си приличат и по какво се различават. Това представлява важна стъпка за излизане от текущия терминологичен хаос. По този начин разкрихме какви са разликите между понятието „хибридни войни“ и понятието „хибридни заплахи“.** В текущата научна литература съществуват и други опити за съставяне на подобна терминологична справка; целта на труда бе да надгради предходните усилия до изцяло нов концептуален мащаб, идентифицирайки редица нови хибридни понятия, които напоследък спонтанно се налагат в научната литература и в публицистиката. В допълнение, изследването даде теоретична дефиниция на всяко отделно хибридно понятие, но също така илюстрира неговите специфични особености въз основа на конкретен емпиричен казус.

Фигура Б: Картографиране на „хибридните“ понятия във военната наука

За да картографираме хибридните понятия във военната наука, анализирахме 80 академични труда. Оказа се, че в тях можем да обособим 9 различни хибридни понятия. Те могат да бъдат групирани в три различни клона или направления, както е представено във Фигура Б. Дисертацията дефинира всяко понятие и дава емпиричен пример. Тук ще разгледаме само първия клон, който включва понятия, описващи конфронтация. Бихме могли да обособим най-малко три термина: „хибридни заплахи“, „хибридни конфликти“ и „хибридни войни“. Макар понякога да са ползвани като синоними, трите са различни.

Най-напред, понятието „хибридни заплахи“ значи, че даден съперник е достигнал пълна оперативна готовност да използва конвенционални и неконвенционални методи. Въпросната готовност е демонстрирана по време на полеви учения или за нея става ясно

чрез разузнавателна дейност. Към момента, този съперник е само заплаха, защото не е експлоатирал способностите си на практика. В този смисъл, понятието „хибридни заплахи“ описва подготвителната фаза преди да се стигне до реална конфронтация. Вторият термин „хибридни конфликти“ представя ситуация, в която съперникът вече е използвал своите способности. Все пак, той все още не използва явни военни методи, а прибегва само до действия за сплашване чрез информационни, кибер, когнитивни и други неоръжейни методи. Третото понятие тук е „хибридни войни“, което в сравнение с другите включва и военни методи. Хибридните войни обаче не включват непременно физически жертви, а може да се ограничат в придвижване на военни единици и техника.

Става ясно, че понятието „хибридни заплахи“ е най-близко до традиционното разбиране за мирно време. Терминът описва предпоставки за военна конфронтация, но не и реални военни действия. Въпросните предпоставки могат да доведат до хибриден конфликт или война, но също могат да останат в „сивата зона“ между мира и войната. Затова Фигура Б представя „хибридните конфликти“ и „хибридните войни“ под шапката на чадърното „хибридни заплахи“. С други думи, терминът „хибридни заплахи“ е по-обширен и насочва вниманието към невоенните аспекти в по-голяма степен спрямо оригиналния термин „хибридни войни“. Хофман също говори за хибридни заплахи, но не като самостоятелна емпирична категория. Понятието се утвърждава като такава само впоследствие. В това си качество, понятието е ярък представител на тенденцията, че в наши дни разбирането за войната е разтеглено отвъд традиционните военни действия и засяга голям спектър от невоенни методи и способности. Това също прави понятието „хибридни заплахи“ твърде неясно от терминологична и научна гледна точка. **В този смисъл, за анализа бе важно да узнаем кой пръв е наложил хибридните заплахи като отделна аналитична категория. Следващата глава отговори на този въпрос.**

5. ЧЕТВЪРТА ГЛАВА: ПОНЯТИЕТО В МЕЖДУНАРОДНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

По-рано разкрихме, че научната общност е разединена относно повечето въпроси върху хибридните войни. Основната слабост на понятието е липсата на терминологична конкретика. Постепенно понятието става дори още по-неясно, защото се появяват нови интерпретации и производни термини. Тази глава съпоставя въпросните тенденции в научните среди с начина, по който понятието успява да си проправи път в ЕС и НАТО, въпреки своята терминологична обремененост. По-конкретно, тук разкрихме около кое схващане за феномена са се обединили експертите в двете международни организации.

Ролята на влиятелните мозъчни тръстове

Преди да пристъпим към работата в ЕС и НАТО обаче, направихме кратка междинна спирка. Съществуват определен тип учреждения, които са „мост“ между университетите и международните организации: това са мозъчните тръстове, които са независими, но и достатъчно влиятелни, за да въздействат върху ежедневната работа в ЕС и НАТО. Сред основните им задачи е да организират работни групи и конференции, които представят мнението на независимите учени пред служителите на ЕС и на НАТО. Тоест, прочитът на техните дейности бе направен с идеята да формира първоначално становище доколко ЕС и НАТО се влияят от липсата на научен консенсус относно хибридните войни.

Въпреки първоначалните ни намерения, изследването направи относително изненадващи открития: за разлика от традиционните академични среди, повечето влиятелни институти представят понятието в изцяло положителна светлина. В резултат, ЕС и НАТО не са пряко изложени на разгорещените научни дискусии

относно аналитичната стойност на термина. Трудът разкри, че някои американски институти са обективни относно разгорещените научни дискусии върху понятието. Все пак, колкото повече се приближаваме – географски и институционално – до структурите на ЕС и НАТО, толкова по-голям е консенсусът, че „хибридните заплахи“ представляват полезна концепция. Разгледахме най-различни мозъчни тръстове (напр. нидерландския „Клингендал“ и белгийския „Приятелите на Европа“). Неслучайно тук назоваваме термина „хибридни заплахи“: прави впечатление, че за разлика от САЩ, европейските институти налагат понятийния апарат на хибридни заплахи вместо оригиналното „хибридни войни“. Както стана ясно в предната глава, тази промяна е израз на разширяването на концептуалния обхват на понятието до точка, в която то се превръща в чадърен термин за най-различни невоенни методи и способности. Например, Европейският център за високи постижения в противодействието на хибридни заплахи, който е (неформално) свързан с ЕС и с НАТО, дефинира понятието по силно разводнен начин, твърдейки, че „[хибридните] действия са трудни за улавяне, тъй като не влизат в традиционните представи за война и мир“⁵⁵. **В този смисъл, тук започнахме да долавяме консенсуса около концепцията, за който моделът на Кингдън говореше, но който отсъстваше в традиционните академични среди. Формулировката му е показателна: той се формира не около оригиналната дефиниция на Хофман за хибридни войни, а около значително по-всеобхватния понятиен апарат на хибридни заплахи.**

Понятието в щабквартирата и командните структури на НАТО

Първата задача бе да разгадаем как „хибридните“ термини са си проправили път в ЕС и НАТО. Хипотезата ни, че служителите на НАТО първи са обърнали внимание на новия термин, се оказа вярна. Тя бе потвърдена, след като припомнихме как Хофман стана баща на понятието: преди да издаде своя *tagnit oris* по темата, той разработи предварителен текст със съавтор Джеймс Матис. През 2007 г. Матис застава начело на Съюзното командване по трансформацията (на англ. „Allied Command Transformation” или „АСТ”). АСТ цели да реструктурира силите и способностите на Алианса според актуалните проблеми за сигурността. Така, един от първите поддръжници на понятието „хибридни войни“ застава начело на особено важна структура на НАТО, нагърбена със задачата да модернизира Алианса. Резултатите не закъсняват и понятието става част от институционалния език на Алианса сравнително бързо. Процесите се формализират през 2010 г., когато АСТ използва понятието в така наречената Ключова военна концепция на НАТО, която е пътната карта за стратегическото развитие на съюзническите сили.

Въпросните процеси в крайна сметка водят до приемането на официалната Стратегия за ролята на НАТО в борбата срещу хибридните войни. От командната структура на Алианса, схващането за въпросния феномен се пренася и в щабквартирата в Брюксел. Макар приемането на Стратегията да става публично на 1 декември 2015 г. вътрешните дискусии в щабквартирата датират поне от действията на Русия в и около Крим през март 2014 г. По-точно, въпреки че действията на Кремъл в Крим през 2014 г. не представляваха пълномащабни военни действия, по обективни причини те трябваше да бъдат заклеяени на базата на силно политическо послание. За тази цел, Западът започна да използва термина „хибридни заплахи“ в своята реторика спрямо Кремъл.

В този смисъл, макар по обясними причини първите документи на АСТ от 2010 г. да са естествено продължение на труда на Хофман и Матис и да се фокусират върху

---

⁵⁵ Hybrid CoE, n.d. Hybrid threats as a concept. [online]. <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-as-a-phenomenon/> [Accessed 13 November 2022].

кинетичните хибридни войни, по-късно НАТО започва да набляга на термина „хибридни заплахи“, който има далеч по-широк аналитичен обхват. Например, специално издание на Колежа на НАТО по отбрана е озаглавено „Отговорът на НАТО срещу хибридните заплахи“ и анализира редица нетипични за традиционното военно дело въпроси⁵⁶. Друг пример е публикация на самия началник на отдела в НАТО за борба срещу този феномен, Майкъл Руле⁵⁷. Става ясно, че и самото име на този отдел е отдалечено от традиционните военни термини, а използва терминологията „хибридни предизвикателства“. Годишният доклад за 2019 г. на НАТО потвърждава тенденцията, след като отрича военните аспекти и дава по-широка дефиниция за феномена: „съперниците вече не се нуждаят от бойното поле, за да нанесат вреда на своите врагове.“⁵⁸. Мнозина автори потвърждават, че в един момент Алиансът е променил своя подход спрямо концепцията и започва да налага нейната невоенна версия на мястото на оригиналната военноцентрична дефиниция. Освен вторичните източници, потвърдихме този извод чрез официалните текстове на НАТО и направените интервюта с техните автори в щабквартирата, разгледани по-долу.

Досието на НАТО за борба срещу хибридните заплахи включва три основни компонента: подготовка, възпиране и отбрана. Първият компонент „подготовка“ се фокусира върху необходимостта от по-пълна ситуационна картина, процеси за обмен на информация, устойчивост и учения. Началникът на отдела в НАТО относно хибридните заплахи, разясни, че първият компонент е ключов в Стратегията, тъй като борбата срещу хибридните заплахи е постоянна задача. Към този наратив се присъедини в интервюто и началникът му, помощник-генералният секретар (ПГС) Антонио Мисироли. В резултат, започнахме да долавяме схващането на вътрешните хора в НАТО относно хибридните заплахи: тяхното разбиране, че заплахите наподобяват „хронична болест“ е показателно, че експертите се разграничават от военноцентричната представа на Хофман и клонят към по-широкото схващане за хибридните заплахи. В противен случай, НАТО следва да използва военновременните си протоколи и запаси непрекъснато, което е неустойчиво.

Чрез вторият компонент „възпиране“ НАТО изпраща категорично послание, че ще се съпротивлява, ако се наложи. Един от елементите в тази насока са Силите с много висока степен на готовност (на англ. „Very High Readiness Joint Task Force“ или „VJTF“). Въпреки това, наличието на тези военни елементи в Стратегията не трябва да бъде интерпретирано като противоречие с извода, че НАТО има невоенно схващане за хибридните заплахи. VJTF е създаден през 2014 г., тоест цели 18 месеца преди Стратегията и мерките срещу хибридните заплахи. В този смисъл, VJTF не е замислен като част от Стратегията срещу хибридните заплахи или пък новия тип философия, която тя носи. При всички случаи, експертите в НАТО не мислят, че VJTF са приложими срещу хибридните заплахи. Руле обясни, че причината за недоверието е, че VJTF са продукт на логиката на възпирането чрез наказание. Тоест, агресорът в хипотетичен конфликт би следвало да преосмисли да атакува НАТО, защото би „калкулирал“, че цената, която ще плати впоследствие – ако Алиансът отговори с активирането на VJTF – е по-висока от каквито и да е първоначални ползи. Тази калкулация обаче изисква вземането на решения на рационален принцип. В същото време, днес се налага идеята,

---

⁵⁶ NATO Defence College. 2015. NATO's Response to Hybrid Threats. [online].

<http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=886> [Accessed 30 November 2016].

⁵⁷ Rühle, M. 2019. NATO's Response to Hybrid Threats. National Institute for Public Policy. [online].

https://nipp.org/information_series/ruhle-michael-natos-response-to-hybrid-threats-information-series-no-448/ [Accessed 20 November 2020].

⁵⁸ NATO. 2019. The Secretary General's Annual Report. [online].

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/3/pdf_publications/sgar19-en.pdf [Accessed 19 November 2022].

че хибридни играчи се водят от подли и относително нерационални мотиви, което отчасти обезсмисля създаването на типично военни активи и способности като VJTF.

Третият компонент „отбрана“ добавя традиционната колективна отбрана. НАТО все пак няма как да избяга от същността си на отбранителен съюз и ако всички други мерки се провалят, Алиансът трябва да бъде готов да се отбранява. Въпреки това, дори и в това отношение съюзниците в НАТО тръгват срещу традиционните си разбирания за колективната отбрана. Те настояват, че основният фронт срещу хибридни заплахи са националните институции, докато колективен военен отговор на Алианса е разглеждан като немислим. Тази позиция противоречи на установеното правило „един за всички и всички за един“ в НАТО. Мисироли сподели, че дори Берлин, който често демонстрира най-висока степен на международна солидарност счита, че отговорът срещу хибридни заплахи трябва да остане в изключителните компетенции на държавите-членки.

Всички елементи по-горе показват, че в НАТО съществува консенсус около по-широкото разбиране за феномена, макар в началото това да не е така. Много трудове съзират тази промяна в НАТО. За доказателство, те назовават рамката DIMEFIL (съкратено от англ. „Diplomatic, Information, Military, Economic, Financial, Intelligence, and Legal“), която присъства в наръчниците на Алианса за борба с хибридни заплахи. DIMEFIL взема предвид военните аспекти, но само като един от седем елемента за осъществяване на успешна отбранителна политика⁵⁹. ПГС Мисироли също сподели, че самият той е положил усилия, за да „разшири хоризонта на понятието“ от военните към други въпроси. Защо обаче това би бил желан резултат и каква роля има това в отношенията между ЕС и НАТО? Преди да пристъпим към развързката, дисертацията поглежда и към ЕС, за да установи дали там понятието следва сходни траектории.

Понятието в институциите на ЕС

Както стана ясно, НАТО е първопроводникът на концепцията в Брюксел: стратегията на Алианса за борба срещу хибридни заплахи е приета през 2015 г. През март на същата година, тогавашният генерален секретар на НАТО Столтенберг посещава Европейския парламент и описва мерките, които НАТО подготвя срещу хибридни заплахи. Той също призовава ЕС да последва примера на Алианса, тъй като тези проблеми засягат и двете организации поравно. За тези действия, Кингдън би нарекъл Столтенберг политически предприемач. Наистина, след неговата визита новото понятие добива гражданственост в институциите на ЕС, и само два месеца след визитата на Столтенберг Европарламентът публикува брифинг със заглавие „Нека разберем хибридни заплахи“. Ако погледнем съдържанието му, разбираме, че заглавието на брифинга не е случайно. Текстът прави ясна разлика между понятията „хибридни войни“ и „хибридни заплахи“. Той дефинира първото като ситуация, в която съперниците използват военна мощ, а второто означава само предпоставки за такива действия. Изборът на ЕС да наложи понятието „хибридни заплахи“ е отразен в класифициран по това време документ на Европейската служба за външна дейност (ЕСВД)⁶⁰. Документът доказва, че ЕС никога не е имал намерение да взема предвид военните аспекти на хибридни явления. Текстът измества фокуса на

---

⁵⁹ Hoorickx, E. 2017. Countering “Hybrid Threats”: Belgium and the Euro-Atlantic Strategy. Royal Higher Institute for Defence [online]. <https://www.defence-institute.be/wp-content/uploads/2020/03/ss-131-en.pdf> [Accessed 1 June 2022].

⁶⁰ EEAS. 2015. Food-for-thought paper “Countering Hybrid Threats”. [online]. <https://www.statewatch.org/media/documents/news/2015/may/eeas-csdp-hybrid-threats-8887-15.pdf> [Accessed 1 August 2022].

дискусията и агитира за повече ситуационна осведоменост, устойчивост на критичната инфраструктура и засилено противодействие на пропагандата. Още повече, основната препоръка касае създаването на стратегия на ЕС, която да допълни усилията на НАТО.

Ние дискутирахме този въпрос и по време на интервю с началника на сектора за борба с хибридните заплахи в ЕСВД Вилмос Хамикус. Той потвърди, че ЕС не използва военнотрицентричната версия на понятието, а още от началото е възприел по-всеобхватния термин „хибридни заплахи“. Той обясни, че в ЕС в момента няма колективен консенсус в полза на развитието на военна мощ, а на този етап организацията вижда себе си като „мека сила“, използваща граждански инструменти. Според Хамикус, затова от началото ЕС е възприел концепцията за хибридните заплахи, а не тази за хибридните войни, като ориентир за действията си. В унисон с това е и ясната позиция на ЕС, че държавите-членки носят отговорността за борба срещу хибридните заплахи. В резюме, концепцията за хибридните войни е била политически неприемлива за ЕС и затова още от началото Блокът избира по-широкия понятийно-терминологичен апарат на хибридните заплахи.

Все пак, през 2016 г. ЕС приема „Съвместната рамка за борба с хибридните заплахи“, еквивалент на Стратегията на НАТО. Рамката описва различни мерки, които могат да бъдат реализирани или подкрепени от Брюксел. Текстът съдържа 22 мерки, групирани в четири категории. Първата група е насочена към подобряването на ситуационната осведоменост. Това включва създаването на Звено на ЕС за синтез на информация за хибридните заплахи, усъвършенстване на стратегическите комуникации и подкрепа за учредяването на Центъра за високи постижения в борбата с хибридните заплахи, който по-нататък отваря врати в Хелзинки. Тук виждаме същата логика като тази в Стратегията на НАТО: ЕС се опитва да окуражи държавите-членки и различните институции да споделят повече информация, както помежду си, така и с Брюксел, за да може тази информация да бъде синтезирана на базата на една и съща методология.

Втората група описва усилия за усъвършенстване на гражданската устойчивост. Те таргетира енергетиката, транспорта, финансовата система и много други сфери. ЕС цели да бъде по-устойчив в стресови ситуации при евентуални подривни дейности от страна на агресор. В резултат, ЕС спомага и за усилията по възпиране на злонамерени играчи. Тук обаче не се разчита на логиката на *възпирането чрез наказание* – която, както стана ясно предполага, че противникът е рационален играч – а на *възпирането чрез отказ*. Този вариант има за цел да откаже противника от преследване на плана си, поради неподатливостта на инфраструктурата и целите, които той неуспешно таргетира.

Третата група касае предотвратяването, реакцията срещу и възстановяването от кризи. Основните лостове тук са ученията и създаването на оперативни протоколи или наръчници за борба с хибридните заплахи (на англ. „playbook“). Според ЕС, и двете задачи трябва да бъдат изпълнени заедно с НАТО. В тази част отново откриваме идентични идеи с тези в Алианса. Например, ЕС също насочва повече ресурси към организирането на учения за повишаване на оперативната съвместимост с НАТО.

Последните мерки отново обръщат внимание на отношенията между ЕС и НАТО и нуждата от усъвършенстване на отношенията между двете организации. Рамката още веднъж отбелязва, че ефективни мерки срещу хибридните заплахи могат да бъдат взети единствено чрез по-тясно взаимодействие между двете организации на политическо и оперативно ниво. Тази част на текста е кратка, но е от особено значение: тя резюмира и подсилва вече разработените по-горе идеи за повече сътрудничество между ЕС и НАТО.

Заклучителни думи от главата

Според институционалните традиции, последните редове на стратегически документи, какъвто е Рамката на ЕС за противодействие на хибридните заплахи, са особено важни, защото оставят „вратички“ към последващи стъпки за надграждане на вече започнатите усилия. В този смисъл, последният параграф на Рамката, който призовава към засилено сътрудничество между ЕС и НАТО, е показателен и в случая, действително води до реални резултати. Три месеца след приемането на Рамката, двете организации подписват първата по рода си обща декларация за сътрудничество. По-рано стана ясно, че това се случва през юли 2016 г. Неслучайно първата точка в текста засяга усилията на ЕС и НАТО срещу хибридните заплахи. Фактически в основната си част общата декларация обединява в един общ документ идеите, които няколко месеца по-рано ЕС и НАТО поотделно излагат в собствените си стратегии срещу хибридните заплахи. Например, централно място в декларацията имат препоръките за повече обмен на информация.

В резюме, мерките, които ЕС и НАТО вземат поотделно срещу хибридните заплахи, „вдъхват живот“ на новата рамка за сътрудничество между двете организации. Хамикус сподели, че като началник на сектора за хибридни заплахи в ЕСВД, точно от него се очаква най-интензивната комуникация с НАТО, тъй като темата за хибридните заплахи е основният проводник на развиващите се отношения с Алианса. В този смисъл, в следващата, пета глава анализирахме доколко идеите и концепцията за хибридните заплахи, заложили в съвместната декларация от 2016 г., дават решение на проблемите по оста ЕС-НАТО в сравнение с предходната рамка за сътрудничество, пакета „Берлин Плюс“. Тук остана да отбележим, че в настоящата глава изяснихме един любопитен въпрос. Открихме, че ЕС и НАТО не са възприели понятието „хибридни заплахи“ въпреки научната критика по негов адрес. Напротив, критиката се е появила по-скоро вследствие на действията на двете организации: **ЕС, НАТО и европейските експерти в сферата на сигурността целенасочено са разширили дефиницията на понятието, което е довело до неясното определение за феномена; това определение е причината за честата научна критика по адрес на понятието днес.**

6. ПЕТА ГЛАВА: СРАВНЕНИЕ С МЕХАНИЗМА „БЕРЛИН ПЛЮС“

Предните глави съпоставиха научната репутация на понятийния апарат на хибридните заплахи с мнението за термина в ЕС и НАТО. Стана ясно, че от научна гледна точка понятието страда от липса на терминологична конкретика. Все пак, открихме, че то не страда от тези проблеми поначало, а те са придобити в резултат на дадени действия на служителите на ЕС и на НАТО. Те са видоизменили понятието и от такова с ясен фокус върху военните аспекти, то се е превърнало в чадърен и неясен термин, който включва нетипични за традиционното военно дело явления. По пътя на логиката, ЕС и НАТО следва да са видоизменили схващането за понятието с конкретна причина. Хипотетично, слабостите на термина от научна гледна точка могат да се разглеждат като силни страни, ако вземем предвид институционалните реалности в ЕС и НАТО. Пета глава разгледа този въпрос и ролята на концепцията в развиващите се отношения между ЕС и НАТО. Още повече, текстът сравни успеваемостта на концепцията по оста ЕС-НАТО спрямо предходната рамка за сътрудничество между двете организации, пакета „Берлин Плюс“.

За да извършим сравнението изходихме от индикаторите, които Кингдън ползва, за да „измери“ успеваемостта на дадена политика: 1) приемливи ценности; 2) техническа изправност; 3) потенциални бъдещи проблеми. От тях приложима бе единствено третата категория. Според Кингдън тези проблеми могат да са най-различни и авторите следва

да „приведат“ тази категория съгласно спецификата на техните трудове. В нашия случай се спряхме на традиционните проблеми по оста ЕС-НАТО, които обуславят диалога им. С други думи, ние анализирахме дали мерките срещу хибридните заплахи или „Берлин Плюс“ предлагат по-добри решения относно: 1) предпазливата позиция на НАТО и по-точно САЩ относно ролята на ЕС в сектора „отбрана“; 2) нежеланието на Франция за повече американско влияние в Европа; 3) замразения конфликт между Турция и Кипър.

Преди тези междунституционални въпроси обаче, отбелязахме накратко и ефекта от употребата на термина върху вътрешноинституционалните процеси в ЕС и в НАТО. Стана ясно, че гъвкавият концептуален диапазон на понятието предоставя ценен политически език, който спомага за вътрешната политическа и институционална сплотеност в ЕС и в НАТО. Например, основно предизвикателство пред НАТО винаги е било намирането на баланс между интересите на държавите на юг с тези, чиито притеснения идват от източния фланг. В този смисъл, НАТО от известно време насам се нуждае от терминология, която удовлетворява всички тях. Това е важно условие за успеха на Алианса, защото всички решения там се вземат чрез консенсус и НАТО не може да си позволи да отчужди който и да е съюзник. Някои твърдят, че това е една от причините НАТО да преразгледа схващането си относно понятието и в крайна сметка да предпочете неговата по-гъвкава версия „хибридни заплахи“⁶¹. Отличителната черта на понятието да се интерпретира свободно позволява на всяка държава да изгради собствена дефиниция за хибридните заплахи. По този начин гласът на всяка една страна бива чул, поне привидно. Tenenbaum (2015) илюстрира това с Полша, която използва термина за действията на Русия, докато Франция използва същото понятие, но за да назове проблемите от юг⁶². Според анализатори, такива процеси се наблюдават и в ЕС⁶³.

Въпросът за ролята на ЕС в сектора за сигурност и отбрана

Първият проблем по оста ЕС-НАТО е свързан с амбициите на ЕС да разполага със собствени оперативни способности в сферата на отбраната. Тези амбиции водят до недоволство от страна на САЩ. Развитие на военни способности в рамките на ЕС би излезло от *raison d'être* на НАТО. В резултат би било намалено геополитическото влияние на САЩ в Европа и затова Вашингтон има предпазлива политика по тази тема.

Пакетът „Берлин Плюс“ не само не смекчи това напрежение по оста ЕС-НАТО, а дори спомогна за неговата поява. Може да се твърди, че точно „Берлин Плюс“ подтикна ЕС към развитието на военни способности, което доведе до напрежението с НАТО. По същество, „Берлин Плюс“ е механизъм за управление на военни кризи, чрез който НАТО има възможност да отдаде своите военни активи за ползване от ЕС в помощ при разрешаване на определена кризисна ситуация (в разрешението на която НАТО не иска да участва). Този сценарий се разигра през 2003 г.: благодарение на процедурите в „Берлин Плюс“, ЕС бе овластен да стартира първата си операция в Република Северна Македония. Това показва, че Блокът има потенциал да се справи с подобни кризи и откряна амбициите на ЕС за развитие на военни способности. В този смисъл, пакетът „Берлин Плюс“ предначерта появата на различията между ЕС и НАТО по тази линия.

⁶¹ Например: Giles, K. 2015. Is Hybrid Warfare Really New? In: Lasconjarias, G. and Larsen J.A. NATO's Response to Hybrid Threats. NATO Defence College, 2015.

⁶² Tenenbaum, É. 2015. Hybrid Warfare in the Strategic Spectrum. An Historical Assessment. In: Lasconjarias, G. and Larsen J.A. NATO's Response to Hybrid Threats. NATO Defence College, 2015.

⁶³ Например: Szymański, P. 2020. Towards greater resilience: NATO and the EU on hybrid threats. Centre for Eastern Studies [online]. https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Commentary_328.pdf [Accessed 17 March 2023].

Впоследствие, обаче, мерките срещу хибридните заплахи адресират този проблем и водят до по-ясно разпределение на отговорностите: дългогодишната „обществена тайна“, че докато НАТО се фокусира върху военните аспекти на сигурността, ЕС има по-скоро гражданска експертиза, сега придобива формална рамка. Всъщност САЩ не е изцяло против усилията на ЕС в сферата на сигурността. Искането им е тези усилия да не излизат извън определени граници, за да не пречат на НАТО. Затова Вашингтон винаги призовава за повече яснота относно разпределението на отговорностите: според САЩ, НАТО има изконно право да се занимава с военните въпроси, а ЕС следва да се фокусира върху гражданските аспекти на сигурността.

Мерките срещу хибридните заплахи довеждат точно до такава по-голяма яснота, разписана в официалните документи на ЕС и НАТО. За да проследим процесите, следва да разгледаме три взаимосвързани елемента. Първо, понятийният апарат на хибридните заплахи подпечата схващането в ЕС и НАТО, че днешните заплахи имат много широк обхват и накара организациите да признаят, че военните и гражданските способности вече са еднакво важни за управление на рисковете за сигурността. С други думи, от една страна е нужна военна поддръжка на гражданските власти (напр. по време на бедствия като пожари), а от друга – гражданска подкрепа за военните операции и отбранителната политика в нейната цялост (напр. чрез изграждане на пътна инфраструктура в полза на военната мобилност). Например, през 2019 г. ЕС приема своята Концепция за ефективна гражданско-военна координация в подкрепа на хуманитарната помощ и помощта при бедствия; с този ход ЕС недвусмислено показва, че вече е узрял за идеята, че има нужда от конкретен механизъм за ангажиране на военни активи в гражданския сектор. Второ, хибридните заплахи накараха ЕС и НАТО да предприемат идентични мерки за повече устойчивост на критичната инфраструктура на своите държави-членки. Тези усилия създадоха много повече допирни точки и опции за обща работа между организациите. Например, Рамката на ЕС за борба с хибридните заплахи споменава най-различни мерки, сред които енергийна сигурност и транспорт. С леко закъснение, НАТО също прие така наречените Базови изисквания за вътрешна устойчивост. Те са седем на брой, сред които непрекъснатост на правителствените служби и транспорт. Трето, поради променените си схващания за сигурността и нуждата от вътрешна устойчивост, ЕС и НАТО вече открито признават, че няма как да се справят сами с новите задачи, а се нуждаят един от друг. Например, през 2022 г. НАТО инициира така наречения Структуриран диалог с ЕС по въпросите на устойчивостта. Тоест, изправени пред задачата да развият широк набор от цивилни и военни усилия, ЕС и НАТО са принудени да увеличат и сътрудничеството си, защото нито една от организациите няма експертиза и по двете направления. НАТО е замислен като отбранителен съюз и изпитва относителни трудности в цивилния сектор. ЕС също има недостатъци, но в сферата на традиционното военно дело и способности.

Този извод не е изненадващ. Разликата е, че ЕС и НАТО вече открито го признават и той се превръща в официална позиция. Въпросното признание бе направено единствено след като ЕС и НАТО приеха мерките срещу хибридните заплахи. Например, Стратегията на ЕС по сигурността, приета една година преди тази за хибридните заплахи, не споменава НАТО нито веднъж, макар темата да е пряко свързана с Алианса. Само една година по-късно, ЕС подписва Глобалната си стратегия в областта на външната политика и политиката за сигурност. Разликата е очевидна: този път текстът посочва че „приоритетите са най-добре изпълнени не когато ЕС работи самостоятелно, а ... на базата на задълбочаване на трансатлантическата връзка и партньорство с НАТО“. През 2024 г. Бялата книга за бъдещето на европейската отбрана потвърди този извод, тъй като призова за създаването на Европейски отбранителен съюз, но заедно с НАТО. Текстът е показателен, тъй като Бялата книга е продукт на първите 100 дни от мандата

на новата Европейска комисия и, поне хипотетично, би трябвало да представя възможно най-амбициозните идеи на Урсула фон дер Лайен. Тоест, дори най-амбициозният проект на ЕС в сферата на сигурността и отбраната не е дефиниран като самостоятелна задача, а е представен като съвместно начинание, което да бъде реализирано заедно с НАТО.

Изложените по-горе емпирични данни водят до извода, че ЕС и НАТО вече признават взаимозависимостта си в противодействието на днешните заплахи за сигурността, което е добре дошло в очите на Вашингтон. ЕС продължава да се развива в сферата на сигурността, но подходът му вече се основава на реалистичната оценка, че НАТО има незаменима роля в сферата. Това потвърди и Хамикус, началник в ЕСВД, споделяйки, че ЕС не възнамерява да се занимава с военните въпроси, които остават в компетенциите на НАТО, а се фокусира върху гражданските аспекти, които вече са еднакво важни. Това е сериозна заявка, че търсеният от години стратегически баланс между ЕС и НАТО започва да се формира и напрежението по тази линия изчезва.

Въпросът за влиянието на САЩ в Европа

Втората причина за търканията между ЕС и НАТО е недоволството на Париж относно влиянието на САЩ в Европа, на което НАТО е проводник. Има няколко причини Франция да желае да се разграничи от САЩ. При всички случаи, напрежението между Париж и САЩ поставя НАТО, проводник на американското влияние в Европа, на прицел на френската външна политика. Тоест, френските дипломати често възпират процесите в НАТО и фаворизират тези в ЕС, за да докажат еманципацията си от САЩ.

„Берлин Плюс“ не помага на Франция да се почувства геополитически равна на САЩ, а задълбочава тези проблеми. Както споменахме, „Берлин Плюс“ позволява на ЕС да вземе „под наем“ военните способности на НАТО по време на дадена криза. Проблемът е, че според разпоредбите на механизма, това може да се случи единствено при положение, че НАТО не желае да се намеси в кризата. С други думи, „Берлин Плюс“ няма чувствителност относно политическата обстановка и отношенията между Франция и САЩ. Написан по този начин, пакетът дава на НАТО старшинство над ЕС, който *de jure* би могъл да действа, само ако НАТО позволи. Тази правна йерархия на Алианса и САЩ над ЕС нагнетява Париж още повече в искането му за политическа еманципация. Нищо чудно, че „Берлин Плюс“ всъщност никога не е ратифициран от Франция.

Новите политики по противодействие на хибридните заплахи спомагат в уравновесяването на отношенията между ЕС и НАТО, което се харесва на Париж. **Въпросното по-голямо равновесие е постигнато на политическо и юридическо ниво.** Вече разгледахме, че нововъведенията подпечатват схващането у политическите лидери и експертите, че военните и гражданските аспекти са еднакво важни в борбата срещу новите хибридни заплахи. Иначе казано, нито НАТО, нито ЕС могат да претендират за първенство, когато става въпрос за противодействие на хибридните заплахи. В резултат, новите политики вдъхват кураж на ЕС, че по свой начин блокът вече е релевантен, що се отнася до сигурността и отбраната. Париж е доволен от факта, че ЕС е „извоювал“ собствена роля в сферата, което носи политически дивиденди по оста с НАТО⁶⁴.

Новите рамки въвеждат и юридическо равновесие между НАТО и ЕС. По-точно, те разчитат на основополагащите договори на двете организации, а не създават нови правни механизми, както „Берлин Плюс“. Особено релевантни са член 42(7) от Договора

---

⁶⁴ Mälksoo, M. 2018. Countering hybrid warfare as ontological security management: the emerging practices of the EU and NATO. *European Security*. 27(3), pp. 374-392.;

за ЕС и член 222 от Договора за функционирането на ЕС и член 4 и 5 на Вашингтонския договор. В резултат се постига повече юридическа гъвкавост, тъй като за разлика от разпоредбите в „Берлин Плюс“, където ЕС трябва да съобрази с НАТО, нито Договорите на ЕС, нито Вашингтонският договор нямат примат над учредителните документи на другата организация (на разговорен език нямат по-голяма юридическа сила един спрямо друг). Договорите на ЕС не съдържат препратки към този на НАТО, отвъд редовната клауза за съвместимост между различни международни договори. Аналогично, обратното също е вярно, тъй като ЕС не съществува при учредяването на НАТО през 1949 г., а Вашингтонският договор остава непроменен и до днес. Така или иначе, в правния мир по принцип няма колизии между отделните международни договори. В резултат, между ЕС и НАТО няма правна йерархия, а равнопоставеност.

Стана ясно, че *de jure* правна йерархия между клаузите на ЕС и НАТО няма. Въпреки това, анализът продължи, за да установи дали няма такава *de facto*. Целта бе да разкрием дали държавите не са предопределени да ползват едната или другата опция въз основа на някакво неписано правило или политически обстоятелства. За да обсъдим този въпрос, разгледахме всички институционални особености на ЕС и на НАТО. Стана ясно, че НАТО е класическа международна организация от междуправителствен характер; в същото време ЕС има специфична структура, уникална за международните отношения (дефинирана с латинската фраза *sui generis*), в която идеите на наднационализма нерядко вземат превес над принципите и механизмите, присъщи за класическите международни организации. С други думи, за разлика от съюзниците в НАТО, държавите-членки на ЕС предават известна част от националния си суверенитет в полза на институциите на ЕС.

В хода на тази дискусия, разкрихме една ключова разлика: член 5 на НАТО може да бъде активиран при „въоръжена атака“, а член 42(7) на ЕС съдържа фразата „въоръжена агресия“. Някой би помислил, че тази разлика би подтикнала страните, които са членки и на ЕС и на НАТО, да изберат член 42(7) на ЕС пред член 5 на НАТО, тъй като думата „агресия“, поместена в рамките на ЕС, има интуитивно по-нисък праг на толерантност спрямо думата „атака“, която се съдържа във Вашингтонския договор. С други думи, член 42(7) на ЕС би бил по-лесен за активиране спрямо член 5 на НАТО.

Ако четем между редовете обаче, се оказва, че правните рамки на ЕС и НАТО не са толкова различни и тези разлики са нищожни. Нито НАТО, нито ЕС дават дефиниция на „атака“ и „агресия“, за да могат двата термина да бъдат ясно съпоставени. Напротив, всъщност единствената опция е двата термина да бъдат интерпретирани според член 51 от Устава на ООН. В този смисъл, крайният извод бе, че нищо не предопределя по кой правен път ще тръгне която и да е държава, засегната от хибридна атака. Въпросната неопределеност отново доказва липсата на йерархия между ЕС и НАТО в контекста на хибридните заплахи, което спомага отношенията на двете международни организации.

В обобщение, докато „Берлин Плюс“ допълнително нагнети недоволството на Париж спрямо влиянието на САЩ в Европа, новите рамки за сътрудничество между ЕС и НАТО придават на диалога между двете организации политическа и правна равнопоставеност, която Франция приветства. Редица анализатори твърдят, че понятието „хибридни заплахи“, заложено в новите общи декларации на ЕС и НАТО, действително помага за смекчаване на напрежението между САЩ и Франция⁶⁵. Това е много важна стъпка към създаването на култура на сътрудничество между ЕС и НАТО и отчасти обяснява положителните развития по оста ЕС-НАТО, които регистрирахме.

---

⁶⁵ Laïci, T. 2019. The Wind in the Sails of EU-NATO Cooperation: How Strong and Where To? *L'Europe en Formation*. 389(2), pp. 67-84.

Кипърският въпрос

Основната бариера между ЕС и НАТО е Кипърският въпрос, заради който Кипър (от страна на ЕС) и Турция (от страна на НАТО) възпират диалога с ответната страна. Трудът най-напред обсъди сложността на Кипърския въпрос. Накратко, Кипър винаги е бил ябълка на раздора. Въпреки гръцкото мнозинство, интерес към него са имали микенци, египтяни, римляни, византийци и много други. Иначе казано, коренното население на острова винаги е в борба за оцеляване срещу нечия външна сила. С други думи, макар турският десант от 1974 г. да е осъществен поради сложни геостратегически причини, свързани с хунтата в Гърция, турската операция, която и до днес разделя острова на две части, е извънредно чувствителен въпрос. Изводът бе, че за разлика от другите различия по оста ЕС-НАТО, този проблем е реален конфликт с дълбоки корени.

„Берлин Плюс“ няма шанс да се справи с този проблем. Първо, механизмът предполага Турция, като част от НАТО, да предостави оперативните си способности на Кипър, с която е в замразен конфликт. Такова действие би било крайно нелогично по много политически и оперативни причини. Второ, за да бъде активиран, пакетът „Берлин Плюс“ изисква официални срещи и решения между всички членки на двете организации, което е невъзможно в отсъствието на Кипър от програмата „Партньорство за мир“ на НАТО. Подписан преди членството на Кипър в ЕС, което пренася местните проблеми на острова в посока Брюксел, пакетът „Берлин Плюс“ е напълно безпомощен в ситуацията. Затова Кипърският въпрос на практика „замрази“ „Берлин Плюс“.

Новата рамка за сътрудничество между ЕС и НАТО е по-способна да улесни отношенията между Кипър и Турция, но не би могла самостоятелно да накара двете страни да намерят трайно решение на своя конфликт. Новите мерки срещу хибридните заплахи водят до редица нововъведения, които помагат на диалога между Кипър и Турция и съответно ЕС и НАТО. Нововъведенията са на четири нива: идейно, комуникационно, неформално и формално. Първо, на идейно ниво Турция е по-склонна да участва в общи дискусии относно хибридните заплахи, защото понятието легитимира действията на Анкара срещу Работническа партия на Кюрдистан. Концепцията поставя недържавните играчи на фокус, посочвайки, че макар своята предполагаема слабост, тези играчи биха могли да предизвикат реални проблеми за която и да е държава. В резултат, Турция получава силен аргумент в полза на своята многогодишна борба срещу кюрдите. Този наратив е стимул за Анкара да участва в дискусии относно хибридните заплахи, дори в присъствието на ЕС и Кипър, тъй като, боравейки с новите понятия, турските дипломати по-лесно могат да защитят дадени действия на своята столица.

Второ, обменът на информация се увеличава, тъй като стратегиите на НАТО и на ЕС за борба с хибридните заплахи поставят на първо място нуждата от усъвършенствана ситуационна осведоменост. Допълнителен плюс е, че по-голямата част от информацията за хибридните заплахи не е класифицирана, тъй като не засяга неяви военни действия. Този факт е от голяма полза за отношенията между ЕС и НАТО, тъй като Турция вече няма (юридически) довод да не упълномощи обмена на информация с Кипър и съответно ЕС. По тази причина, по-рано открихме, че ЕС и НАТО вече изготвят съвместни доклади.

Трето, подтикнати от схващането относно новите заплахи, неформалните срещи на ЕС и НАТО с участието на Кипър и Турция зачестяват. Тъй като официалните срещи между всички членки не са възможни, заради липсата на споразумение между НАТО и Кипър, такива започва да има с неформален дневен ред. Фактът, че ЕС и НАТО намират креативен начин да излязат от институционалната безизходица, говори за важността, която те придават на борбата с хибридните заплахи. Това също говори за практическия потенциал на новите мерки за сътрудничество в сравнение с „Берлин Плюс“, който

изискваше официални срещи и процеси по вземане на решения. Въпреки това, следва да останем критични към извода, че тези усилия ще заменят формалностите изцяло.

Четвърто, Европейският център за високи постижения в противодействието на хибридни заплахи е първата институция, която формално събира Турция и Кипър под един покрив. Центърът е хъб за размяна на идеи и опит на базата на различни работни групи. Освен това, той *de facto* е под общото ръководство на ЕС и НАТО, които участват в срещите на неговия изпълнителен съвет. Това го прави не само една от малкото институционални връзки между ЕС и НАТО, но и единствената структура, която на официално ниво среща Кипър и Турция: островът става член през 2018 г., а Анкара година по-късно. Фактът, че Центърът регулярно среща турската и кипърската страна е стъпка в посока на постепенното им социализиране. **Все пак, заключихме, че новият пакет от политики не е панацея и няма как изцяло да заобиколи Кипърския въпрос.**

Общо заключение

Мерките срещу хибридните заплахи, взети от ЕС и НАТО, влияят значително по-положително върху диалога между двете организации спрямо предишния пакет за сътрудничество „Берлин Плюс“, който има обратен ефект. Въпреки това, новият пакет от политики не е панацея, тъй като няма как изцяло да заобиколи основната пречка в диалога между двете организации: Кипърския въпрос. Тези заключения са резюмирани в Таблица В. Накратко, стана ясно, че новите мерки внасят по-ясно и по-равностойно разпределение на задачите, *de jure* и *de facto*, между ЕС и НАТО. Този нов институционален баланс е добре дошъл за Вашингтон и за Париж, които са основни играчи, що се отнася до отношенията между двете организации. Новоприетите рамки са също по-способни да сближат Кипър и Турция. Въпреки това, дори да имат положителен ефект върху казуса с Кипър, новите рамки не са радикално решение на замразения конфликт. Иначе казано, изглежда, че са били нужни допълнителни фактори, за да могат ЕС и НАТО да постигнат високото ниво на диалог, който втора глава установи.

Таблица В: Съпоставка на влиянието на различните пакети по оста ЕС-НАТО

Традиционни търкания между ЕС и НАТО	Пакет от мерки „Берлин Плюс“	Пакет от мерки срещу хибридните заплахи
<i>Въпросът за ролята на ЕС в сектора за сигурност и отбрана</i>	Не спомагат за разрешаването на този въпрос и дори предначертават появата му	Спомагат за разрешаването му чрез по-ясно разпределение на задачите в сектора
<i>Въпросът за американското влияние в Европа</i>	Задълбочават този проблем, защото дават на НАТО старшинство над ЕС	Подпомагат разрешаването му, защото уравновесяват позициите на ЕС и НАТО
<i>Кипърския въпрос или „замразения конфликт“ между Кипър и Турция</i>	Напълно неспособни да подпомогнат ситуацията по какъвто и да е начин	Улесняват отношенията между Кипър и Турция, но не са кардинално решение

7. ШЕСТА ГЛАВА: ОСТАНАЛИТЕ ФАКТОРИ ПО ОСТА ЕС-НАТО

Преди шеста глава анализът вече бе изпълнил основната си задача. Предходните глави направиха обстоен анализ на ролята на хибридни заплахи по оста ЕС-НАТО. Въпреки

това, анализът щеше да остане недовършен, без препратки към останалите фактори в разрастващия се диалог между двете организации. Както стана ясно, дори хибридните заплахи да са ключов катализатор в диалога между ЕС и НАТО, процесът по сближаване между двете организации щеше да бъде невъзможен в отсъствието на допълнителни фактори. За това шеста глава щрихира ролята на останалите фактори, вследствие на които ЕС и НАТО преобразяват диалога си след 2016 г. За да не излезем извън допустимия обем на изследването, тази глава не навлезе в много сериозна дълбочина. Въпреки това, текстът съдържа достатъчно аргументи, за да отвори вратата към последващи трудове.

Проблемите: кризата с бежанци и мигранти в Средиземно море

Както досега, моделът на Кингдън подпомогна анализа. Най-напред, разгледахме кризата с бежанците и мигрантите в Средиземно море като проява на така наречения „поток на проблемите“. Текстът разкри, че дори Европа да е свикнала с миграцията в продължение на много години, през 2015 г. обществото започва да разбира нарастващия миграционен натиск като сериозен проблем. Предефинирането на миграцията като назряващ проблем се случва в резултат на няколко фактора, включително появата на количествени доклади, които алармират за сериозен ръст в миграционните потоци, както и няколко злополуки с плавателни съдове, превозващи бежанци и мигранти, които костват животите на хиляди хора. Въпреки това, още през 2015 г. се случват допълнителни извънредни събития, които водят до ново предефиниране на миграцията. **След терористичните атаки в Париж миграцията спира да се разбира като хуманитарна криза и, поне в очите на много европейци, започва да се разглежда като проблем за сигурността, въпреки че няма неопровержими доказателства за връзка на миграцията с атентатите в Европа.**

Доказателство за трансформацията в подхода относно миграцията е промяната в мандата на морските операции, развърнати за овладяване на миграционния натиск. По-конкретно, в първата фаза на кризата, когато бежанците и мигрантите биват разглеждани като хуманитарен въпрос, действа Операция „Mare Nostrum“, чийто мандат е *търсенето и спасяването* на хора, които са попаднали в бедствена ситуация в резултат на опита си да прекосят Средиземно море. По-късно, след терора в Европа, функциите на морските операции вече са *търсенето и депортирането* на хора, търсещи начини да прекосят Средиземноморието. Съществената промяна в мандата на операциите е ясен сигнал, че Европа вече разбира миграцията като проблем за сигурността, който не търпи отлагане.

Следва да обърнем внимание, че изпълнението на новия мандат е възможно само, защото НАТО се включва в оперативните усилия чрез Операция „Sea Guardian“. Именно „Sea Guardian“ депортира онези индивиди, за които има съмнителни данни (напр. връзки с известни терористи). Въпросната задача е непосилна за Операция „Mare Nostrum“ по-рано. От изследването стана ясно, че за да легитимират въпросните мерки, ЕС и НАТО налагат наратива, че миграцията е хибридна заплаха. **Причината за употребата на понятието е, че неговата терминологична гъвкавост нито демонизира хората, търсещи или получили международна закрила, нито пък ги оневинява за тероризма в Европа през последните години.** Наративът дава политическо алиби на европейските лидери, които биха могли да лавират между различните гледни точки според ситуацията.

В този смисъл, дефинирането на масовата миграция като хибридна заплаха позволява включването на НАТО в оперативните действия в Средиземно море и също засилва сътрудничеството между ЕС и НАТО. Както разкрихме във втора глава, „Sophia“ на ЕС и „Sea Guardian“ на НАТО постигат сериозно ниво на сътрудничество. Тук открихме още една причина за техния тандем. Дефинирането на миграцията като

хибридна заплаха носи идеята, че проблемът не може да бъде успешно неутрализиран само с цивилни или само с военни действия, тъй като миграцията носи традиционни, но също така нетрадиционни рискове за сигурността. В резултат се налага схващането, че е нужна комбинация между различна експертиза (напр. хуманитарна и военна), за да се овладееят хибридните заплахи, които са от миграционен произход. Подобна комбинация е осъществима само на базата на засилено оперативно партньорство между ЕС и НАТО.

В заключение, мнозинството от държавите-членки на ЕС и НАТО са изправени пред сериозен общ проблем в лицето на масовата миграция в Средиземно море; в същото време, наративът за хибридните заплахи предоставя подходящо решение на проблема от правна и политическа гледна точка, и канализира сътрудничеството между ЕС и НАТО по отношение на миграционния натиск по средиземноморските граници. Въпреки това, Европа и преди се е изправяла пред големи бежански и мигрантски вълни. Аналогично, Кингдън твърди, че съществуването на проблем и възможно решение са недостатъчни фактори за отварянето на така наречения политически прозорец за съществена промяна в отношенията между ЕС и НАТО. Нужни са също благоприятна политическа среда, както и политически предприемачи, които да се възползват от обстоятелствата и да представят съществуващите решения пред онези политически лидери, които биха ги подкрепили. Затова ние продължихме да търсим допълнителни фактори за засиленото сътрудничество между ЕС и НАТО, обръщайки внимание на политическата среда.

Политическата среда: Великобритания, Франция и САЩ

Кингдън обръща внимание на три различни фактора, които участват във формирането на политическата среда: 1) ефектът от общественото мнение; 2) политическите действия на дадени политически играчи; 3) решенията и промените, свързани с правителството. Поради ограничения обем, с който разполагаме, ние разгледахме по един пример за всяка от трите категории. Примерите са следните: 1) Брекзит, който е израз на общественото мнение във Великобритания, ключов играч; 2) политическото движение в полза на стратегическата автономност на ЕС, предвождано от Франция; 3) победата на Тръмп през 2016 г. Видно е, че и трите процеса включват държави, които имат свойството на задават тона на международните отношения, тоест имат влияние по оста ЕС-НАТО.

Първо, анализът разгледа два хипотетични сценария относно ефекта от Брекзит върху отношенията между ЕС и НАТО. Докато според първия Брекзит раздалечава ЕС и НАТО, според втория сценарий той ги сближава. В крайна сметка, намерихме повече доказателства в полза на втория сценарий. В отсъствието на британското вето в сферата на сигурността и отбраната, ЕС има възможност да развие нови оперативни способности. Въпреки това, останалите държави-членки нямат нито експертизата, нито политическата воля да развият активи в сферата на традиционното военно дело, което остава функция на НАТО. ЕС действително започва няколко нови инициативи като Постоянното структурирано сътрудничество (съкр. на англ. „PESCO“), Координирания годишен отчет по отбрана (съкр. на англ. „CARD“) и Фонда на ЕС за отбрана (съкр. на англ. „EDF“). И трите новосъздадени инициативи обаче представляват единствено финансови механизми за развитие на способности, от които и ЕС и НАТО могат да се възползват. С други думи, Брекзит действително отключва процесите в ЕС в сектора на сигурността и отбраната; тези процеси обаче се случват по начин, който отново доказва, че както икономическият чадър и меката сила на ЕС, така и ядреният

чадър или твърдата сила на НАТО, са изключително трудно заменими. Равносметката е, че излизането на Лондон от ЕС крие сериозен потенциал да сближи двете организации⁶⁶.

Второ, проектът за стратегическа автономност на ЕС следва същата траектория, тъй като Франция няма възможност да убеди държави като Полша, че в сферата на сигурността ЕС трябва да се еманципира от Вашингтон напълно. Френската политика е двигател на процеса на интеграция между държавите-членки на ЕС в сферата на сигурността и отбраната. До голяма степен благодарение на Париж са създадени няколко нови формата, които оборудват ЕС с нови способности в сферата на отбраната. Тези усилия обаче не са за сметка на НАТО. За да получат благословията на всички членки на ЕС, всички нови европейски инициативи са инклузивни спрямо НАТО. В противен случай, държави като Полша нямаше да дадат своя вот в полза на EDF, CARD и PESCO. По тази причина, много автори твърдят, че усилията на ЕС през последните години не резултат в създаването на автономни способности *извън* НАТО; напротив, EDF, CARD и PESCO водят до формирането на европейски стълб (на англ. „European pillar“) в рамките на НАТО⁶⁷. За да бъде ясно, че ЕС не цели да бъде автономен спрямо НАТО, в последно време европейските лидери дори намалиха употребата на фразата „стратегическа автономност“ в полза на други фразеологизми като „стратегически суверенитет“. Козметичната корекция на наратива е още едно доказателство, че в крайна сметка всички държави-членки на ЕС, включително Франция, достигат до извода, че европейската сигурност и отбрана остават неразривно свързани с НАТО. Понятиятният апарат на хибридните заплахи дава допълнителен повод за такива разсъждения, тъй като носи идеята, че единствено заедно гражданският и традиционният военен сектор могат да се справят с новите заплахи за сигурността. В резултат, всички нови усилия на ЕС в сферата на сигурността и отбраната не нарушават отношенията с НАТО, а ги подпомагат.

Трето, въпреки сериозната политическата драма, която Тръмп внася на международната сцена по време на първия си мандат, той не може да си позволи да отчужди европейските пазари. В резултат, политиката на Тръмп всъщност има положителен ефект за отношенията между ЕС и НАТО. Основната причина е, че Тръмп се води от икономически, а не от идеологически фактори. Европейските лидери се възползват от тази негова особеност и, за да изпълнят иска в НАТО за 2% от БВП за отбрана, активират финансовите възможности на ЕС на базата на наратива, че ЕС има естествена роля в справедливото разпределение на „тежестта“ в сферата на сигурността. Отчасти затова новите механизми на ЕС – PESCO, CARD и EDF – позволяват участие на НАТО и САЩ. В този период, въпросната стратегия успешно реабилитира европейските държави, тъй като за Тръмп не е важно *как* те плащат своя дълг – било то на базата на засилено сътрудничество между НАТО и ЕС – а *дали* плащат своя дълг. Точно затова през 2017 г., годината на създаване на PESCO, CARD и EDF, Тръмп променя своята реторика по адрес на НАТО, декларирайки че Алиансът вече не е непотребен, както той твърди само година по-рано. Действително, PESCO, CARD и EDF са много добре интегрирани със САЩ. Според някои анализатори, това е неслучайно, тъй като трите инициативи са последица от политическия натиск, който Доналд Тръмп упражнява върху европейските

---

⁶⁶ Cladi, L. and Locatelli, A. 2020. Keep Calm and Carry On (Differently): NATO and CSDP after Brexit. *Global Policy Volume*. 11(1), pp. 5-14.;

⁶⁷ Например: Lippert, B., von Oндarza, N. and Perthes, V. 2019. European Strategic Autonomy. Actors, Issues, Conflicts of Interests. German Institute for International and Security Affairs [online]. https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2019RP04_lpt_orz_prt_web.pdf [Accessed 23 February 2024].; Tocci, N. 2018. Towards a European Security and Defence Union: Was 2017 a Watershed? *Journal of Common Market Studies*. 00(0), pp.1-11.

държави по линия на по-справедливото разпределение на разходите в НАТО⁶⁸. PESCO, CARD и EDF имат потенциала да се превърнат в политически инструмент срещу острата критика на Тръмп, тъй като са ясно доказателство, че Европа не паразитира, а отделя значителни ресурси в сферата на сигурността. Този наратив има солидна основа, защото и трите формата целят да превърнат Европа в индустриален доставчик на оперативни способности, които след това НАТО би използвало в театъра на бойните действия.

В заключение, политическата среда също допринася за сериозната промяна в отношенията между ЕС и НАТО. Заедно с миграцията в Средиземно море (която е сериозен проблем) и създадените механизми за противодействие на хибридните заплахи (които дават решение на сложното уравнение как ЕС и НАТО да разпределят задачите в сферата на сигурността), политическите процеси са третия фактор за възникването на перфектната буря или, както Кингдън би го нарекъл, политическия прозорец за промяна в отношенията между ЕС и НАТО. Въпреки това, според американския политолог, за да бъде оползотворен този прозорец са нужни така наречените политически предприемачи.

Политическите предприемачи: Столтенберг и Могерини

В края на шеста глава отделихме време и на политическите предприемачи, последния елемент от модела на Кингдън. По-точно, анализирахме дали вече бившите генерален секретар на НАТО Йенс Столтенберг и Върховен представител на ЕС по въпросите на външните работи и политиката на сигурност Федерика Могерини влизат в тази роля по оста ЕС-НАТО. Теоретично, ролята на предприемачите е да свързват проекторешения с назряващи проблеми; да представят конкретни предложения за политики пред онези политици, които биха ги подкрепили; и да насочват общественото внимание към дадени проблеми, когато съзрат благоприятна политическа среда за тяхното разрешаване. Накратко, те опитват да оползотворят съществуващи политически прозорци за промяна.

Текстът разкри, че Столтенберг и Могерини влизат в дефиницията за политически предприемачи по всички критерии. Първо, Могерини и Столтенберг разполагат с представителни функции, съответно за ЕС и НАТО. В резултат, когато Столтенберг и Могерини провеждат двустранни срещи, то събитията се броят за срещи между НАТО и ЕС. По този начин двамата могат собственооръчно да направят по-чести срещите между двете организации без да трябва да искат разрешение от всички държави-членки. Между 2016 г. и 2018 г. Столтенберг и Могерини се възползват от тази опция често. През юли 2016 г. Столтенберг също пое политическата отговорност да положи подписа си под първата обща декларация на ЕС и НАТО, тъй като към този момент държавите не бяха готови на този политически ход и се нуждаеха от известен тласък. Стратегията успя и няколко месеца по-късно пътната карта за отношенията между ЕС и НАТО вече получи официално одобрение от всички членки на двете организации.

Второ, Могерини и Столтенберг имат сериозни политически контакти. Например, при изготвянето на Глобалната стратегия за външната политика и политиката на сигурност на ЕС (съкр. на англ. „EUGS“), Могерини използва контактите си на Даунинг стрийт, за да осигури подкрепа от британското правителство за текста. Такава е нужна, тъй като референдумът за Брекзит все още не се бе състоял. В резултат, EUGS съдържа традиционните опорни точки на Лондон, тоест че НАТО е основната рамка за колективна отбрана в Европа, но също успява да защити тезата, че ЕС вече има ключова роля в

⁶⁸ Например: Martill, B. and Sus, M. 2018. Post-Brexit EU/UK security cooperation: NATO, CSDP+, or 'French connection'? *The British Journal of Politics and International Relations*. 20(4), pp. 846-863.

борбата срещу хибридните заплахи. С други думи, мрежата ѝ от политически контакти, позволява на Могерини да изработи текст, приемлив за всички заинтересовани страни.

Трето, Могерини и Столтенберг знаят кога да търсят подкрепа за своите идеи. Според Кингдън, предприемачите са търпеливи: те разпознават правилния момент за прокарване на дадена идея. Столтенберг и Могерини демонстрират умения в тази насока. Например, през 2015 г. Генералният секретар на НАТО прави визита в Европейския парламент, където представя как новите хибридни заплахи засягат не само НАТО, но и ЕС, и затова двете организации следва да сътрудничат. Столтенберг правилно разчита ситуацията, че Европейският парламент е подходяща входна точка за такъв дебат в рамките на ЕС, тъй като разнообразието от политически семейства в институцията я прави по-податлива към нови идеи за разлика от далеч по-единната Европейска комисия.

8. ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ ДУМИ

Анализът потвърди първоначалната ни хипотеза относно ролята на концепцията за хибридните заплахи по оста ЕС-НАТО и ни позволи да я детайлизираме. Преди да разгледаме този въпрос и приносите на дисертационния труд, ще обърнем внимание на един последен детайл: анализът бе съпроводен от четири приложения. Първото съдържа детайли около провеждането на дълбочинни интервюта в НАТО и ЕС. Второто приложение съдържа календар на всички публични събития по оста ЕС-НАТО между 8 юли 2016 г. и 10 юли 2018 г., тоест между първата и втората обща декларация на ЕС и НАТО. Предвид броя на събитията, календарът нагледно представя сериозната промяна в отношенията на организациите. Третото приложение съдържа кратък тълковен речник на различни нови теории, които напоследък добиват популярност във военната наука. Целта бе да позиционираме концепцията за хибридните заплахи в актуалните тенденции във военната наука. Четвъртото приложение съдържа разширен списък на „хибридните“ понятия в сферата на сигурността и отбраната. Основната цел на списъка бе да разкрие разнообразието от „хибридни“ понятия в науката и – като първа стъпка – да уеднакви техния превод на български език; последващи трудове могат да дефинират понятията. Последната част на трета глава даде пример в тази насока, дефинирайки поне 9 от тях.

Не на последно място, следва да уточним, че интервюирането на служители на ЕС и НАТО бе изключително важно за набавянето на ключови емпирични данни.

По-рано уточнихме, че основно предизвикателство пред анализа бе фактът, че част от разглежданите въпроси не са публична информация. Това бе валидно в по-голяма степен в контекста на НАТО отколкото на ЕС, тъй като архивите на НАТО се пазят в тайна за по-дълго време. В този смисъл, празнините в емпиричните данни трябваше да бъдат запълнени на базата на интервюта. В крайна сметка, тази стратегия проработи и, отвъд самото запълване на емпирични „дупки“, интервютата в ЕС и НАТО дадоха ценен поглед на „вътрешния човек“ в двете организации, отговорен за фасилитирането на процесите под въпрос. Например, в интервюто с ПГС Мисироли разбрахме, че именно висшият служител на НАТО е бил една от движещите сили за концептуалната промяна на понятийния апарат на хибридните заплахи, която води до разширяване на неговия аналитичен обхват. Това бе много важно откритие и, в този смисъл, призоваваме бъдещи научни разработки върху темата да направят опит за директен разговор със служителите на двете организации. Процесът в НАТО може да бъде стартиран чрез получаването на достъп до мултимедийната библиотека в щабквартирата, която е на разположение на изследователи след подаване на заявка. Опитът ни показва, че библиотеката често става арена за интересни дискусии между гости на щабквартирата и служители на НАТО.

ПРЕГЛЕД НА ПРИНОСИТЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

---

1. ВСТЪПИТЕЛНИ ДУМИ

Приносите на труда могат да бъдат разделени на две групи: научно-теоретични и практико-приложни. Най-напред, трудът направи научно-теоретични приноси в три посоки. Първо, разкрихме силните и слабите страни на модела на Кингдън; критичен преглед на теорията е рядко срещано явление в науката. Второ, направихме съществени открития относно ролята на концепцията за хибридни заплахи в разрастващите се отношения между ЕС и НАТО и, освен това, подкрепихме създаването на „родословно дърво“ на хибридни понятия в сферата на сигурността. Трето, представихме конкретни идеи за последващи трудове със сериозен потенциал. Те биха могли да се възползват от интердисциплинарния подход към темата, който този труд разработи и приложи успешно.

Практико-приложните приноси могат да бъдат групирани в четири посоки. Понякога, на базата на емпиричните открития, отправихме препоръки към четири групи: 1) заинтересованите страни в контекста на втория мандат на Тръмп; 2) служителите на ЕС; 3) служителите на НАТО; 4) българската администрация. Препоръките към ЕС, НАТО и България имаха две взаимно утвърждаващи се цели: 1) по-засилен диалог между ЕС и НАТО, който да доведе до 2) успешна борба с хибридни заплахи за евроатлантическия регион, включително за България. Следва да уточним, че борбата с хибридни заплахи налага повече усилия от разглежданите в труда; текстът се фокусира върху онези, които в най-голяма степен зависят от отношенията между ЕС и НАТО (тъй като те бяха обект на изследването) и пълноценната интеграция на България в двете организации.

2. НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧНИ ПРИНОСИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Откритията в анализа потвърдиха и дадоха допълнителен контекст на първоначалната хипотеза. Тук ще резюмираме въпросните научни открития, като така ще детайлизираме първоначалното становище. Най-напред обаче ще представим откритията върху модела на Кингдън, тъй като ние не само приложихме, а подложихме неговия модел на проверка.

Заклучения относно теоретичния модел на Кингдън

Изведохме важни изводи относно модела на Кингдън, които бяха убягнали на другите трудове, прилагащи неговите идеи. Тези изводи (по-долу групирани според идеята на Кингдън, към която се отнасят) представляват научна иновация. **Най-напред, можем да изтъкнем три предимства и един недостатък на „потока на политиките“.** Този елемент от модела обяснява как една идея се заражда и оцелява, за да се превърне в решение на определен проблем. По тази причина, този елемент бе основен теоретичен инструмент в по-голямата част на анализа. Първо, схващанията на Кингдън за процеса по създаване на политики, стратегии и концепции ни подтикнаха да разучим всички взаимовръзки между понятийния апарат на хибридни заплахи, други сходни термини, както и различните усилия на ЕС и НАТО за отбрана срещу въпросните заплахи. Само благодарение на този подход успяхме да разберем емпиричната картина в дълбочина. Второ, Кингдън бе прав, че след като попадат в общественото пространство, идеите,

заложен в термина „хибридни войни“, ще станат обект на сериозни дискусии. Трето, Кингдън ни въоръжи с полезни индикатори, за да оценим коя рамка за сътрудничество между ЕС и НАТО носи по-сериозен потенциал да сближи двете организации. Въпреки трите предимства на модела, Кингдън надценява нуждата от колективен консенсус по определен въпрос по цялото протежение на експертната общност. Според него дадена идея би се превърнала в реална политика, единствено след като премине успешно през ситото на експертната общност. Анализът показва, че въпросната общност съвсем не е хомогенна и е по-уместно да се прави разлика между двата ѝ основни компонента, тоест академичите и практиците. Двете групи невинаги споделят едно мнение по даден въпрос и в случай на разминаване, експертите, които работят в ЕС и в НАТО или на национално ниво в дадено ведомство, имат много по-голямо влияние дали една идея ще се превърне в реална политика. Кингдън не прави подобно уточнение. Все пак, с относителна лекота, ние успяхме да превъзмогнем този недостатък на модела, разглеждайки двете съставни части на експертната общност поотделно. В резултат, докато силните страни на теорията доведоха до ценни изводи, слабостите ѝ не попречиха на анализа по съществен начин.

Относно „потока на проблемите“, можем да посочим поне едно предимство и един недостатък. От една страна, Кингдън твърди, че естеството на законодателните промени зависи изцяло от начина, по който проблема, който въпросните законодателни промени адресират, бива категоризиран. Анализът потвърди тази идея. От друга страна обаче, Кингдън не бе предвидил появата на няколко различни извънредни събития, всяко от които предефинира миграцията по различен начин. Този недостатък може да бъде отдаден на факта, че Кингдън създава теоретичната си рамка за анализ на национални, а не международни процеси; вторите покриват по-обширна територия и съответно – чисто статистически – рискът от повече извънредни събития се увеличава експоненциално.

Друг елемент е „потокът на политическата среда“ или най-абстрактната част на модела. Макар да не е особено конкретен обаче, Кингдън даде полезни насоки за идентифициране на ключовите фактори, които влияят върху политическата среда. Това бяха общественото мнение, политическите действия от страна на различни играчи, както и смените на правителствено ниво. Тези разсъждения дадоха добра обща рамка, а за нас остана да подберем по един казус като представител на всяка категория. В резултат, направихме открития относно Брекзит, стратегическата автономност на ЕС и победата на Тръмп през 2016 г. Въпреки това, употребата на модела не бе лишена от проблеми. Например, общественото мнение по някои международни въпроси е трудно измеримо, тъй като те са „по-далеч“ от хората, бидейки твърде специфична материя.

Не на последно място, анализът върху политически предприемачи по оста ЕС-НАТО бе извършен без особени проблеми. В този смисъл, равносметката е, че този труд е доказателство за обяснителната сила на модела в контекста на международните отношения, дори в началото Кингдън да го разработва за американската действителност. В този смисъл, завършваме с очакване, че нашите изводи ще овластят бъдещи анализи да приложат теорията на Кингдън, вземайки предвид идентифицираните от нас силни страни на модела и предложените начини за минимизиране на слабостите на теорията.

Заклучения относно концепцията за хибридните заплахи

Анализът на емпиричните данни потвърди първоначалната ни хипотеза относно ролята на понятието „хибридни заплахи“ по оста ЕС-НАТО. Нека припомним обаче, че освен хипотеза, въведението също разработи два възможни сценария за развитието на диалога между ЕС и НАТО. Емпиричните открития до голяма степен потвърдиха втория

сценарий, който предвиди, че диалогът между ЕС и НАТО бележи значим напредък в резултат на „перфектна буря“ от най-различни фактори. **По-конкретно, три основни фактора обуславят отварянето на политически прозорец за съществена промяна в отношенията между ЕС и НАТО, а четвърти фактор играе поддържаща роля в оползотворяването на създалата се възможност или, с други думи, в постигането на конкретни резултати по оста между двете международни организации.** Бихме могли да разούμεираме въпросната „перфектна буря“ по следния начин: 1) ЕС и НАТО са изправени пред извънредно сериозен и в същото време трудно разрешим проблем за сигурността, тоест кризата с бежанци и мигранти; 2) специфичната политическата среда, включително в три от основните властови центрове на международно ниво – Вашингтон, Лондон и Париж – мотивира консолидацията на различни политически, икономически и военни усилия в полза на отбранителната политика на Запада; 3) налице е гъвкава рамкова политика за сътрудничество между ЕС и НАТО, вдъхновена от концепцията за хибридни заплахи и съответните усилия за противодействие на този феномен; 4) не на последно място, начело на секретариатите на ЕС и НАТО застават влиятелни личности, които възприемат идеята за засилено сътрудничество между двете организации и, още повече, поддържат създалата се политическа инерция. Всички тези фактори водят до пробив по оста ЕС-НАТО чрез нови институционални формати и общи задачи. Тоест, всички четири фактора са взаимно утвърждаващи се и в отсъствието на който и да е от тях промяната в диалога между ЕС и НАТО вероятно щеше да бъде под въпрос.

Въпреки това, концепцията за хибридни заплахи и свързаните политики за тяхното противодействие имат по-особена и важна роля в този процес, тъй като те представляват ключовият посредник в отношенията между ЕС и НАТО, който вдъхновява конкретните стъпки за потушаване или поне заобикаляне на дългогодишните различия между двете международни организации. Концепцията отправя убедителен призив за засилено гражданско-военно сътрудничество, в което от една страна е нужна военна поддръжка на гражданските власти, а от друга – гражданска подкрепа за военните операции, както и отбранителната политика в нейната цялост. Този наратив се оказва много ефективен политически, оперативен и юридически инструмент за смекчаване на традиционните разногласия по оста ЕС-НАТО. Категоричен пример за специфичната роля на новия понятийно-терминологичен апарат е учредяването на Центъра за върхови постижения в противодействието на хибридни заплахи в Хелзинки; Центърът дори успява да събере под един покрив Турция и Кипър, които са двете страни на основния вектор на политическо напрежение между ЕС и НАТО. В този смисъл, пакетът от мерки срещу хибридни заплахи не отговаря на традиционната дефиниция за публични политики, а влиза в ролята на рамкова политика или поне координационен механизъм, който създава условия за съвместна работа и допирни точки между ЕС и НАТО. Въз основа на тези открития, можем да изведем три финални научни извода като обобщение относно ролята на концепцията за хибридни заплахи по оста ЕС-НАТО.

Първо, направихме важни открития върху ролята на рамковите политики. Въпреки по-специалната роля на концепцията за хибридни заплахи по оста ЕС-НАТО, изследването разкри, че една рамкова политика сама по себе си е недостатъчна за осъществяване на действителни промени в статуквото. Нужни са подходяща политическа среда, както и конкретни проблеми, които да влязат в ролята на сигнали, че статуквото вече не отговаря на нуждите на обществото. Политическите системи реагират на тези дразнения, прокарайки определена обществена промяна. Концепцията за хибридни заплахи представлява рамкова политика и координационен механизъм за съвместни действия от страна на ЕС и НАТО. В отсъствието на концепцията, общи усилия между двете организации нямаше да бъдат

възможни по редица въпроси. По пътя на логиката обаче, въпросната рамкова политика би била „активирана“ единствено в присъствието на конкретен казус или проблем за разрешаване. В нашия случай, въпросният тригер е кризата с бежанците и мигрантите в Средиземно море. Анализът разкри, че тя действително е един от важните фактори за промяната в отношенията между ЕС и НАТО. Хипотетично дори може да се заключи, че тя е единственият фактор в обновения диалог между двете организации. Такова твърдение обаче бива опровергано от факта, че освен оперативното си сътрудничество в Средиземно море, ЕС и НАТО преобразяват диалога си по много други направления, които нямат директно отношение към кризата с бежанци и мигранти. Тук играе роля концепцията за хибридни заплахи, която поставя останалите въпроси на дневен ред (напр. киберотбрана, научноизследователска дейност и изграждане на капацитет на държави-партньори) и създава рамка за дългосрочно сътрудничество между ЕС и НАТО.

Второ, трудът демонстрира разликите между науката и практиката. Тоест, дори дадена концепция или понятие да имат сериозни недостатъци от научна гледна точка, това не означава непременно, че въпросната концепция няма да сработи на практика. Дадена концептуална слабост на научна гледна точка може да се превърне в практическо предимство, ако вземем предвид проблемите, с които служителите в националните и международните администрации се срещат всеки ден. Като страничен резултат от анализа върху основния въпрос по-горе, разкрихме, че мнението на учените и това на служителите в администрациите нерядко се разминава по дадени въпроси. Това не е изненадващо, предвид комплексните процеси в публичните политики. Нашият научен принос по-скоро се отнася до разобличаването на конкретните причини за различията между учените и бюрократите. Тоест, те се дължат на различните проблеми, които двете половини на експертната общност срещат. Докато основната цел на учените е да създадат концепции, понятия и теории, които да улавят емпиричната реалност по безпристрастен начин, задачата на бюрократите в ЕС и НАТО е да придвижат дадени политики на базата на текущата геополитическа среда. Последните трябва да влязат в ролята на медиатор между стратегическите интереси на различните държави-членки и да успеят да прокарат онези политики, които отговарят на текущите нужди на организацията. В този контекст, служителите в специализираните международни администрации се нуждат от гъвкава политическа и юридическа рамка, която да използват в преговорите с държавите-членки. В резултат, често пъти те не могат да копират дадена научна концепция и да я приложат наготово, а са принудени да я напаснат спрямо специфичните си потребности. Понятието „хибридни заплахи“ е типичен пример. Служителите в ЕС и НАТО се възползват от факта, че оригиналното понятие на Хофман размива установените военни категории, но засилват този аспект на концепцията до степен, в която той се превръща в слабост от научна гледна точка. Иначе казано, докато учените полагат усилия да конкретизират понятието, служителите в ЕС и НАТО разширяват аналитичния му обхват, за да може понятиятният апарат да обхване разните геополитически интереси на държави-членки. Ползи има и от двете усилия: резултатът е понятието „хибридни заплахи“, с което днес боравят стотици политици, анализатори и военнослужещи, и което вдъхва живот на диалога между ЕС и НАТО.

Тук можем да обърнем внимание на една концепция, която напоследък се котира на Запад: „професор от практиката“ (на англ. „professor of practice“). Предвид извода по-горе, че научните среди и практиците работят по еднакви проблеми, но с по-различна мотивация и гледна точка, би било подходящо да се създаде мост между двете части на експертната общност, чрез който учени и практики да обменят знания, опит и дори да се ротират на определен период. Подобни усилия биха обогатили научното познание и същевременно усъвършенствали конкретни политики и практики в националните и

международните администрации. Концепцията за професор от практиката предлага точно такава връзка между науката и работата в публичния и частния сектор. Тя създава механизъм, въз основа на който експерти с дългогодишен професионален опит в дадена сфера могат да участват в академичния живот без към тях да има изисквания да преминават през всички нива на академично израстване. Концепцията защитава идеята, че техният дългогодишен опит в практиката е ценно познание, дори то да не е било обект на постоянна научна проверка от колеги-изследователи, каквато е традиционната практика в научните среди. Надеждата е, че такава „инфилтрация“ на практически познания в академичните дискусии би могла да доведе до разблокиране на някои научни спорове и до създаване на нов импулс за иновативни интердисциплинарни изследвания.

Трето, в опит да внесем повече терминологична яснота, ние позиционирахме концепцията за хибридните заплахи спрямо останалите хибридни понятия във военната наука, както и спрямо други известни термини, разработени във връзка с актуалните заплахи за сигурността.

Първо, направихме задълбочен анализ на основните въпроси свързани с концепцията и съпоставихме нейните основни послания с идеите, които други сходни понятия носят. В тази връзка, съставихме терминологичен речник (в Приложение 3), който съдържа други 20 сходни понятия. Речникът предложи превод на въпросните понятия на български език, тъй като някои от тях тепърва навлизат в българския речников запас. Второ, по този начин разкрихме, че хибридните заплахи са производно понятие на хибридните войни, което първо се налага като отделна категория в науката и практиката. В този смисъл, вместо да опитваме да изградим по-съвършена дефиниция на явлениято, подходихме по-иновативно, като картографирахме хибридните понятия във военната наука. Много учени виждат нуждата от въвеждането на повече терминологичен ред в концепцията. Те обикновено вярват, че могат да разрешат тази задача, като направят нов прочит на понятието с надеждата, че той ще бъде толкова авторитетен, че ще сложи край на разгорещените дискусии около концепцията. Въпреки добрите им намерения, често пъти усилията им не са твърде продуктивни, тъй като водят до прибавянето на поредното ново хибридно понятие или дефиниция към вече голямата опашка от разнородни идеи. Затова нашият принос не бе във формата на нова дефиниция. По-полезно бе да съставим „родословно дърво“ на хибридните понятия във военната наука, за да подпомогнем дискусиата по какво те си приличат и по какво се различават. В литературата съществуват и други опити за съставяне на подобна терминологична справка; целта на този труд бе да надгради предходните усилия до нов концептуален мащаб, идентифицирайки редица нови хибридни понятия, които напоследък спонтанно се налагат в научната литература и в публицистиката. В допълнение, изследването даде теоретична дефиниция на всяко отделно хибридно понятие, но също така илюстрира неговите специфични особености въз основа на конкретен емпиричен казус.

Предложения за бъдещи научни трудове

Този труд демонстрира ползите от интердисциплинарния подход в провеждането на научни изследвания. Ние застъпихме границите на военната наука, както и на науката за публичните политики. Можем да отворим две ползи от употребата на този подход в бъдещи изследвания, които засягат същата или подобни тематики. Първо, благодарение на интердисциплинарния подход успяхме да разрешим няколко сложни изследователски проблема по систематичен начин. Например, така успяхме да направим сравнение между механизма за управление на кризи „Берлин Плюс“ с концепцията за борба с хибридните заплахи. Военната наука не разполага с методи за извършване на такъв политически анализ, докато публичните политики ни овластиха да го направим. Второ, увеличихме

валидността и надеждността на труда. Например, анализът на данни, касаещи повече от една сфера, увеличиха неговата истинност. По-точно, трета глава, в която изследвахме произхода на понятието „хибридни заплахи“, анализира концепции от военната наука и от публичните политики; иначе казано, текстът представлява интерес за по-разширена група от учени, които евентуално могат да репликират анализа. В резюме, препоръчваме бъдещите трудове по темата да се придържат към интердисциплинарния научен подход.

Настоящото изследване се фокусира върху ролята на концепцията за хибридните заплахи по оста ЕС-НАТО. **Естествената следваща изследователска стъпка е да бъдат анализирани останалите фактори в по-сериозна дълбочина. Първата група от фактори се отнасяше до политическата среда, в която актьорите оперират.** В тази посока, можем да предложим три конкретни проблема, които бъдещи изследвания да разгледат. Първо, те могат да анализират в дълбочина политическите и правните рамки на излизането на Великобритания от ЕС, за да установят дали идеята на Лондон да съгради „специално партньорство“ с ЕС след Брекзит се е осъществила. Така ще се анализира доколко Лондон продължава да упражнява влияние върху европейските процеси в сферата на сигурността, което би имало отзвук по оста ЕС-НАТО. Второ, последващи трудове могат да анализират, доколко политическата реторика за нуждата от европейска стратегическа автономност влияе върху постигнатия институционален баланс между ЕС и НАТО. Редица европейски лидери продължават да се възползват от въпросната политическа реторика. Например, през 2024 г. Урсула фон дер Лайен опита да мобилизира подкрепа за втори мандат начело на Европейската комисия, реферирайки към въпросния политически проект. Трето, има нужда от научни разработки, които се фокусират върху действията не на американския президент, а на другите политически играчи в САЩ и как техните усилия рефлексират върху отношенията между ЕС и НАТО. Настоящият труд нямаше възможност да разгледа в детайл политиката на американския Конгрес по отношение на иска за 2% от БВП за отбрана, който – както стана ясно – има отражение не само върху НАТО, но и върху отношенията между НАТО и ЕС. Анализът уточни, че Конгресът на САЩ е приел закон, който забранява на Белия дом еднолично да прекрати членството на държавата в НАТО. В този смисъл, висшият законодателен орган със сигурност има роля в процесите и тя следва да бъде задълбочено анализирана.

Втората група от фактори представляват общите предизвикателства за сигурността, пред които ЕС и НАТО се изправят. Тоест, могат да бъдат анализирани последните развития в Украйна и Близкия Изток. От една страна, войната в Украйна има консолидираща роля по оста ЕС-НАТО. Още в първите часове на руската офанзива, ЕС и НАТО проведоха обща пресконференция, осъждайки агресивната война на Русия. От друга страна, конфликтът в Близкия Изток към момента не води до особена политическа консолидация на Запад. Той създава ситуация, в която западните държави трябва да отстояват позициите си на два „фронта“, дори това да е в геополитически план, а не на базата на действителни военни действия. Това налага известна доза приоритизация, което неминуемо води някакви политически разногласия. Освен това, не всички страни разглеждат отговора на Израел на атаките от 7 октомври 2023 г. по идентичен начин.

В допълнение, бъдещите трудове биха могли да разгледат и концепцията за когнитивните войни. В изследването стана ясно, че убедителният призив за засилено гражданско-военно сътрудничество, който концепцията за хибридните заплахи отправя, е много ефективен инструмент за задълбочаване на отношенията между ЕС и НАТО. Нов анализ би могъл да потърси дали и други концепции от военната наука имат потенциал да влязат в тази институционална роля. Понятиятният апарат на хибридните заплахи има особена история и структура, така че репликирането на неговия успех по оста ЕС-НАТО

е предизвикателство. Все пак, съществува едно понятие, което е кандидат да надгради постигнатото. Това са така наречените когнитивни войни (на англ. „cognitive warfare“). Точно както „хибридните заплахи“, „когнитивните войни“ призовават към обединение на военни и граждански усилия, тъй като новите когнитивни бойци не дискриминират между военните и гражданските цели, а имат холистичен подход, целящ да деградира рационалния начин на мислене на цялото общество. Бъдещи научни трудове следва да направят задълбочена съпоставка между „хибридните заплахи“ и „когнитивните войни“, за да анализират дали вторият термин може да надгради отношенията между ЕС и НАТО. Изследванията следва да разкрият дали понятието „когнитивни войни“ няма да се окаже неприемливо за употреба в ЕС, предвид милитаристичната си окраска, и – точно както „хибридните войни“ – ще претърпи терминологична метаморфоза в посока „когнитивни заплахи“. Такава промяна би намалила аналитичната стойност на термина, но вероятно би създала повече пространство за институционални маневри между ЕС и НАТО.

3. ПРАКТИКО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Преди да формулираме няколко конкретни препоръки за практиката, направихме кратка прогноза за бъдещите отношения между ЕС и НАТО въз основа на откритията на този анализ. По-конкретно, съществуват два важни въпроса, на които трябваше да отговорим, за да сме максимално изчерпателни в съветите си. **Първо, обратим ли е същественият напредък, който ЕС и НАТО са успели да постигнат в диалога си?** Изследването представи няколко аргумента в подкрепа на тезата, че положителните тенденции по оста между ЕС и НАТО са устойчиви, дори в хипотезата, че дадена влиятелна политическа личност в бъдеще се опита да разстрои създадените междуинституционални механизми. Например, дори Доналд Тръмп, който на пръв поглед се опита да наложи изолационистка политика по време на първия си мандат, преформатира своите политически послания или поне реални действия по адрес на трансатлантическите отношения; в противен случай, съществуваше реален риск САЩ да изгуби европейския пазар. В резултат, Тръмп всъщност индиректно заздравя, а не разстрои диалога между ЕС и НАТО.

Нека направим едно уточнение: обективният извод, че към настоящия момент ЕС и НАТО вече са преоткрили своите отношения в редица сфери, не значи, че усилията на политическите предприемачи, ангажирани със задачата да подобрят диалога между двете организации, следва да приключат. Вземайки сътрудничеството между ЕС и НАТО за даденост не би била успешна стратегия в ежедневната експертна работа. Напротив, отговорниците да трансформират диалога между двете организации следва да продължат да търсят поводи за стратегическото и оперативно сближаване между ЕС и НАТО, за да надградят постигнатите резултати. Например, изглежда, че пълномащабната война на Кремъл срещу Украйна има допълнителен сплотяващ ефект върху евроатлантическата общност. Руските зловредни операции срещу Запада (напр. вмешателство в изборния процес и посегателства срещу енергийната инфраструктура) също следва да насърчават по-нататъшната интеграция между държавите-членки от ЕС и НАТО. Препоръките за практиката, разгърнати в края на труда, съдържат конкретни предложения как диалогът между ЕС и НАТО може да бъде продължен в полза на борбата с хибридните заплахи.

Второ, съществува ли възможност ЕС и НАТО да постигнат още по-високо ниво на съгласуваност? Нека започнем от по-деликатните области от оперативна гледна точка като системите за командване и контрол. Обективната оценка е, че към момента тази задача е несъвместима с политическите реалности и, по-конкретно, отношенията между Кипър и Турция. Все пак, отвъд по-деликатните сфери, една възможност за по-

нататъшно сътрудничество е моделът на „центровете за споделени услуги“. Идеята е да се споделят дигитални, финансови и кадрови ресурси в по-малко деликатни сфери с цел оптимизация на разходите. Групата на Световната банка, състояща се от пет институции, прилага такъв подход. В известен смисъл, Европейският център за върхови постижения в борбата с хибридни заплахи, който извършва научна дейност в подкрепа на усилията на ЕС и НАТО за борба с тези заплахи, вече играе ролята на център за споделени услуги. Докладите, които Центърът произвежда, биват употребявани от двете организации, като по този начин те споделят и оптимизират научноизследователските си ресурси. НАТО и ЕС притежават богата мрежа от центрове за върхови постижения, които могат да бъдат трансформирани в центрове за споделени услуги по оста между двете организации. Все пак, подобна трансформация ще изисква сериозна политическа воля и – дори тя да е налична – ЕС и НАТО биха се ангажирали да споделят ресурси само в по-лесносмилаеми направления от политическа гледна точка, които не включват по-деликатни оперативни въпроси. **Затова, можем да обобщим, че ЕС и НАТО са успели да изградят устойчив модел на сътрудничество, който няма времеви ограничения, но все пак има таван що се отнася до по-чувствителни сфери на работа като командване и контрол.**

Общи препоръки по отношение на втория мандат на Доналд Тръмп

Преди да пристъпим към препоръките как ЕС и НАТО могат да заздравят диалога си допълнително в контекста на хибридните заплахи, нямаше как да не обърнем внимание на повторната победа на Тръмп и нейното значение за бъдещето на трансатлантическите отношения. Като израз на извода по-горе, че постигнатият напредък в диалога между ЕС и НАТО е устойчив, защитихме тезата, че въпреки високите политически емоции около втория мандат на Тръмп, той е относително предвидим играч, с който европейските държави биха могли да работят, ако изградят правилен подход. Откритията в настоящият труд биха помогнали в изработването на такава стратегия. Притесненията на някои европейски държави по отношение на бъдещото управление на Доналд Тръмп са валидни предвид голямата политическа драма, която американският президент внесе на международната сцена по време на първия си мандат. Въпреки това, емпиричните разкрития на настоящия труд би следвало да внесат известно спокойствие: те недвусмислено показаха, че Доналд Тръмп не е ирационален играч, с който е невъзможно да се изгради предвидим диалог. Тоест, ако се абстрахираме от необичайната му политическа реторика, има обективни начини за поддържане или дори допълнително заздравяване на трансатлантическите отношения. Тоест, в контекста на управлението на Тръмп е важно да се прави ясна разлика между политическата драма и реалните действия. Например, въпреки острата реторика на републиканеца по адрес на несправедливото разпределение на разходите в НАТО, по време на първия си мандат той увеличи европейското перо на бюджета на Пентагона.

Следователно, европейците биха могли да изградят опортюнистичен подход в отношенията си с Вашингтон, основавайки се на разбирането, че Тръмп е транзакционен играч, чийто първи и основен интерес е търговският баланс на САЩ. Един от ключовите фактори, които наклониха везните в полза на Тръмп през 2024 г., със сигурност са обещанията на републиканеца относно икономиката. В този смисъл, дори по време на втория си и последен мандат Доналд Тръмп да е още по-фриволен в международен план, неговото политическо наследство ще зависи от икономическото благополучие на САЩ, което би било невъзможно в случай на пълно отчуждаване от европейските пазари. В този смисъл, един трезвен европейски подход по отношение на Тръмп би могъл да се формира на базата на нова търговско-икономическа сделка между

Вашингтон и Брюксел. Преговарянето на съществуващите споразумения със САЩ крие рискове, но подобна сделка би могла да бъде използвана като гаранция, че както ЕС ще продължи да фаворитизира САЩ в търговската си политика, така и Вашингтон ще продължи да включва Европа под своя ядрен чадър и твърда военна сила. Само ден след повторната победа на Тръмп, реномираното издание Политико докладва, че въпросната идея вече набира последователи в Брюксел⁶⁹. Месец по-късно пък, бивш висш служител на Международния секретариат на Алианса публикува статия в Атлантическия съвет, в която предложи създаването на специална „Международна банка за отбрана, сигурност и устойчивост“ (на англ. „Defence, Security and Resilience Bank“), която също носи идеята за по-нататъшна интеграция между икономическия, търговския и отбранителния сектор в евроатлантическата общност⁷⁰. Откритията, направени в рамките на този труд относно първия мандат на Тръмп, дадоха основание за подкрепа на подобни инициативи.

В резюме, играчите в евроатлантическите отношения не следва да преекспонират евентуалните негативни последици от управлението на Тръмп, а да потърсят подходяща стратегия, основана на обективни факти, как да работят с неговата администрация. Този труд представи поне част от тези факти. В допълнение, Тръмп не е единственият фактор, определящ външната политика на САЩ (напр. важна роля има и американският Конгрес, без подкрепата на който САЩ не може да напусне НАТО); освен това е възможно след четири години президентът на САЩ да бъде демократ, който води противоположни на Тръмп политики. По същество, президентът на САЩ е временен служител и какъвто и да бе резултатът на 5 ноември 2024 г. Европа е изправена пред няколко сериозни въпроса относно своето стратегическо развитие. Трудът разкри, че тенденциите към момента са европейската стратегическа автономност в сферата на сигурността и отбраната да бъде интегрирана със структурите на НАТО, а не да бъде изградена изцяло извън Алианса. В този смисъл, отношенията на ЕС и НАТО ще продължат да бъдат важна тема за разговор, от който зависи успешната отбрана срещу новите заплахи за сигурността. Конкретните препоръки по-долу представят как тези отношения могат да бъдат задълбочени.

Препоръки към ЕС

Първо, що се отнася до подобряването на вътрешната координация между всички институции и държави-членки на ЕС, следва да се оцени дали съществуващите политики в сферата на сигурността реферират към хибридните заплахи по начин, който се възползва от потенциала на концепцията. Добра възможност за направата на въпросната оценка са чадърните инициативи на ЕС, които касаят много на брой процеси. Пример за това е Европейската зелена сделка, която е сред горещите теми за разговор. Още повече, между климата и хибридните заплахи съществуват естествени допирни точки, тъй като изменението на климата води до по-голямо хибридизиране на днешните конфликти⁷¹. В този смисъл, Европейският зелен пакт е добра възможност да

⁶⁹ **Gijs, C.** 2024. EU's trade war nightmare gets real as Trump triumphs. Politico [online]. <https://www.politico.eu/article/eu-trade-war-donald-trump-elections-triumphs-board-tariffs-transatlantic-relations/> [Accessed 11 November 2024].

⁷⁰ **Murray, R.** 2024. How a new global defense bank—the ‘Defense, Security, and Resilience Bank’—can solve US and allied funding problems. Atlantic Council [online]. <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/how-a-new-global-defense-bank-can-solve-us-and-allied-funding-problems/> [Accessed 2 January 2025].

⁷¹ **Банков, Б.** 2023. Изменят ли се хибридните войни заради изменението на климата? Сборник с доклади от Докторантски четения. Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Философски факултет [онлайн]. <https://research.uni-sofia.bg/handle/10506/2659> [Прегледан 1 декември 2024].

направим концепцията за хибридни заплахи още по-видима, с което да насърчим нуждата от допълнителна колаборация по въпросите в сферата на сигурността.

Второ, в случай че ЕС направи допълнителни усилия да подкрепи НАТО в изпълнението на ангажимента за 2% от БВП, то това би заздравило отношенията между САЩ и Европа още повече. Например, Стратегията за европейска отбранителна промишленост не разглежда целта за 2%, макар въпросната дискусия да има естествено място в документа. Текстът съдържа ясни послания по адрес на НАТО – че Алиансът е основата за колективна отбрана – но пропуска целта 2%. Политическите предприемачи, ангажирани с подобряването на диалога на ЕС и НАТО, могат да използват следващата итерация на Стратегията, за да прокарат допълнителни текстове относно 2% за отбрана, обвързвайки бюджета със зачестилите хибридни прояви. Подобни препратки биха били приветствани от САЩ и биха имали положителен ефект по оста ЕС-НАТО.

Трето, ЕС трябва да продължи развитието на мултимодални оперативни способности в конкретни нетрадиционни сфери на военното дело. Подобни усилия биха създали допълнителна увереност у Франция, че Европа отстоява своята роля в сферата на сигурността и отбраната. Освен придобиване на оперативна готовност за мултимодални операции, Западът трябва да създаде способности, които да смущават оперативната съвместимост между различни части на дадени вражески сили. В немалка степен, това е задача на силите за специални операции, но в допълнение са необходими средства за провеждане на кибер, електронни и психологически операции. Европейската агенция за отбрана отбелязва нуждата от интеграция между кибер и психологическите операции, но не е ясно дали държавите-членки са последвали въпросната препоръка. По това направление, агенцията би могла да работи по общи проекти с Агенцията на НАТО за поддръжка и снабдяване (на англ. „NATO Support and Procurement Agency“).

Не на последно място, ЕС следва да подобри ситуационната си осведоменост посредством по-сериозен обмен на информация с държави-партньори, включително Турция. Това би създадо допълнителни предпоставки за постепенното подобряване на сложните отношения между Анкара и Никозия. Според анализа, друг отличителен белег на хибридни заплахи е тактиката да останат незабелязани. В този смисъл, важни са системите за наблюдение и синтез на различни разузнавателни продукти. Например, радиоелектронното разузнаване (на англ. „signals intelligence“) следва да се комбинира с агентурно разузнаване (на англ. „human intelligence“). За тази цел са нужни най-различни по произход и вид източници. Политическите предприемачи, които работят в полза на диалога между ЕС и НАТО и борбата с хибридни заплахи, могат да използват войната в Украйна като претекст, че ЕС трябва да подпише специално споразумение с Турция за обмен на данни, придобити от открити и закрити източници. Турция разполага с много добри системи за наблюдение на Черно море, които могат да послужат на ЕС в измерване на хибридни рискове в Черноморския регион в резултат на войната срещу Украйна.

Препоръки към НАТО

Първо, следва да се оцени дали не могат да бъдат направени подобрения в текущата институционална структура на НАТО, включително в щабквартирата, които да реализират ползите от употребата на концепцията за хибридни заплахи в по-голяма степен. Ако оценим текущата институционална аранжировка в щабквартирата на НАТО, бихме заключили, че тя има нужда от известни подобрения. Например, според сайта на Алианса, една дирекция („Innovation, Hybrid and Cyber Division“) се занимава с въпросите относно хибридни заплахи, а съвсем друга („Defence Policy and Planning

Division“) с увеличаването на устойчивостта на критичната инфраструктура. За разлика от това разпределение на труда, НАТО твърди, че двете пера са свързани. В този смисъл, институционална реформа, която да ги събере в един екип, би могла да бъде полезна.

Второ, НАТО следва да направи опит да ангажира ЕС не само в ученията от тип „симулативни игри“, но също в полеви учения с хибридни сценарии. Участие на ЕС във военни учения би дало повече яснота как двете организации разпределят задачите си при провеждането на съвместни мултимодални операции. САЩ би приветствал повече яснота в тази посока. След 2017 г. НАТО и ЕС редовно провеждат паралелни и координирани учения по управление на кризи. Както анализът разкри, тези учения, по-познати като РАСЕ, са симулативни игри (на англ. „tabletop exercise“), тоест те не включват транспорт и експлоатация на военна техника в реална среда. Съответно, те срещат ограничения и не идентифицират силните или слабите страни на въоръжените сили в същата степен, както традиционните военни учения. С други думи, следващата важна стъпка би била провеждането на съвместни военни учения между НАТО и ЕС.

Трето, следва да се създаде повече политическо пространство за създаване на „европейски стълб“ в рамките на НАТО, който да интегрира интересите на Париж по по-устойчив начин. В НАТО не съществува практика да се създават официални или неформални подформати на някакъв принцип, който разделя съюзниците на съставни части. В този смисъл, служителите на НАТО следва да създадат по-голямо политическо пространство за изграждане на „мини“ коалиции, които са от интерес за дадена група от държави, но не пречат на останалите. Изследването разкри, че идеята за стратегическата автономност на Европа вече е довела до създаване на такова неформално пространство в рамките на НАТО, по-познато като „европейския стълб“ на Алианса. Служителите на НАТО следва да насърчават подобен подход, защото той би могъл да доведе до по-голяма увереност у страни като Франция, че техният глас за повече автономност на Европа може да се чуе в рамките на НАТО, а не единствено *извън* него. Подобен подход би помогнал, както за вътрешната кохезия на организацията, така и в отношенията между НАТО и ЕС. Добър повод за прокарване на тази идея е срещата на върха на НАТО през 2025 г. в Хага, един от неутралните символи на международните отношения. Впрочем събитието в Хага е критично важно, тъй като е първата среща на върха на НАТО по време на втория мандат на Тръмп, както и първата среща на върха за новия генерален секретар на Алианса Марк Рюте. Както анализът доказва, действията на генералния секретар на НАТО са ключови, тъй като този висш пост влиза в дефиницията на важен политически предприемач. Към момента, изглежда, че Рюте би искал да продължи реториката на своя предшественик за засилен диалог с ЕС. Бившият нидерландски министър-председател демонстрира тези си амбиции по време на своята визита в Европейския парламент през януари 2025 г., когато призова ЕС да интегрира Северна Америка в своята отбранителна индустрия⁷².

Четвърто, следва да се увеличи броят на източниците на информация с цел подобряване на ситуационната картина. В тази насока, следва да се упражни по-голям политически натиск в полза на подписването на „Партньорство за мир“ между НАТО и Кипър. Обогатената ситуационна картина е ключово „оръжие“ в борбата срещу хибридните заплахи. В тази посока е естествено НАТО да подпише споразумение за обмен на информация с Кипър; това споразумение е рутинен елемент от рамковата програма „Партньорство за мир“ (ПЗМ), която НАТО предлага на партньори. Проблемът тук е, че от години Турция блокира участието на Никозия в ПЗМ. В момента обаче има

---

⁷² **Reuters.** 2025. NATO chief Rutte warns EU against defence industry 'barriers'. [online]. <https://www.reuters.com/world/europe/nato-chief-rutte-warns-eu-against-defence-industry-barriers-2025-01-13/> [Accessed 15 January 2025].

неповторима възможност да се упражни по-сериозен натиск върху Анкара в полза на допускането на Кипър в ПЗМ, тъй като островната държава се превърна в „портал“ към конфликта в Близкия Изток. В този смисъл, дори Турция има стратегическа полза от обмен на информация с Кипър, тъй като двете държави граничат със задълбочаващата се криза в Близкия Изток, която генерира редица хибридни заплахи в региона.

Препоръки към България

Препоръките към българската държава по-долу целят да подобрят противодействието на хибридните заплахи чрез активно участие на България в ЕС и НАТО. Въпреки това, започнахме с няколко думи за вътрешната организация в България относно борбата с хибридните заплахи. **Към този момент България няма достатъчен капацитет в борбата с хибридните заплахи. Нужни са няколко стъпки, които да създадат условия за увеличаване на този капацитет. Най-напред, Министерски съвет следва да приеме Национална стратегия за противодействие на хибридните заплахи.** Стратегията може да бъде изработена по модела на НАТО, стъпвайки на три елемента: подготовка, възпиране и отбрана. Освен това, България може да назначи Национален координатор по противодействието на хибридните заплахи и да учреди Национален координационен механизъм, който координаторът да председателства. Важно условие за успешното изпълнение на тези функции е те да бъдат под Министерски съвет, а не под конкретно ведомство, за да може по-лесно да се ангажира вниманието на различните министерства и да се гарантира политическата приемственост на решенията. В този смисъл, хипотетичният Национален координатор следва да сътрудничи с Националния координатор по киберсигурност, председателя на Държавна агенция "Разузнаване", посланика за специални поръчения за изграждане на устойчивост и други ключови позиции с отношение към борбата с хибридните заплахи. Отвъд това, препоръките по-долу представят как София би могла да вземе активно участие в една общоатлантическа отбрана срещу хибридните заплахи. За да бъде успешно, участието следва да е системно и изградено на базата на ясни срокове и отговорници за изпълнението на задачите.

Първо, България следва да инвестира в подготовката на експертни кадри на базата на нови интердисциплинарни учебни програми върху хибридните заплахи.

Тези програми следва да бъдат изработени в сътрудничество с Европейския колеж по сигурност и отбрана и Колежа по отбрана на НАТО. Нужни са нови интердисциплинарни учебни програми в България, които да създадат ново поколение от експерти в сферата на отбраната, запознати с ползите и предизвикателствата, свързани с „хибридните заплахи“.

Второ, България следва да подпомогне българските експерти при явяването им на конкурси за работа на ключови позиции в международните секретариати на ЕС и НАТО, свързани с борбата срещу хибридните заплахи. Това може да се направи на базата на регулярни информационни кампании, професионална подготовка, както и осигуряване на политическа подкрепа за кандидатурата на експерти. Тези експерти могат да минават през специални обучения на Българския дипломатически институт. Важно условие за дългосрочния успех на това усилие е въпросните експерти да имат кариерен път обратно в системата на българската администрация след своите мандати в Брюксел с цел усвояване на натрупаните опит и знания в полза на приоритетите на България.

Трето, постоянните представителства на България към ЕС и НАТО следва да вземат активно участие във всички формати в рамките на двете международни организации, свързани с противодействието на хибридните заплахи. В случай, че не разполагат с нужната експертиза, нашите представителства следва да работят в полза на

временното командироване на експерти от страната в посока Брюксел. Например, постигането на интегритет на информационното пространство и противодействието на дезинформацията са важни компоненти в противодействието на хибридните заплахи. ЕС и НАТО предлагат различни формати, в които България следва да вземе активно участие. Такъв формат е Хоризонталната работна група за „Повишаване на устойчивостта и борба с хибридните заплахи“ към Съвета на ЕС, която включва борбата с фалшивите новини.

Четвърто, България трябва да ускори модернизацията на въоръжените си сили на базата на засилен международен обмен на информация и добри практики в борбата срещу хибридните заплахи, активно участие във всички учения на ЕС и на НАТО, и добре координиран подход по отношение на всички инициативи на двете международни организации в сферата на иновациите. Държавата следва да се възползва от големия потенциал на иновативните български компании в разработката на нови технологии с двойна употреба, използвайки, че България е домакин на няколко технологични центъра от ускорителя на НАТО за иновации в отбраната или DIANA. Към въпросните центрове следва да бъде прикрепен и бизнес ускорител. DIANA предлага на бизнеса редица стимули за партньорство и, в този смисъл, лесно може да се превърне в институционален мост между Министерството на отбраната и частните компании в страната. В допълнение, препоръчваме нововнедрените иновации да бъдат тествани по време на симулативни игри и полеви учения. По този начин ще бъде валидирано, че новите технологии са усвоени от персонала и подпомагат оперативната съвместимост.

Последно, механизмите на България за гражданска готовност и гражданско-аварийното планиране следва да се синхронизират с ЕС и НАТО. Една препоръка в тази насока е Центърът за изследване, изграждане и усъвършенстване на способности на НАТО за управление на кризи и реагиране на бедствия да стане домакин на ускорител за нови технологии за увеличаване на устойчивостта на критичната инфраструктура.

4. ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ ДУМИ

Основната стойност на концепции като тази за хибридните заплахи не се крие в създаването на научен шедьовър, който обяснява реалността по нов начин, а в насърчаването на нови институционални и оперативни способности, които водят до повече взаимна подкрепа в борбата с новите заплахи за сигурността. Научните дискусии относно термина „хибридни заплахи“ трябва да продължат с цел допълнително обогатяване на теоретичната рамка. Анализът предложи конкретна посока, в която тези дискусии могат да продължат: следва да се картографират всички хибридни понятия в сферата на сигурността, за да бъдат те ясно категоризирани. Въпреки това, въпросното упражнение не трябва да бъде мотивирано от терминологичен перфекционизъм, тъй като е нереалистично да очакваме, че в крайна сметка всички тези понятия ще добият някаква крайна висша форма. Напротив, идеята е понятията да останат „жив организъм“, който постоянно еволюира, за да насърчи политическите лидери и военните командири да останат себекритични към установните разбирания за сигурността и да се напасват към динамичните реалности. Научните дискусии следва да продължат, за да модерират тези процеси. В този ред на мисли, концепцията за хибридните заплахи вече изпълни първата си задача. Тя успя да наложи схващането, че успешната сигурност и отбрана днес не се измерват единствено с военни способности, а минават през засиленото сътрудничество между ЕС и НАТО или, с други думи, между граждански и военни усилия. В резюме, концепцията за хибридните заплахи е толкова ценна, не защото води до революционни научни открития за новите военни конфликти, а защото провокира така нужните обществени дискусии относно най-устойчивите начини за постигане на траен мир.

СЪПЪТСТВАЩИ ДЕЙНОСТИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

---

1. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ И НАУЧНИ ДОКЛАДИ

Подходът относно съпътстващите публикации в научни списания и доклади на научни конференции бе следният. Започнахме с разписването на обзорна статия (публикувана в американското списание *Journal of Strategic Security*), която въведе научната дискусия върху понятийно-терминологичните особености на концепцията за хибридните заплахи.

В последствие, анализирахме два конкретни източника на хибридни заплахи за евроатлантическата общност: Русия и Китай. Анализите резултираха в една публикация в научно списание (тоест, регионалното списание *Balkan Social Science Review*), която се фокусира върху казуса на войната на Русия срещу Украйна, и един доклад, представен на научна конференция, организирана от Националния военен университет „Васил Левски”, който разгледа китайската доктрина през призмата на хибридните заплахи.

Следващите три разработки се фокусираха върху взаимовръзките на хибридните заплахи с две хоризонтални тематика, спонтанно наложили се в научния и обществен живот: климатичните промени и технологичните иновации и, по-конкретно, изкуствения интелект (ИИ). Докладът относно климата бе публикуван след участие в Докторантските четения на Философския факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, а този за ИИ – в рамките на годишната конференция на Центъра на НАТО за управление на кризи и реагиране на бедствия. Третата разработка е приета за публикация в научно списание (*International Journal on Information Technologies and Security*) и се фокусира върху ролята на технологиите с двойна употреба в нарастващите хибридни заплахи.

В обобщение, подходът относно съпътстващите публикации и доклади имаше за цел да намери баланс между теоретичните дискусии, конкретните емпирични казуси и хоризонталните въпроси. Баланс бе потърсен и в съотношението между разработки на български и английски, както и в публикациите в списания и докладите на конференции.

Публикации в научни списания⁷³

- 1) **Bankov, B.** 2023. The Decline of Russian Hybrid Warfare? Lessons From Ukraine. *Balkan Social Science Review*. 22(22), pp. 319-343.
- 2) **Bankov, B.** 2024. Hybrid Warfare: How to Escape the Conceptual Gray-Zone. *Journal of Strategic Security*. 17(1), pp. 1-23.
- 3) **Bankov, B. and Bojilov, S.** (in press). The role of dual-use technologies in hybrid warfare: a double-edged sword? *International Journal on Information Technologies and Security*.

Доклади на научни конференции

- 4) **Bankov, B.** 2023. Revolutionising Hybrid Warfare: The Role of Artificial Intelligence. Proceedings of the 2023 Annual Conference. NATO Crisis Management

---

⁷³ Към момента на публикация на първите две статии, и двете научни списания – *Journal of Strategic Security* и *Balkan Social Science Review* – са индексирани в базата данни SCOPUS. За 2023 г., широко разпространеният SJR индикаторът на първото списание е 0.296, а на второто възлиза на 0.245. Третият съвместен текст е приет за публикация в *International Journal on Information Technologies and Security*, който е индексирани в базата данни Web of Science.

and Disaster Response Centre of Excellence [online].
https://cmdrcoe.org/fls/pubs/proceedings_NATO_2023.pdf

- 5) **Банков, Б.** 2023. По следите на хибридните войни: китайската доктрина. Сборник с доклади от Международна научна конференция „Актуални проблеми на сигурността“. Национален военен университет „Васил Левски“ [онлайн]. https://www.researchgate.net/publication/376981197_IN_SEARCH_OF_HYBRID_WARFARE_THE_CHINESE_DOCTRINE
- 6) **Банков, Б.** 2023. Изменят ли се хибридните войни заради изменението на климата? Сборник с доклади от Докторантски четения. Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Философски факултет [онлайн]. <https://research.uni-sofia.bg/handle/10506/2659>

2. УЧАСТИЕ В ПРОЕКТИ И ПЕДАГОГИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

Участие в проекти и инициативи

- 1) **BROD.** Българо-румънска обсерватория за дигитални медии. 2022-2025, член, Финансираща организация: Европейска комисия.
- 2) **CoDE.** Екосистема за противодействие на дезинформацията в България. 2023-2026, член, Финансираща организация: Фондация „Америка за България“.
- 3) **DIANA.** Тестови център за технологии с двойно предназначение към Ускорителя на НАТО за стимулиране на иновациите в отбраната. 2022-досега, ръководител, Партньорска организация: НАТО.

Участие в педагогически дейности

- 4) **Изготвяне на рецензии.** Бакалавърски и магистърски тези в Катедра „Политология“ и ръкописи на научни статии към Journal of Strategic Security.
- 5) **Провеждане на семинарни занятия.** Бакалавърски курс „Структура на сектора за сигурност в България“ в Катедра „Политология“.
- 6) **Лекции.** 1) Киберполитики и НАТО; 2) Хибридни предизвикателства и НАТО.

3. УЧАСТИЕ В ДОПЪЛНИТЕЛНИ КУРСОВЕ ПО ТЕМАТА

- 1) **Cognitive Warfare Pilot Course.** Център за върхови постижения на НАТО за управление на кризи и реагиране при бедствия. 10-13 юли 2023 г.
- 2) **Strategic Competition in the Cognitive Domain: From Analysis to Action.** Военна академия „Г. С. Раковски“ и Националният университет по отбраната на САЩ. 11-15 септември 2023 г.

4. ДЕЙНОСТИ ПО ТЕМАТА ИЗВЪН ПЕРИОДА НА ОБУЧЕНИЕ

- 1) *Статия в поредица:* **Shalamanov, V. and Bankov, B.** 2022. NATO Cyber Defence Policy and Hybrid Threats: The Way to Enhance Our Resilience. In: **Bogdanoski, M.** ed. Building Cyber Resilience against Hybrid Threats. NATO Science for Peace and Security Series – D: Information and Communication Security, 2022.
- 2) *Секционен доклад:* **Шаламанов, В. и Банков, Б.** 2022. Създаване на българска платформа за сътрудничество в отбраната и сигурността. Международна научна конференция „Хемус“. Издателски комплекс: Институт по отбрана "Проф. Цветан Лазаров".